

VINNUMENNING OG KYNJATENGL LÖGREGLUNNAR

AF HVERJU ERU KONUR SVO FÁMENNAR MEÐAL
LÖGREGLUMANNA?

FINNBORG SALOME STEINÞÓRSDÓTTIR

LEIÐBEINANDI: DR. GYÐA MARGRÉT PÉTURSDÓTTIR

RÍKISLÖGREGLUSTJÓRINN

NÝSKÖPUNARSJÓÐUR
NÁMSMANNA

HÁSKÓLI ÍSLANDS

Efnisyfirlit

Myndaskrá.....	6
Töfluskrá	7
I. Helstu niðurstöður	11
II. Inngangur	12
Markmið rannsókna.....	12
Fyrri rannsóknir	13
III. Aðferð	14
Gagnaöflun.....	14
Fyrirliggjandi göng	14
Spurningalisti og mælingar	14
Ein almenn spurning um einelti og kynferðislega áreitni	16
Mælikvarðar á einelti og kynferðislega áreitni	16
Viðtöl	18
IV. Niðurstöður	20
4.1 Almenn um lögreglumenn	20
Kyn.....	20
Aldur	21
Vinnufyrirkomulag	21
Starfsaldur	22
Menntun lögreglumanna	23
Fjölskylduhagir	25
4.2 Konur og karlar í lögreglunni	26
Lögreglumenn	26
Lögregluskóli ríkisins	27
Brotthvarf kvenna	29

Ástæður brotthvarfs	30
Framgangur kvenna í lögreglu	33
Starfsstig lögreglu	33
Framgangur lögreglukvenna	36
Framgangur ferils lögreglumanna og starfshagir eftir fimm ár	41
Hefur óánægja aukist meðal lögreglumanna?	42
Konur og karlar í fáum orðum	44
4.3 Samspil vinnu og einkalífs	45
Samspil vinnu og einkalífs	45
Frí vegna veikinda barna og fæðingarorlof	47
Kröfur sem hafa neikvæð áhrif á vinnu og fjölskyldu	49
Hlutverk kynjanna og uppeldi barna	52
Samspil vinnu og einkalífs í fáum orðum	54
4.4 Ánægja í starfi	56
Ánægja í starfi	56
Starfsandi á vinnustaðnum og framkoma	56
Yfirmenn og stjórnendur	58
Ánægja í starfi í nokkrum orðum	59
4.5 Einelti	59
Lögreglumenn sem upplifa sig sem þolendur eineltis	60
Gerendur	61
Hvort viðkomandi hafi tilkynnt eineltið	62
Mælikvarði á einelti	63
Síendurtekið einelti	66
Kynjamunur	66
Hverjir eru gerendur eineltis?	67
Nokkur orð um einelti í lögreglunni	72

4.6 Kynferðisleg áreitni	73
Lögreglumenn sem upplifa sig sem þolendur kynferðislegrar áreitni	73
Gerendur og aðstæður	74
Hvort viðkomandi hafi tilkynnt kynferðislegu áreitnina	75
Mælikvarði á kynferðislega áreitni	77
Kynferðisleg áreitni – kynbundið fyrirbæri?	78
Hverjir eru gerendur kynferðislegrar áreitnar?	80
Klámvædd vinnumenning	83
Vitni að kynferðislegri áreitni	84
Nokkur orð um kynferðislega áreitni í lögreglunni	85
4.7 Áhættuþættir sem geta ýtt undir einelti og kynferðislega áreitni	86
Nokkur orð um áhættuþætti sem geta ýtt undir einelti og kynferðislega áreitni	90
4.8 Viðhorf til kvenna í lögreglunni	90
Staða karla og kvenna í lögreglunni	90
Fulldæmingar um karla og konur í lögreglunni	92
Starf lögreglumanna	92
Hættuleg og erfð verkefni	94
Ávana- og fíkniefnadeild LRH	96
Sérsvæit ríkislögreglustjóra	97
Framgangur karla og kvenna í lögreglunni	99
Jafnrétti er handan við hornið	101
Nokkur orð um viðhorf til kvenna í lögreglunni	104
V. Tillögur að úrbótum	107
Almennt	107
Einelti og kynferðisleg áreitni	108
Heimildaskrá	110
Lög og reglugerðir	112

VI. Viðaukar	113
Vikauki I: Aðrar töflur og myndir	113
Viðauki II: Viðtalsrammi fyrir viðtöl við lögreglukonur sem hafa hætt störfum	116
Viðauki III: Spurningalisti sendur á alla lögreglumenn.....	118

Myndaskrá

Mynd 4.1.1 Aldur svarenda eftir hlutfalli í hverjum aldursflokki borið saman við raunverulega skiptingu lögreglumanna eftir aldri þann 1. febrúar 2013.....	21
Mynd 4.1.2 Starfsaldur lögreglumanna sem tóku þátt í könnuninni	22
Mynd 4.1.3 Hversu lengi hefur þú starfað í lögreglunni?.....	23
Mynd 4.1.4 Menntun fyrir utan nám í Lögregluskóla ríkisins	24
Mynd 4.1.5 Menntun lögreglumanna fyrir utan nám í Lögregluskólanum eftir kyni	24
Mynd 4.2.1 Hlutfall karla og kvenna í lögreglunni 2002 til 2013, og til samanburðar er einnig sýnd hlutföll karla og kvenna í lögreglunni árið 1996.	27
Mynd 4.2.2 Brautskráðir nemendur við grunnnámsdeild Lögregluskóla ríkisins, hlutfall kvenna árin 1996 til 2012	28
Mynd 4.2.3 Hlutfall kvenna í lögreglunni borið saman við hlutfall kvenna sem útskrifast úr Lögregluskóla ríkisins árin 2002-2012	30
Mynd 4.2.4 Hlutfall starfandi kvenna sem óska eftir lausn frá embætti samanborið við hlutfall starfandi karla sem óska eftir lausn frá embætti árin 2007 til 2012.	32
Mynd 4.2.5 Yfirstjórn embætta lögreglu, þ.m.t. ríkislögreglustjóra, sérstaks saksóknara og Lögregluskóla ríkisins, eftir kyni.	34
Mynd 4.2.6 Hlutfall kvenna eftir starfsstigum lögreglu árið 1996 og árin 2002 – 2013.	36
Mynd 4.2.7 Hefur þú sóst eftir aukinni ábyrgð og/eða stöðuhækkun á síðastliðnum fimm árum?	37
Mynd 4.2.8 Hefur þú fengið þá auknu ábyrgð og/eða stöðuhækkun sem þú sóttist eftir?	38
Mynd 4.3.1 Hafa kröfur, sem gerðar eru til þín heima fyrir, neikvæð áhrif á vinnuna?.....	51
Mynd 4.4.1 Ánægja lögreglumanna á starfi sínu	56
Mynd 4.5.1 Hlutfall lögreglumanna sem tilteknum neikvæðum athöfnum eða athugasemdum var beint gegn þeim í starfi eða í tengslum við starf þeirra hjá lögreglu öðru hverju eða oftár á síðastliðnum sex mánuðum	65
Mynd 4.6.1 Þekkir þú einhvern í lögreglunni sem hefur verið áreitt/ur kynferðislega af samstarfsfélagi/yfirmann? Sundurliðað eftir kyni	85

Töfluskrá

Tafla 4.1.1 Vinnufyrirkomulag þátttakenda.....	22
Tafla 4.1.2 Hjúskaparstaða lögreglumanna	25
Tafla 4.1.3 Fjöldi barna á heimili lögreglumanna.....	25
Tafla 4.1.4 Að hve miklu leyti þarft þú að annast aldraða foreldra/ættingja?	26
Tafla 4.2.1 Ástæður brotthvarfs á árunum 2007-2012, samanburður á konum og körlum.	31
Tafla 4.2.2 Starfsstig lögreglumanna, fjöldi og hlutfall karla og kvenna á hverju starfsstigi	35
Tafla 4.2.3 Hvernig finnst þér framgangur ferils þín innan lögreglunnar vera?.....	41
Tafla 4.2.4 Hvað af eftirfarandi býst þú við að lýsi starfshögum þínum best eftir fimm ár? Niðurstöður greindar eftir kyni svarenda	41
Tafla 4.2.5 Hvað af eftirfarandi býst þú við að lýsi starfshögum þínum best eftir fimm ár? Niðurstöður greindar eftir menntun svarenda	42
Tafla 4.2.6 Árið 2005: Hvernig finnst þér framgangur ferils þín innan lögreglunnar vera? Greint eftir kyni	43
Tafla 4.2.7 Árið 2005: Hvað af eftirfarandi lýsir starfshögum þínum best eftir fimm ár? Greint eftir kyni	43
Tafla 4.3.1 Samræming á vinnu og einkalífi, samanburður á konum og körlum	45
Tafla 4.3.2 Frí vegna veikinda barna og fæðingarorlof	47
Tafla 4.3.3 Fjarvera frá vinnu vegna veikinda barna	49
Tafla 4.3.4 Hafa kröfur, sem gerðar eru til þín í vinnunni, neikvæð áhrif á fjölskylduna og heimilislífið? Greint eftir kyni	50
Tafla 4.3.5 Telur þú karla eða konur hæfari til að annast uppeldi barna eða telur þú að kynin séu jafnhæf?	52
Tafla 4.3.6 Ertu sammála eða ósammála að feður eiga að taka þátt í umönnun og uppeldi barna sinna til jafns við mæður barnanna? Samanburður á körlum og konum	53
Tafla 4.3.7 Ertu sammála eða ósammála að feður eiga að taka þátt í umönnun og uppeldi barna sinna til jafns við mæður barnanna? Samanburður á aldri svarenda	54
Tafla 4.4.1 Hvernig er starfsandinn á vinnustaðnum?	57
Tafla 4.4.2 Næsti yfirmaður lögreglumanna	58
Tafla 4.5.1 Telur þú þig hafa orðið fyrir einelti í starfi þínu eða í tengslum við starf þitt hjá lögreglunni?	60
Tafla 4.5.2 Hver er staða þess/þeirra sem lagði/lögðu þig í einelti?.....	61
Tafla 4.5.3 Hvers vegna tilkynntir þú ekki eineltið?	62

Tafla 4.5.4 Hversu oft á síðastliðnum 6 mánuðum hefur eftirfarandi athöfn eða athugasemdum verið beint gegn þér í starfi þínu eða í tengslum við starf þitt hjá lögreglunni?	64
Tafla 4.5.5 Hlutur lögreglumanna sem hafa orðið fyrir neikvæðum athöfnum eða athugasemdum á síðastliðnum sex mánuðum og staða þeirra sem beina þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þeim	68
Tafla 4.6.1 Telur þú þig hafa orðið fyrir kynferðislegri áreitni í starfi þínu eða í tengslum við starf þitt hjá lögreglunni? Sundurliðað eftir kyni	74
Tafla 4.6.2 Hver er staða þess/þeirra sem beitti þig kynferðislegri áreitni. Merktu við allt sem við á:	74
Tafla 4.6.3 Hvers vegna tilkynntir þú ekki kynferðislegu áreitnina? Merktu við allt sem við á:	76
Tafla 4.6.4 Ástæða fyrir að tilkynna ekki kynferðislega áreitni, samanburður á svörum karla og kvenna	77
Tafla 4.6.5 Hversu oft á síðastliðnum 6 mánuðum hefur eftirfarandi athöfn eða athugasemdum verið beint gegn þér í starfi þínu eða í tengslum við starf þitt hjá lögreglunni?	77
Tafla 4.6.6 Hlutfall lögreglumanna, karla og kvenna, sem tilteknum kynferðislegum athöfnum eða athugasemdum var beint gegn þeim í starfi eða í tengslum við starf þeirra hjá lögreglu einu sinni eða oftár á síðastliðnum sex mánuðum.....	78
Tafla 4.6.7 Hlutur lögreglumanna sem hafa orðið fyrir kynferðislegum athöfnum eða athugasemdum á síðastliðnum sex mánuðum og staða þeirra sem beina þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þeim.....	80
Tafla 4.6.8 Heyrast klámbrandarar/klámvísur á þínum vinnustað? Samanburður á konum og körlum	83
Tafla 4.6.9 Eru klámfengin veggspjöld, myndir, dagatöl eða annað þess háttar á þínum vinnustað? Samanburður á konum og körlum	84
Tafla 4.8.1 Hvaða fullyrðing lýsir best viðhorfi þínu til stöðu karla og kvenna í lögreglunni? Samanburður á svörum karla og kvenna.....	91
Tafla 4.8.2 Konur og karlar hafa jafna möguleika innan lögreglunnar. Samanburður á svörum karla og kvenna	91
Tafla 4.8.3 Hefur þú tekið eftir því að komið sé ólíkt fram við konur og karla á vinnustaðnum?	92
Tafla 4.8.4 Karlar og konur eru jafnhæf til að sinna starfi lögreglumanna. Samanburður á svörum karla og kvenna	92
Tafla 4.8.5 Karlar og konur eiga að sinna sömu störfum innan lögreglunnar. Samanburður á svörum karla og kvenna	93
Tafla 4.8.6 Það er í lagi að bæði karlar og konur starfi í lögreglunni, en í rauninni eru karlar færari til að framkvæma hættuleg og erfið verkefni. Samanburður á svörum karla og kvenna	95

Tafla 4.8.7 Karlar þurfa að vernda konur í hættulegum verkefnum. Samanburður á svörum karla og kvenna	96
Tafla 4.8.8 Konur jafnt og karlar ættu að starfa í ávana- og fíkniefnadeild LRH (ÁFD). Samanburður á svörum karla og kvenna	96
Tafla 4.8.9 Konur jafnt og karlar ættu að starfa í sérsveit ríkislögreglustjóra. Samanburður á svörum karla og kvenna	97
Tafla 4.8.10 Konur hafa ekki þann líkamlega styrk sem þarf til að vera í sérsveit ríkislögreglustjóra. Samanburður á svörum karla og kvenna	98
Tafla 4.8.11 Karlar eru hæfari en konur til að vera í sérsveit ríkislögreglustjóra. Samanburður á svörum karla og kvenna	99
Tafla 4.8.12 Konur og karlar eru jafnhæf til að vera í stjórnendastöðum. Samanburður á svörum karla og kvenna	99
Tafla 4.8.13 Karlar eru hæfari en konur til að vera yfirlögregluþjónar. Samanburður á svörum karla og kvenna	100
Tafla 4.8.14 Konur eru hæfari en karlar til að vera yfirlögregluþjónar. Samanburður á svörum karla og kvenna	100
Tafla 4.8.15 Það væri til góðs fyrir lögregluna ef fleiri konur væru í stjórnunar- og ábyrgðarstöðum. Samanburður á svörum karla og kvenna	101
Tafla 4.8.16 Konur jafnt og karlar ættu að starfa í sérsveit ríkislögreglustjóra. Samanburður á svörum eftir aldri lögreglumanna	102
Tafla 4.8.17 Konur hafa ekki þann líkamlega styrk sem þarf til að vera í sérsveit ríkislögreglustjóra. Samanburður á svörum eftir aldri lögreglumanna	102
Tafla 4.8.18 Karlar eru hæfari en konur til að starfa í sérsveit ríkislögreglustjóra. Samanburður eftir aldri lögreglumanna	103
Tafla 4.8.19 Það er í lagi að bæði karlar og konur starfi í lögreglunni, en í rauninni eru karlar færari til að framkvæma hættuleg og erfið verkefni. Samanburður á svörum eftir aldri lögreglumanna	103
Tafla 4.8.20 Hvaða fullyrðing lýsir best viðhorfi þínu til stöðu karla og kvenna í lögreglunni? Samanburður á svörum eftir aldri lögreglumanna	104
Tafla V.1 Menntun lögreglumanna, samanburður á körlum og konum eftir aldurshópum.....	113
Tafla V.2 Fjöldi lögreglumanna árin 2002-2013 eftir kyni.	113
Tafla V.3 Fjöldi brautskráðra karla og kvenna úr Lögregluskólanum.....	114
Tafla V.4 Hlutfall kvenna eftir starfsstigum lögreglunnar árin 2002–2013, og árið 1996 til samanburðar.....	114
Tafla V.5 Hluttur lögreglumanna sem hafa orðið fyrir neikvæðum athöfnum eða athugasemdum á síðastliðnum sex mánuðum og staða þeirra sem beina þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þeim.....	114
Tafla V.6 Hluttur lögreglumanna sem hafa orðið fyrir kynferðislegum athöfnum eða athugasemdum á síðastliðnum sex mánuðum og staða þeirra sem beina þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þeim.....	115

Tafla V.7 Karlar eru hæfari en konur til að starfa í ávana- og fíkniefnadeild LRH.	
Samanburður á svörum karla og kvenna	115

I. Helstu niðurstöður

- Konur voru 12,6% lögreglumanna þann 1. febrúar 2013, þrátt fyrir að hafa verið 17-33% brautskráðra nemenda frá Lögregluskóla ríkisins síðan 1999. Brotthvarf kvenna frá lögreglunni er verulegt.
- Nær engar konur eru í efstu starfsstigum lögreglunnar, og hefur óánægja gagnvart framgangi í starfi aukist mikið á síðastliðnum árum.
- Konum í lögreglunni gengur betur að viðhalda jafnvægi milli vinnu og einkalífs en körlum.
- Tæplega 18% lögreglumanna töldu sig þolendur eineltis í lögreglunni, eða 24% kvenna og 17% karla. Gerendur eineltisins eru oftast karlkyns yfirmenn eða karlkyns samstarfsmenn.
- Tæplega 31% kvenna og 4% karla í lögreglunni töldu sig þolendur kynferðislegrar áreitni í lögreglunni. Gerendur kynferðislegu áreitninnar eru karlkyns samstarfsmenn og karlkyns yfirmenn.
- Viðhorf til kvenna eru heldur neikvæð. Konur treysta sér, og öðrum konum, til að sinna öllum verkefnum lögreglunnar en karlar gera það síður. Viðhorf yngstu lögreglumanna eru íhaldsömum sem gefur til kynna að jafnrétti innan lögreglunnar muni ekki aukast sjálfkrafa með komandi kynslóðum.

II. Inngangur

Í þessari skýrslu eru kynntar niðurstöður á rannsókn á vinnumenningu lögreglunnar sem unnin var í samstarfi við embætti ríkislögreglustjóra. Embætti ríkislögreglustjóra óskaði eftir samstarfi við námsbraut í kynjafræði við Háskóla Íslands, sem leiddi til þess að þessi rannsókn var hönnuð af rannsakanda og leiðbeinanda, dr. Gyðu Margréti Pétursdóttur. Gyðu verð ég ævinlega þakklát fyrir leiðsögn í gegnum frumskóg fræðanna, gott samstarf og mikla hvatningu og stuðning. Verkefnið var styrkt af Nýsköpunarsjóði námsmanna og af embætti ríkislögreglustjóra, sem opnaði dyr sínar fyrir rannsakanda, veitti aðgang að upplýsingum og mannauði. Starfsfólki embættisins vil ég færa kærar þakkir fyrir góðar móttökur og mikla aðstoð. Síðast en ekki síst vil ég færa lögreglukonunum, sem gáfu mér tíma sinn og deildu með mér dýrmætri reynslu sinni, mínar allra bestu þakkir.

Markmið rannsókna

Hugmyndafræðileg tengsl eru á milli karlmennsku og lögreglu hér á landi. Karlar eru ríkjandi innan lögreglunnar, þeir eru meirihluti starfsmanna, eða 87,4% allra lögreglumanna, og í efstu starfsstigum starfa nær einungis karlar. Fæð kvenna í lögregluliði landsins er áhyggjuefni, en til samanburðar þá eru konur 28% lögreglumanna í Svíþjóð og 24,8% lögreglumanna í Noregi¹. Í verkefninu er leitast við að svara því hvers vegna konur eru svo fámennar í lögregluliði landsins. Mikilvægt er að varpa ljósi á stöðu kvenna innan einnar stærstu stofnunar ríkisins, sem hefur með höndum löggæslu allra borgara landsins. Markmið rannsóknarinnar eru að grennslast fyrir um fæð lögreglukvenna, hvort munur sé á starfsaldri kynjanna sem síðan hafi áhrif á framgang þeirra innan stofnunarinnar, hvort munur sé á líðan karla og kvenna á vinnustað og hvort munur sé á upplifun kynjanna þegar kemur að samræmingu fjölskyldulífs og atvinnu sem hugsanlega hefur áhrif á upplifun þeirra á starfinu sem og starfsaldri. Að auki var fyrirhugað að beina sjónum að Lögregluskóla ríkisins, en eftir að rannsókn hófst var ljóst að vandinn lægi annars staðar innan lögreglunnar.

Konur innan lögreglunnar eru í brennidepli í verkefninu, en eins og Connell og Messerschmidt (2005) benda á þá er ekki hægt að kanna stöðu kvenna án þess að beina sjónum líka að körlum, þ.e. mikilvægt er að rannsaka hin kynjuðu valdatengsl þar sem karlar eru í yfirgnæfandi meirihluta starfsmanna. Rannsóknir á kynjasamsetningu vinnustaða sýna

¹ Tölur frá Svíþjóð eru frá árinu 2011 og í Noregi frá árinu 2012.

að körlum líði betur á blönduðum vinnustöðum, þ.e.a.s á vinnustöðum þar sem kynjahlutföll eru hvað jöfnust (Bird, 2003). Í doktorsritgerð Gyðu Margrétar Pétursdóttur (2009) sem kannar vinnumenningu og kynjatengsl innan ólíkra skipulagsheilda, var sama uppi á teningnum. Karlar sem starfa með konum líður betur andlega. Blandaðir vinnustaðir ýta undir þann möguleika að karlar og konur geti þroskað hæfileika sína án þess að litið sé á þau sem fulltrúa síns kyns. Lögregla hefur m.a. það hlutverk að gæta almannaöryggis og leitast við að tryggja réttaröryggi borgaranna. Þjónusta lögreglu snertir því karla jafnt sem konur. Mikilvægt er að starfsemi lögreglu taki mið af báðum kynjum, í þeirri von að bæta starfsumhverfið fyrir konur og karla sem og bættri þjónustu við borgarana.

Fyrri rannsóknir

Í lögum um jafna stöðu og jafnan rétt kvenna og karla nr. 10/2008 er m.a. lögð áhersla á að vinna að jöfnum áhrifum kvenna og karla í samfélaginu, bæta sérstaklega stöðu kvenna og auka möguleika þeirra og vinna gegn mismunun á grundvelli kyns á vinnumarkaði (1.gr.). Vinnumarkaðurinn er mjög kynskiptur, og er vinnustaður talinn annað hvort karla- eða kvennavinnustaður þegar mikill meirihluti, eða um og yfir 75% þeirra sem sinna starfinu, eru af öðru kyninu (Gyða M. Pétursdóttir, 2009). Lögreglan er karlavinnustaður. Í jafnréttisáætlun lögreglunnar er lögð áhersla á að jafna stöðu kynjanna á öllum sviðum innan lögreglunnar í samræmi við ofangreind lög. Eitt helsta vandamálið í þessum efnum er að fáar rannsóknir hafa verið gerðar hér á landi og því fátt vitað um ástæður þess að svo fáar konur starfa í lögreglunni. Árið 1997 skilaði nefnd um bættu stöðu kvenna innan lögreglunnar skýrslu (Dóms- og kirkjumálaráðuneytið, 1997), sem staðfesti að stöðu kvenna væri ábótavant og leiddi til þess að gerðar voru breytingar á aðgengi að Lögregluskóla ríkisins. Hlutfall kvenna í lögreglunni hækkaði við aðgerðina (Forsætisráðuneytið, 2002), en síðastliðin ár hefur hlutfall kvenna staðið í stað. Fáar aðrar rannsóknir hafa verið gerðar sem snúa að lögreglunni og því ekki vitað hvar vandinn liggur helst ef markmiðið er að fjölga konum og koma í veg fyrir brotthvarf kvenna. Þær rannsóknir sem gerðar hafa verið lúta að öðrum afmarkaðri þáttum og/eða skoða ekki mun á körlum og konum. Má þar nefna óbirt lokaverkefni Ingibjargar Ýrar Jóhannsdóttur til BA gráðu í Alþjóðafræði við Háskólann á Bifröst árið 2012, sem fjallaði um kyn og kyngervi í störfum kvenna í lögreglunni, óbirt lokaverkefni Steinunnar Einarsdóttur til BS gráðu í íþróttufræði við Háskóla Íslands árið 2010, sem skoðaði hlutfallskröfur til karla og kvenna í þrekprófum lögreglu, og óbirt lokaverkefni Helgu Dísar Sigurðardóttur til MA gráðu í uppeldis- og menntunarfræðum við Háskóla Íslands árið 2007, en hún lagði mat á menntun og þjálfun lögreglufólks.

III. Aðferð

Rannsóknin var unnin út frá sjónarhorni femínismans. Áhersla er að lýsa reynslu og upplifun kvenna og annarra hópa á jaðrinum, og er markmiðið að efla konur með einhverjum hætti (Harding, 1987). Megináhersla rannsóknarinnar er vinnumenning lögreglunnar og staða kvenna á karlavinnustað. Í rannsókninni er varpað fram niðurstöðum sem útskýrt geta fæð kvenna innan lögreglunnar. Í þessum kafla er greint frá gagnaöflun rannsóknarinnar, greiningu fyrirbyggjanda gagna, spurningarlista sem var lagður fyrir alla starfandi lögreglumenn og viðtölum við lögreglukonur sem hafa hætt störfum. Þá er greint frá úrvinnsluaðferðum og framsetningu niðurstaðna.

Gagnaöflun

Aðferð sem notuð er í þessari rannsókn er blönduð aðferð (e. *mixed method*), en blönduð aðferð gerir rannsakanda kleift að safna yfirgripsmiklum gögnum og lýsa þannig viðfangsefninu út frá mismunandi sjónarhornum (Creswell, 2003). Gagna var aflað með þrenns konar hætti; spurningarlista til allra starfandi lögreglumanna², eigindlegum viðtölum og að auki voru fyrirbyggjandi gögn greind.

Fyrirliggjandi göng

Fyrst var hafist handa við að kortleggja stöðu kvenna innan lögreglunnar, þ.á.m. hlutfall kvenna sem brautskráðar eru frá Lögregluskóla ríkisins, hlutfall kvenna innan lögreglunnar, framgang kvenna í lögreglunni og brotthvarf kvenna. Til að lýsa stöðu karla og kvenna innan lögreglunnar voru skoðuð fyrirbyggjandi gögn, skýrslur og ritgerðir sem snerta viðfangsefnið, gögn á heimasíðu lögreglunnar, jafnréttis- og framkvæmdaráætlun lögreglunnar og tölulegar upplýsingar frá embætti ríkislögreglustjóra, lögregluembættum og frá Lögregluskóla ríkisins.

Spurningalisti og mælingar

Öllum starfandi lögreglumönnum, sem höfðu lokið grunnnámi í Lögregluskóla ríkisins, á landinu á tímabilinum maí til júní 2013 var boðin þátttaka í rannsókninni, samtals 695 lögreglumenn. Nafnlaus spurningalistakönnun var send út á rafrænu formi í kannanakerfi

² Þegar fjallað er um lögreglumenn, þá er átt við karla og konur. Aðeins er talað um „lögreglukonur“ þegar sérstaklega er fjallað um þær konur sem tóku þátt í viðtölum rannsóknarinnar. En þær eru allar lögreglumenn sem hafa hætt störfum hjá lögreglunni.

Outcome þann 21. maí 2013 og fylgt eftir með þremur ítrekunum. Að auki sendi ríkislögreglustjóri, Haraldur Johannessen, öllum lögreglumönnum þakkir fyrir þátttökuna og hvatti um leið þá sem ekki höfðu svarað til að svara könnuninni. Outcome kerfið er veflægt og sendir kannanir á netfangalista lögreglumanna en svör eru vistuð án þess að þau séu tengd viðkomandi netföngum. Með þessum hætti er ekki hægt að rekja svör til einstakra starfsmanna. Gagnaöflun lauk 12. júní 2013. Svör bárust frá 349 lögreglumönnum, sem er 50,2% svarhlutfall. Spurningar voru greindar eftir bakgrunnspáttum, m.a. kyni og aldri. Svarhlutfall greint eftir kyni og aldri þátttakenda í könnuninni endurspeglar nokkuð vel raunverulega skiptingu lögreglumanna eftir kyni og aldri þann 1. febrúar 2013 eins og fjallað verður um í 4. kafla.

Spurningalistinn innihélt spurningar um starfsánægju lögreglumanna, samskipti við yfirmenn og stjórnendur, samspil vinnu og einkalífs, einelti, kynferðislega áreitni og viðhorf til karla og kvenna. Að auki voru nokkrar spurningar um bakgrunn þátttakenda.

Í könnuninni voru bakgrunnsspurningar og almennar spurningar varðandi starf lögreglumanna, en bakgrunnsspurningarnar sneru að aldri, kyni, menntun fyrir utan nám í Lögregluskóla ríkisins, starfsaldri, vinnufyrirkomulagi, hjúskaparstöðu og fjölskylduhögum. Við könnun á ánægju lögreglumanna í starfi og framgang í starfi var stuðst við spurningar úr Launakönnun VR (2006) og spurningar úr spurningalista ríkislögreglustjóra, sem lagðar voru fyrir lögreglumenn árið 2005 (Ólafur Örn Bragason, 2005). Með þeim hætti var hægt að gera samanburð á svörum lögreglumanna árin 2005 og 2013.

Stuðst er við QPSNordic, norræna spurningalistann um sálfélagslega þætti í vinnunni (Norræna ráðherranefndin, 2000) og spurningalista Rannsóknarstofu í kvenna- og kynjafræðum við Háskóla Íslands (RIKK, 2003) í spurningum sem snúa að samspili vinnu og einkalífs, framgang í starfi, samskiptum við yfirmenn og starfsandann á vinnustaðnum. Spurningar sem snúa að viðhorfum lögreglumanna til karla og kvenna í samfélaginu og innan lögreglunnar eru byggðar á samtölum rannsakanda við starfsfólk lögreglunnar, lögreglumenn og borgaralega starfsmenn, og á óbirttri BA ritgerð Ingibjargar Ýrar Jóhannsdóttur (2012).

Til að kanna einelti og kynferðislegri áreitni var stuðst við könnun á einelti og kynferðislegri áreitni í Háskóla Íslands, sem lögð var fyrir úrtak nemenda og kennara vorið 2003 (Andrea G. Dofradóttir, Kristjana Stella Blöndal & Friðrik H. Jónsson, 2004).

Ein almenn spurning um einelti og kynferðislega áreitni

Í könnuninni voru lögreglumenn beðnir um að lesa skilgreiningu á einelti og kynferðislegri áreitni áður en þeir svöruðu spurningum hvort þau töldu sig hafa orðið fyrir einelti og/eða kynferðislegri áreitni í störfum sínum eða í tengslum við störf sín hjá lögreglu. Notast var við eftirfarandi skilgreiningu á einelti:

Einelti: Ámælisverð eða síendurtekin ótilhlýðileg háttsemi, þ.e. athöfn eða hegðun sem er til þess fallin að niðurlægja, gera lítið úr, móðga, særa, mismuna eða ógna og valda vanlíðan hjá þeim sem hún beinist að.

Stuðst var við skilgreiningu laga um jafna stöðu og jafnan rétt kvenna og karla nr. 10/2008 á kynferðislegri áreitni:

Kynferðisleg áreitni: Hvers kyns ósanngjörn og/eða móðgandi kynferðisleg hegðun sem er í óþökk og hefur áhrif á sjálfsvirðingu þess sem fyrir henni verður og er haldið áfram þrátt fyrir að gefið sé skýrt í skyn að hegðunin sé óvelkomin. Áreitnin getur verið líkamleg, orðbundin eða táknað. Eitt tilvik getur talist kynferðisleg áreitni ef það er alvarlegt.

Í framhaldi af þeirri spurningu voru lögreglumenn spurðir um stöðu þess eða þeirra aðila sem lagði/lögðu í einelti eða beitti svaranda kynferðislegri áreitni. Spurt var hvort viðkomandi hafi tilkynnt eineltið eða kynferðislegu áreitnina. Ef því var svarað játandi var spurt hverjum var tilkynnt um eineltið/kynferðislegu áreitnina og hvort brugðist var við í því skyni að hafa áhrif á atburðarrásina. Ef lögreglumenn sögðust ekki hafa tilkynnt, þá var spurt af hverju þau hefðu ekki tilkynnt. Að auki var spurt hvar kynferðislega áreitnin átti sér stað.

Mælikvarðar á einelti og kynferðislega áreitni

Í könnuninni var stuðst við erlenda mælikvarða á einelti og kynferðislegri áreitni. Kvarðarnir voru þýddir fyrir könnun á einelti og kynferðislegri áreitni í Háskóla Íslands (Andrea G. Dofradóttir o.fl., 2004). Í mælikvörðunum er spurt hvort og þá hversu oft viðkomandi telji sig hafa upplifað að ákveðnar neikvæðar athafnir og/eða athugasemdir hafi beinst gegn sér.

Kvarðinn sem notaður var í þessari könnun til mælinga á einelti kallast *Negative Acts Questionnaire* og er hannaður af Dr. Ståle Einersén, háskólanum í Bergen í Noregi. Kvarðinn hefur verið notaður í rannsóknum á einelti í starfi í Noregi, Danmörku, Bretlandi og á Íslandi (Andrea G. Dofradóttir o.fl., 2004). Kvarðinn inniheldur 22 neikvæðar athafnir eða athugasemdir sem taldar eru geta falið í sér einelti og er svarandi beðinn um að meta hversu oft á síðastliðnum sex mánuðum þessar athafnir eða athugasemdir hafi beinst gegn

viðkomandi lögreglumanni. Svarmöguleikarnir eru *aldrei, öðru hverju, mánaðarlega, vikulega og daglega*. Neikvæðu athafnirnar eða athugasemdirnar eru eftirfarandi:

- Að legið er á upplýsingum sem hafa áhrif á frammistöðu
- Að gert var lítið úr eða hæðst að viðkomandi í tengslum við starf sitt hjá lögreglu
- Að fá fyrirmæli um að vinna verkefni sem eru ekki samboðin hæfni viðkomandi
- Að vera svipt ábyrgð á mikilvægum verkefnum
- Að slúðri og orðrómi er komið af stað um viðkomandi
- Viðkomandi er hunsaður og skilinn útundan
- Að fá móðgandi eða særandi athugasemdir um sig, skoðanir sínar eða einkalíf
- Að öskrað var á viðkomandi eða hann/hún er skotsþónn reiðikasts
- Að verða fyrir ögrandi hegðun, svo sem fingrabendingum, komið var of nálægt viðkomandi, honum ýtt eða hrint eða staðið í vegi fyrir honum
- Fá ábendingar um að hætta í starfi
- Að verða fyrir endurteknum ábendingum um glappaskot eða mistök
- Að brugðist er við spurningum eða tilraunum til samræðna með þögn eða fjandsamlegum viðbrögðum
- Að verða fyrir stöðugri gagnrýni á vinnu og framlag
- Að skoðanir og viðhorf eru hunsuð
- Að verða fyrir hrekkjum af fólki sem viðkomandi semur ekki við
- Að fá úthlutuð verkefni með óraunhæfum eða ómögulegum markmiðum eða tímamörkum.
- Verða fyrir ásökunum
- Að fylgst er óeðlilega mikið með vinnu viðkomandi
- Að verða fyrir þrýstingi um að krefjast ekki einhvers sem viðkomandi hefur rétt á
- Að verða fyrir óeðlilega mikilli stríðni eða hæðni
- Búa við óviðráðanlegt vinnuálag
- Að verða fyrir hótunum um ofbeldi eða líkamlega valdbeitingu eða orðið fyrir valdbeitingu.

Til að meta gæði kvarðans var áreiðanleiki (e. *reliability*) hans mældur. *Cronbach's alpha* sýnir að kvarðinn er mjög áreiðanlegur, Cronbach's alpha = 0,86.

Mælikvarðinn sem notaður var í þessari könnun til mælinga á kynferðislegri áreitni er einnig hannaður af Dr. Ståle Einersen, háskólanum í Bergen í Noregi. Kvarðinn hefur verið notaður í rannsóknum á kynferðislegri áreitni í Noregi, Bandaríkjunum og á Íslandi (Andrea G. Dofradóttir o.fl., 2004). Kvarðinn inniheldur 11 athafnir eða athugasemdir af kynferðislegum toga og er svarandi beðinn um að meta hversu oft á síðastliðnum sex mánuðum þessar athafnir eða athugasemdir hafi beinst gegn viðkomandi lögreglumanni. Einu atriði var breytt í kvarðanum í þessari könnun, þ.e. bréf var breytt í tölvupóst, vegna hversu mun algengara það er í dag að hafa samskipti í gegnum tölvupóst en bréfleiðis. Svarmöguleikarnir eru *aldrei, einu sinni, tvisvar til fimm sinnum og oftar en fimm sinnum*. Spurt er um athafnirnar eða athugasemdirnar af kynferðislegum toga sem viðkomandi kærir sig ekki um, þær eru eftirfarandi:

- Athugasemdir um líkama, klæðnað eða lífstíl
- Annars konar athugasemdir s.s. niðrandi tal og brandarar
- Að sjá myndir eða niðrandi efni
- Orðrómi af kynferðislegum toga er komið af stað um viðkomandi
- Gláp eða annað óþægilegt augnatillit
- Tölvupóstar eða símtöl sem viðkomandi kærði sig ekki um
- Líkamleg snerting
- Óþægileg áleitni sem felur ekki í sér hótun eða loforð um umbun
- Tillögu eða kröfu um kynferðislegt samneyti gegn umbun
- Krafa um kynferðislegt samneyti sem fylgir hótun um refsingu eða höft af einhverju tagi sé kröfunni neitað
- Kynferðisleg valdbeiting, tilraun til nauðgunar eða nauðgun.

Fundinn var áreiðanleiki (e. *reliability*) kvarðans til að meta gæði hans. *Cronbach's alpha* sýnir að kvarðinn er mjög áreiðanlegur, Cronbach's alpha = 0,714.

Við mat á tíðni eineltis og kynferðislegrar áreitni voru þátttakendur beðnir um að miða við síðastliðna sex mánuði til þess að hægt væri að leggja mat á tíðni eineltis og kynferðislegrar áreitni í lögreglunni í dag. Könnunin var framkvæmd frá maí fram í júní 2013, og má því segja að niðurstöður könnunarinnar gefi mynd af tíðni eineltis og kynferðislegrar áreitni í lögreglunni vorið 2013.

Niðurstöður kannanarinnar er einkum birtar sem hlutfallstölur. Við mat á tíðni atriða sem koma fram í spurningalistanum eftir mismunandi bakgrunnspáttum, svo sem kyni og aldri, var tölfræðiprófið kí-kvaðrat (e. *chi-square*) notað. Kí-kvaðrat prófið metur hvort munur á hlutföllum er tölfræðilega marktækur, þ.e. hvort hægt sé að yfirfæra niðurstöður yfir á þýðið sem er allir starfandi lögreglumenn. Miðað var við marktækarkröfuna $\alpha = 0,05$, það er 95% vissu.

Þar sem úrvinnsla gagnanna byggist oft á mjög fáum svarendum í tilteknum hópum þá uppfylla gögnin í slíkum tilfellum ekki forsendur kí-kvaðratprófsins um lágmarksfjölda í hópum. Í þeim tilvikum voru sameinaðir flokkar til þess að ná fram gildu kí-kvaðratprófi, og ef slíkt á við þá er það tekið fram sérstaklega.

Viðtöl

Viðtöl voru tekin við sex lögreglukonur sem höfðu á einhverjum tímapunkti hætt störfum hjá lögreglunni. Lögreglukonurnar hafa allar hætt tiltölulega nýlega, en sú sem hefur verið hætt störfum lengst hætti rétt fyrir bankahrun³. Lögreglukonurnar höfðu ýmist starfað á

³ Til að halda nafnleynd viðmælenda er ekki hægt að gefa upp árið sem þær hættu störfum hjá lögreglu.

höfuðborgarsvæðinu eða út á landi, sinntu ólíkum verkefnum og höfðu mislangan starfsaldur þegar þær hættu störfum. Aðferðin sem var notuð til að finna þátttakendur var snjóboltaaðferð, einn þátttakandi bendir rannsakanda á þátttakendur sem falla að markmiði rannsóknar og rannsakandi hefur síðan samband við einhvern úr þeim hópi og síðan koll af kolli. Viðtölin voru tekin á tímabilinu júní til ágúst 2013, og hvert viðtal var um 40-90 mínútna langt. Viðtölin voru hljóðrituð, afrituð orðrétt og öll persónurekjanleg atriði voru fjarlægð. Lögreglukonunum, og þeim aðilum sem þær nefndu á nafn, voru gefin gervinöfn. Að því loknu voru viðtölin lesin í þaula og greind, leitað var að sameiginlegum þemum og á sama tíma leitast við að kortleggja sem fjölbreyttasta reynslu. Allar skáletraðar tilvitnanir í þessari skýrslueru orðréttar úr viðtölunum. Hikorð hafa verið tekin út án þess að þess sé getið sérstaklega. Aðrar úrfellingar eru táknaðar með hornklofa [...].

Í viðtölunum var lögð áhersla á reynslu lögreglukvennanna af störfum í lögreglunni, af hverju þær fóru í lögregluna, af hverju þær hættu störfum og að lokum hvað þyrfti að breytast til þess að þær myndu snúa aftur til starfa. Reynsla lögreglukvennanna varpaði skýrara ljósi á niðurstöður kannanarinnar og stöðu kvenna innan lögreglunnar.

IV. Niðurstöður

Umfjöllun um niðurstöður skiptast í átta megin kafla. Í þeim fyrsta er greint frá almennum upplýsingum um þá lögreglumenn sem tóku þátt í könnuninni, svo sem skiptingu þeirra eftir kyni, aldri, vinnufyrirkomulagi, starfsaldri, menntun og fjölskylduhögum. Í öðrum kafla er farið yfir stöðu karla og kvenna í lögreglunni, svo sem hlut karla og kvenna í lögreglunni og hlut brautskráðra kvenna frá Lögregluskóla ríkisins. Rýnt er í brotthvarf kvenna og ástæðum fyrir brotthvarfi. Í framhaldi af því er hugað að framgangi lögreglumanna með sérstaka áherslu á lögreglukonur. Skoðaður er hlutur kvenna og karla eftir starfsstigum lögreglu og kynntar verðar niðurstöður á viðhorfum lögreglumanna til framgang ferils síns og lýsingu á starfshögum þeirra eftir fimm ár. Jafnframt eru niðurstöðurnar bornar saman við niðurstöður frá árinu 2005, sem veitir okkur upplýsingar um hvort að ánægja með framgang í starfi hafi aukist, minnkað eða staðið í stað. Í þriðja kafla verður farið yfir samspil vinnu og einkalífs lögreglumanna, frí vegna veikinda barna og fæðingarorlof og viðhorf lögreglumanna til hlutverka karla og kvenna í uppeldi barna. Í fjórða kafla verður farið yfir ánægju lögreglumanna í starfi, starfsandann á vinnustaðnum og framkomu samstarfsfélaga, yfirmanna og stjórnenda. Í fimmta og sjötta kafla eru kynntar niðurstöður á einelti og kynferðislegri áreitni innan lögreglunnar, upplifun lögreglumanna og hverjir eru gerendur. Í sjöunda kafla er farið yfir helstu áhættuþætti sem geta leitt til eineltis og kynferðislegrar áreitni. Að lokum, í áttunda kafla, verða kynntar niðurstöður á viðhorfum lögreglumanna til lögreglukvenna.

4.1 Almennt um lögreglumenn

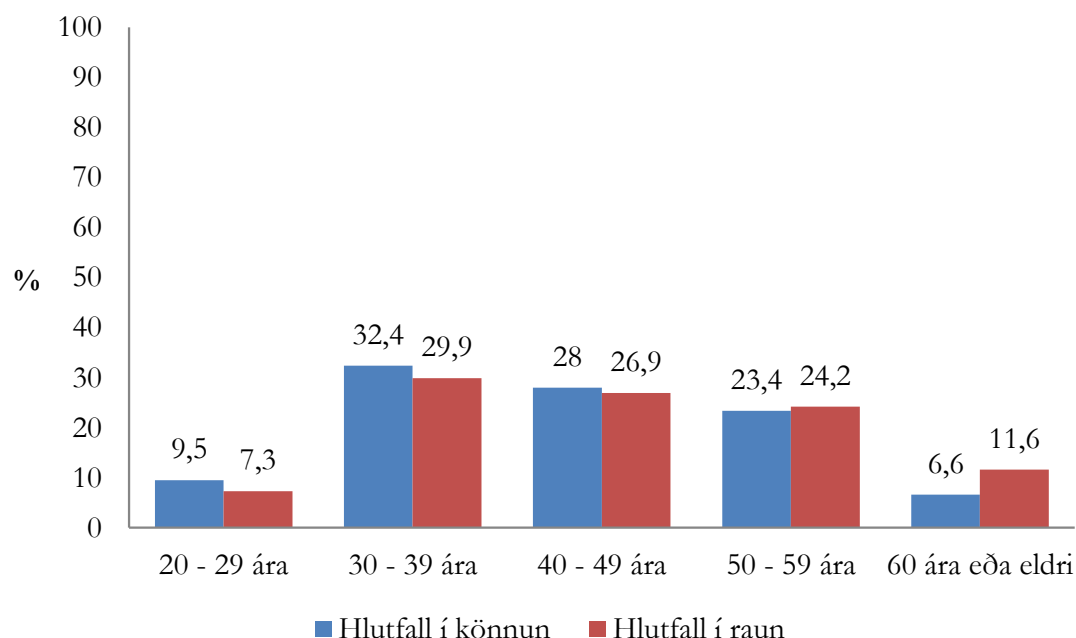
Í eftirfarandi kafla verður greint frá almennum upplýsingum um svarendur, eins og kynjaskiptingu, aldur, vinnufyrirkomulag, starfsaldur, menntun og fjölskylduhagi lögreglumanna.

Kyn

Af þeim sem svöruðu könnuninni voru karlar 85% (295) og konur 15% (52), en tveir lögreglumenn gáfu ekki upp kyn sitt. Þetta hlutfall endurspeglar nokkuð vel raunverulega skiptingu kynjanna innan lögreglunnar en þann 1. febrúar 2013 voru konur 12,6% af lögreglumönnum og karlar 87,4%.

Aldur

Á mynd 4.1.1 má sjá aldur svarenda eftir hlutfalli í hverjum aldursflokki borið saman við raunverulega skiptingu lögreglumanna eftir aldri þann 1. febrúar 2013. Hlutfallslega fleiri lögreglumenn á aldrinum 20-29 ára svöruðu könnuninni, eða 9,5%, en hlutfall þeirra af heildarfjölda starfandi lögreglumanna er 7,3%. Þessu er hins vegar öfugt farið með lögreglumenn sem eru 60 ára eða eldri, en þeir voru 6,6% svarenda, en hlutfall þeirra af heildarfjölda starfandi lögreglumanna er 11,6%. Að öðru leiti þá endurspeglar hlutfall svarenda eftir aldri ágætlega raunverulega aldursdreifingu lögreglumanna. Stærsti aldurshópur svarenda var á aldrinum 30-39 ára, eða tæplega 32,5% svarenda, en það er einnig stærsti aldurshópur lögreglumanna. Hlutfall svarenda á aldrinum 40-49 ára var 28% og 23,4% svarenda var á aldrinum 50-59 ára. Þrír lögreglumenn gáfu ekki upp aldur sinn.

Mynd 4.1.1 Aldur svarenda eftir hlutfalli í hverjum aldursflokki (N=346) borið saman við raunverulega skiptingu lögreglumanna eftir aldri þann 1. febrúar 2013.

Vinnufyrirkomulag

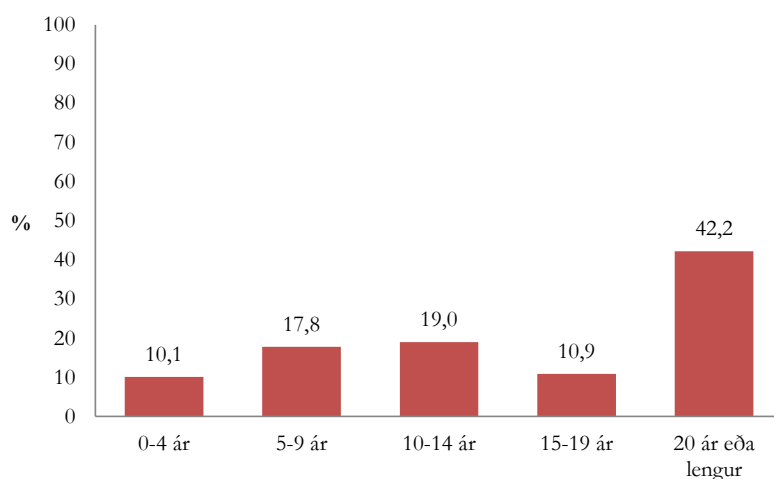
Tæplega helmingur svarenda var í vaktavinnu, eða 45,5% þátttakenda, og þrír af hverjum tíu var í dagvinnu, eða 29,4% þátttakenda. Álíka margir voru annaðhvort í dagvinnu og á bakvöktum eða í vaktavinnu og á bakvöktum, eða rúmlega 11% svarenda (sjá töflu 4.1.1).

Tafla 4.1.1 Vinnufyrirkomulag þátttakenda⁴

	Fjöldi	Hlutfall
Dagvinna	102	29,4%
Vaktavinna	158	45,5%
Dagvinna/Bakvaktir	40	11,5%
Vaktavinna/Bakvaktir	39	11,2%
Annað	8	2,4%
Svarar ekki	2	
Alls	349	100,0%

Starfsaldur

Starfsreynsla svarenda reyndist mikil. Tæplega helmingur lögreglumanna hafði starfað í 20 ár eða lengur í lögreglunni, eða 42,2% svarenda. Tæplega 11% svarenda hafði starfað í lögreglunni í 15-19 ár, 19% svarenda í 10-14 ár, tæplega 18% svarenda hafði starfað í 5-9 ár og rúmlega 10% svarenda hafði starfað í 0-4 ár (mynd 4.1.2)⁵.

Mynd 4.1.2 Starfsaldur lögreglumanna sem tóku þátt í könnuninni (N=348)

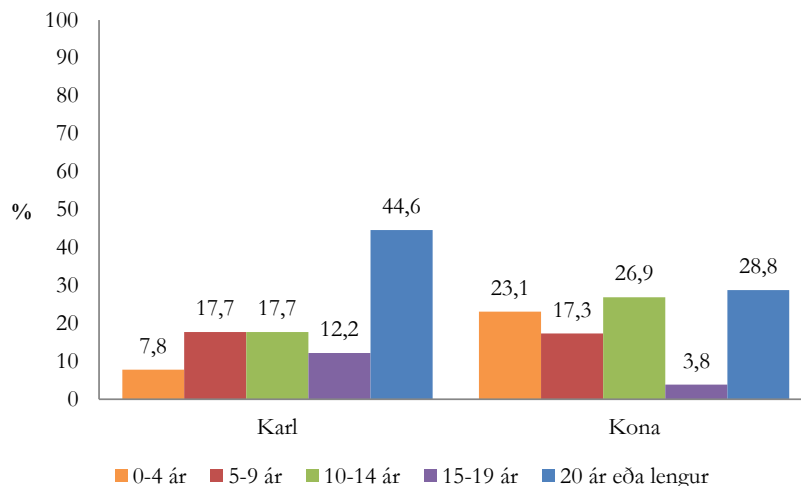
Marktækur munur er á starfsaldri karla og kvenna⁶ í lögreglunni, og sjá má á mynd 4.1.3 að karlar hafa hlutfallslega lengri starfsaldur en konur. Hlutfallslega fleiri karlar en konur hafa starfað í 20 ár eða lengur í lögreglunni, eða tæplega 45% karla á móti tæplega 29% kvenna, og í 15-19 ár, eða rúmlega 12% karla og tæplega 4% kvenna. Aftur á móti hafa hlutfallslega fleiri konur starfað í 10-14 ár, eða tæplega 27% kvenna á móti tæplega 18% karla, en það má

⁴ Svarmöguleikarnir voru þrír: dagvinna, vaktavinna og bakvaktir. Svarendur gátu gefið mörg svör, *annað* stendur því fyrir öðru vinnufyrirkomulagi en tekið er fram í töflunni.

⁵ Að svo stöddu er ekki mögulegt, vegna tæknilegra atriða, að kortleggja starfsaldur lögreglumanna til að kanna hvort að gögnin endurspegli raunverulegan starfsaldur lögreglumanna. Tölvukerfi embættis ríkislögreglustjóra býður ekki upp á samantekt á starfsaldri lögreglumanna.

⁶ $\chi^2(4) = 17,6$; $p=0,002$

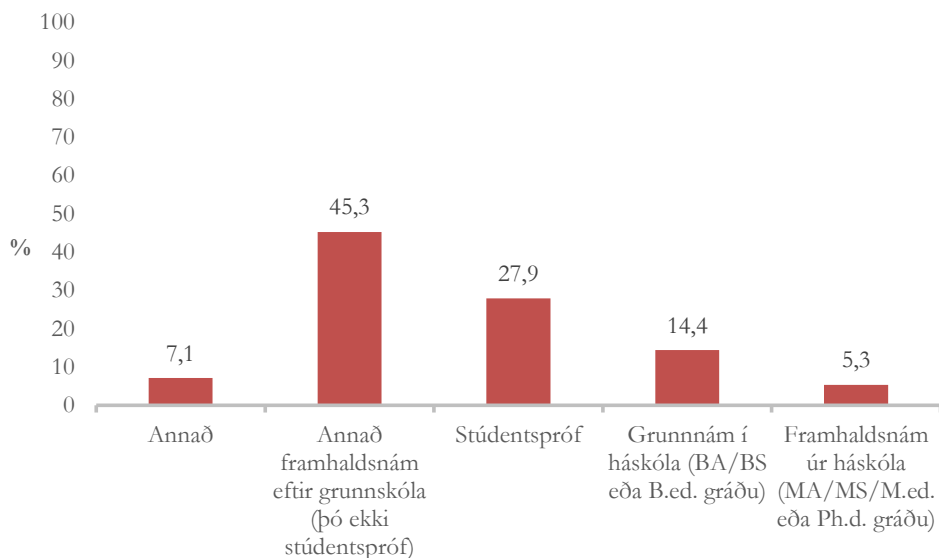
rekja til þess að 14 ár eru liðin síðan fyrsti árgangurinn var útskrifaður úr lögregluskólanum eftir að ný lögreglulög tóku í gildi, sem leiddi til þess að fleiri konur fóru í lögregluna. Tæplega 18% karla og rúmlega 17% kvenna hafa starfað í 5-9 ár, en aftur á móti eru hlutfallslega fleiri konur sem starfað hafa í 0-4 ár, eða rúmlega 23% kvenna á móti tæplega 8% karla.

Mynd 4.1.3 Hversu lengi hefur þú starfað í lögreglunni? (N=348)

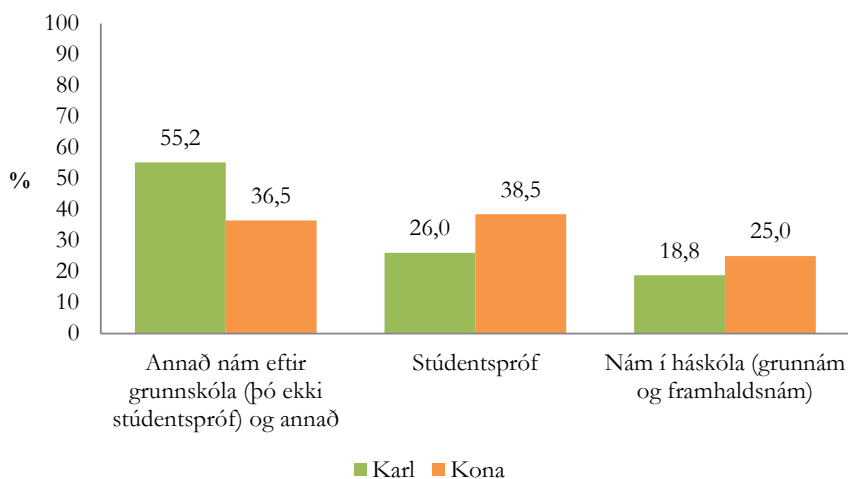
Menntun lögreglumanna

Um helmingur svarenda hafa lokið öðru framhaldsnámi eftir grunnskóla en þó ekki stúdentsprófi, eða 45,5% svarenda, en samkvæmt 2. mgr. 38. gr. lögreglulaga nr. 90/1996 þurfa lögreglumannsefni m.a. að hafa lokið a.m.k. tveggja ára almennu framhaldsnámi eða sambærilegu námi með fullnægjandi árangri eða starfsþjálfun sem jafna má til slíks náms. Tæplega 28% svarenda höfðu lokið stúdentsprófi, rúmlega 14% svarenda grunnnámi í háskóla og rúmlega 5% höfðu lokið framhaldsnámi í háskóla. Svarendur sem skráðu niður annað nám voru 7%, og flokkast m.a. grunnskólapróf, viðbótarréttindi og ýmis námskeið undir það (mynd 4.1.4).

Mynd 4.1.4 Menntun fyrir utan nám í Lögregluskóla ríkisins (N=341)

Marktækur munur er á menntun karla og menntun kvenna í lögreglunni⁷, og eins og sjá má á mynd 4.1.5 þá eru hlutfallslega fleiri konur með meiri menntun en karlar í lögreglunni. Rúmlega helmingur karla sem tóku þátt í könnuninni hafði lokið öðru framhaldsnámi eftir grunnskóla en ekki stúdentsprófi eða menntun sem myndi flokkast undir „annað“, fjórðungur karla hafði lokið stúdentsprófi og einn af hverjum fimm hafði lokið grunnnámi eða framhaldsnámi í háskóla. Þriðjungur kvenna sem tóku þátt í könnuninni hafði lokið öðru framhaldsnámi eftir grunnskóla en ekki stúdentsprófi eða menntun sem myndi flokkast undir „annað“, tvær af hverjum fimm höfðu lokið stúdentsprófi og fjórðungur kvenna hafði lokið grunnnámi eða framhaldsnámi í háskóla.

Mynd 4.1.5 Menntun lögreglumanna fyrir utan nám í Lögregluskólanum eftir kyni (N=341)⁸

⁷ $\chi^2(2) = 6,2$; $p = 0,044$ Til þess að fá gilt marktektarpróf voru sameinaðir flokkarnir *annað framhaldsnám eftir grunnskóla* og *annað og grunnám og framhaldsnám í háskóla*

⁸ Gögn á mynd uppfylltu forsendur kí-kvaðratprófs.

Kannaður var hvort munur væri á menntun karla og kvenna í hverjum aldurshópi fyrir sig. Ekki virtist vera munur á menntun karla og kvenna í yngsta aldurshópnum, en um tveir af hverjum tíu körlum og konum í aldurshópnum 20-29 ára höfðu lokið námi í háskóla og þriðjungur karla og fjórar af hverjum tíu konum höfðu lokið stúdentsprófi. Aftur á móti vakti það athygli að munurinn virtist vera mestur hjá körlum og konum á aldrinum 30-39 ára, en tæplega 46% kvenna í aldurshópnum 30-39 ára höfðu lokið námi í háskóla, á móti tæplega 16% karla í sama aldursflokki⁹.

Fjölskylduhagir

Flestir lögreglumenn sem tóku þátt í könnuninni áttu maka, eða tæplega 84% þátttakenda. Tæplega 6% svarenda voru fráskildir eða höfðu misst maka sinn. Rúmlega 10% voru einhleypir (tafla 4.1.2).

Tafla 4.1.2 Hjúskaparstaða lögreglumanna

	Fjöldi	Hlutfall
Einhleyp(ur)	36	10,3%
Í sambúð/gift/kvæntur	292	83,9%
Fráskilin(n) eða Ekkja/ekkill	20	5,8%
Svara ekki	1	
Alls	349	100,0%

Um níu af hverjum tíu lögreglumönnum sem tóku þátt í könnuninni áttu börn, eða 87,6% svarenda, og var átt við eigin börn, stjúpbörn og fósturbörn. Þeir sem svöruðu þessari spurningu játandi voru spurðir hve mörg börn búa á heimili þeirra. Fjórir af hverjum tíu lögreglumönnum búa á heimili þar sem eru tvö börn, þrír af hverjum tíu búa á heimili með einu barni, tveir af hverjum tíu búa með þremur börnum og á heimilum rúmlega 5% lögreglumanna búa fjögur börn eða fleiri (tafla 4.1.3).

Tafla 4.1.3 Fjöldi barna á heimili lögreglumanna.

	Fjöldi	Hlutfall
Eitt	81	31,6%
Tvö	105	41,0%
Þrjú	57	22,3%
Fjögur eða fleiri	13	5,1%
Alls	256	100,0%

⁹ Ítarlegri töflu er að finna í viðauka.

Um einn af hverjum tíu lögreglumönnum þarf að frekar miklu eða mjög miklu leyti að annast aldraða foreldra eða ættingja. Um þriðjungur lögreglumanna þarf að nokkru eða frekar litlu leyti að annast aldraða foreldra eða ættingja, og rúmlega helmingur lögreglumanna þarf að mjög litlu eða engu leyti að annast aldraða foreldra eða ættingja (tafla 4.1.4).

Tafla 4.1.4 Að hve miklu leyti þarft þú að annast aldraða foreldra/ættingja?

	Fjöldi	Hlutfall
Mjög litlu eða engu leyti	192	55,5%
Frekar litlu leyti	75	21,7%
Nokkru leyti	44	12,7%
Frekar miklu leyti	19	5,5%
Mjög miklu leyti	16	4,6%
Svara ekki	3	
Alls	349	100,0%

4.2 Konur og karlar í lögreglunni

Þú átt eftir að ná langt í löggunni...En þú verður bara að vera þolinmóð.

Í þessum kafla verður farið yfir hlut kvenna og karla í lögreglunni, þá meðal starfandi lögreglumanna og brautskráðra frá Lögregluskóla ríkisins. Ljóst er að hlutur kvenna í lögreglunni hefur ekki aukist sem skyldi og því mikilvægt að skoða hugsanlegar ástæður þess. Loks verður farið yfir starfsstig lögreglu, sjónum verður einkum beint að konum í lögreglunni og framgangi þeirra en framgangur kvenna hefur verið lítill sem enginn síðastliðin ár eins og endurspeglast í orðum lögreglukonu, sem hefur hætt störfum, hér í byrjun kaflans. Greint verður frá niðurstöðum á viðhorfum lögreglumanna til framgangs þeirra í starfi og hvernig þeir lýsa starfshögum sínum eftir fimm ár. Kannað var hvort að viðhorf til þessa hafi breyst á síðastliðnum árum, en niðurstöðurnar eru bornar saman við niðurstöður könnunar sem embætti ríkislögreglustjóra lagði fyrir alla lögreglumenn árið 2005.

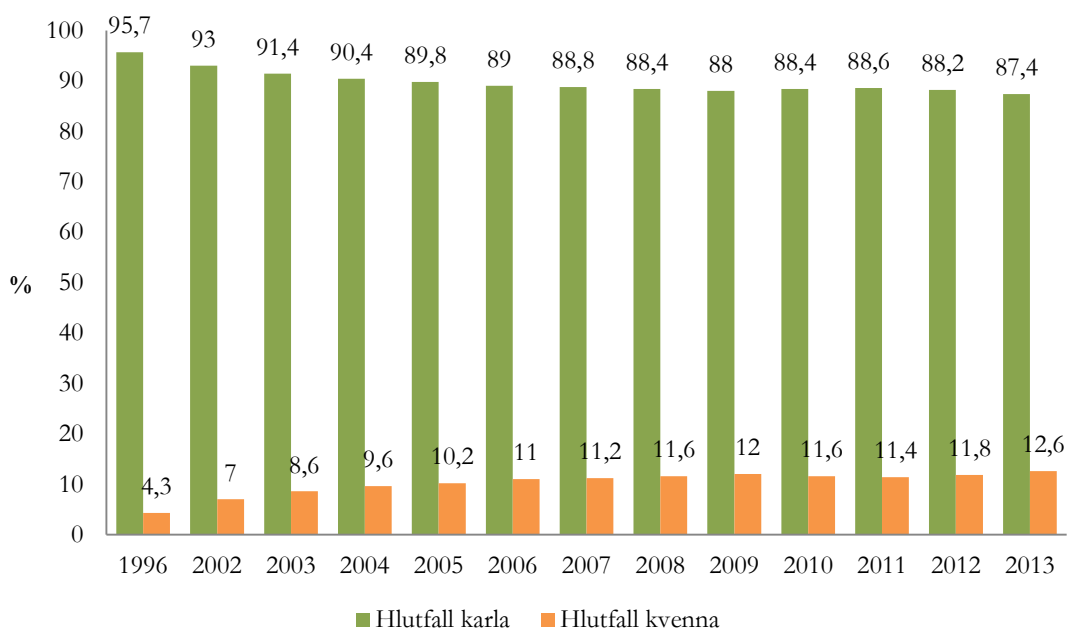
Lögreglumenn

Þann 1. febrúar 2013 voru 652 lögreglumenn starfandi hjá lögreglunni, 570 karlar og 82 konur¹⁰. Karlar eru í miklum meirihluta í lögreglunni, eða 87,4% allra lögreglumanna¹¹. Á

¹⁰ Bráðabirgðatölur frá embætti ríkislögreglustjóra.

¹¹ Þegar fjallað er um lögreglumenn er aðeins átt við þá lögreglumenn sem hafa verið brautskráðir frá Lögregluskóla ríkisins og starfa sem lögreglumenn, ekki er átt við um afleysingamenn eða héraðslögreglumenn.

töflu 4.2.1 má sjá hlutfall karla og kvenna í lögreglunni síðastliðin ár, frá árinu 2002 til ársins 2013. Að auki er sýndur hlutur karla og kvenna í lögreglunni árið 1996, þegar karlar voru tæplega 96% allra lögreglumanna, en það ár voru gerðar breytingar á lögreglulögum meðal annars í þeim tilgangi að fjölga konum í lögreglunni (Forsætisráðuneytið, 2002). Karlar hafa alla tíð verið mikill meirihluti lögreglumanna, þá hafa orðið litlar breytingar á síðastliðnum árum. Á síðastliðnum tíu árum hefur konum fjölgað úr 8,6% í tæplega 13% allra lögreglumanna. Miðað við samskonar þróun verða konur orðnar um 30% lögreglumanna í kringum árið 2056, eða eftir 43 ár, og um 40% lögreglumanna í kringum árið 2081, eða eftir 68 ár.

Mynd 4.2.1 Hlutfall karla og kvenna í lögreglunni 2002 til 2013, og til samanburðar er einnig sýnd hlutföll karla og kvenna í lögreglunni árið 1996¹².

Lögregluskóli ríkisins

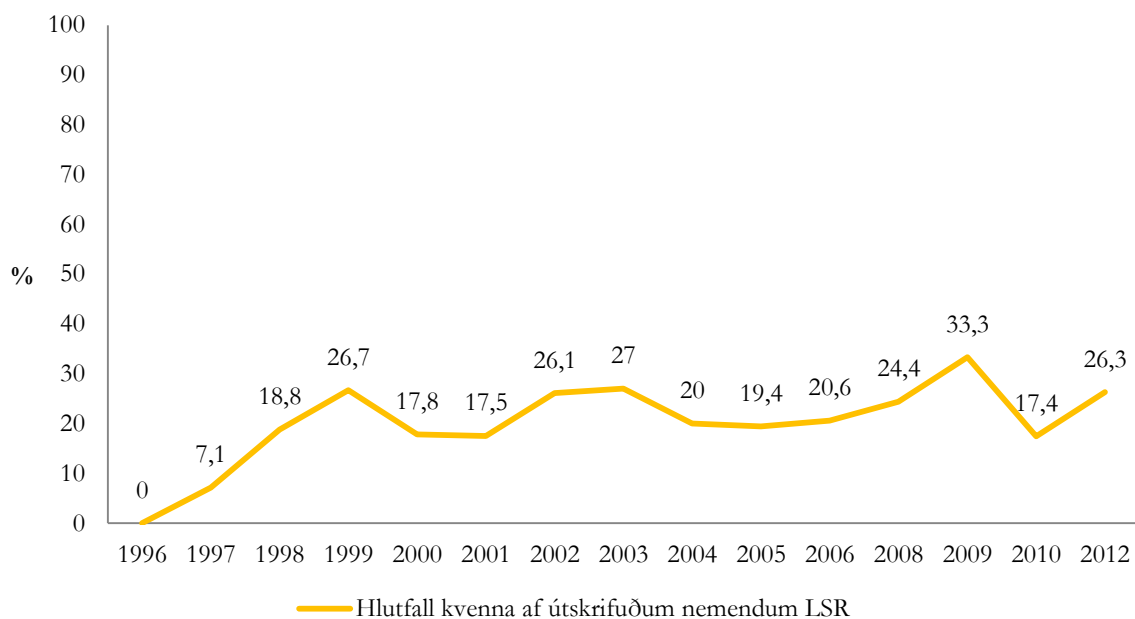
Fram að árinu 1996 völdu lögreglustjórar sjálfir þá aðila sem þeir vildu gera að lögreglumönnum og sendu þá í Lögregluskóla ríkisins. Valnefnd var starfandi við skólann en hún var aðeins ráðgefandi og voru niðurstöður hennar alloft sniðgengnar. Með lögreglulögum nr. 90/1996 voru gerðar breytingar á inntökuferli Lögregluskólans, og var eitt af markmiðum stjórnvalda að fjölga konum í lögreglunni. Með nýju fyrirkomulagi sótti viðkomandi beint um inngöngu skólann, og sá valnefnd um að velja úr umsóknum fólks í skólann. Einnig voru

¹² Ekki eru tiltækar kyngreindar upplýsingar fyrir árin 1997-2001

skilyrði um lágmarkshæð felld niður, en það útilokaði fjölda kvenna og karla frá því að geta sótt um lögreglustarf (Forsætisráðuneytið, 2002). Um þessar breytingar sagði Guðrún:

Þetta var fyrsta skrefið í að minnka klíkuskapinn!

Eins og sjá má á mynd 4.2.2 þá var árið 1996 engin kona brautskráð frá námi við Lögregluskóla ríkisins. Árið 1999 útskrifaðist fyrsti árgangur Lögregluskólans eftir að nýju lögreglulögin tóku gildi, og voru konur tæplega 27% allra brautskráðra nemenda. Hlutfallslega flestar konur brautskráðust frá skólanum árið 2009, en konur voru þá þriðjungur brautskráðra lögreglumanna. Árið 2010 voru þær talsvert færri, eða rúmlega 17% brautskráðra lögreglumanna en árið 2011 voru ekki brautskráðir nemendur úr Lögregluskólanum. Í desember 2012 voru brautskráðir 19 nemendur úr grunnnámsdeild Lögregluskólans, þar af fimm konur eða rúmlega fjórðungur allra brautskráðra nemenda skólans.

Mynd 4.2.2 Brautskráðir nemendur við grunnnámsdeild Lögregluskóla ríkisins, hlutfall kvenna árin 1996 til 2012¹³

Lögreglumannsefni þurfa að fullnægja almennum inntökuskilyrðum til þess geta sótt um skólavist í Lögregluskólann. Almenn inntökuskilyrði eru m.a. að vera á aldrinum 20-40 ára, ekki hafa gerst brotleg við refsilög, lokið a.m.k. tveggja ára almennu framhaldsnámi og standast inntökupróf með áherslu á íslensku og þrek (lögreglan, e.d.). Þrekpróf fyrir

¹³ Árið 2000 brautskráði Lögregluskóli ríkisins tvo hópa af nemendum. Lögregluskólinn brautskráði ekki nemendur árið 2007 og 2011.

umsækjendur eru ekki jafn ströng fyrir konur og karla. Elín, sem er einnig vísað í í byrjun kaflans, benti á að ólíkar kröfur leiddu til neikvæðra viðhorfa til kvenna í lögreglunni:

Maður fær alveg að heyra það að maður sé stelpa. Ég man til dæmis í Lögregluskólanum að þá var það rosalega mikið... það var gefið í skyn að við værum ekki... þeir [karlkyns samnemendur]voru svolítið pirraðir á þessu með inntökuprófin. Við tökum ekki sama inntökuprófið. Það er verið að „gefa okkur afslátt“.

Guðjón Hauksson (2002) gagnrýnir að það séu ekki sömu inntökuskilyrði fyrir karla og konur, hann bendir m.a. á óánægju karla innan lögreglunnar með þetta fyrirkomulag og að þeir telji að þetta gæti orðið til þess að úr skólanum kæmu ekki eins hæfar konur og karlar. Hann telur að á sínum tíma þá hefði frekar átt að lækka inntökuskilyrðin fyrir bæði kynin, en ekki aðeins konur. Ólíkar inntökukröfur fyrir karla og konur ýta undir ranghugmyndir um hæfni kvenna. Eins og Guðjón bendir á: „Ég tel karlana nota þetta til að réttlæta það viðhorf sitt að karlar séu betri lögregluþjónar þar sem þeir hafa ekki önnur rök á takteinum“ (í Arnar Gíslason, 2003: 58).

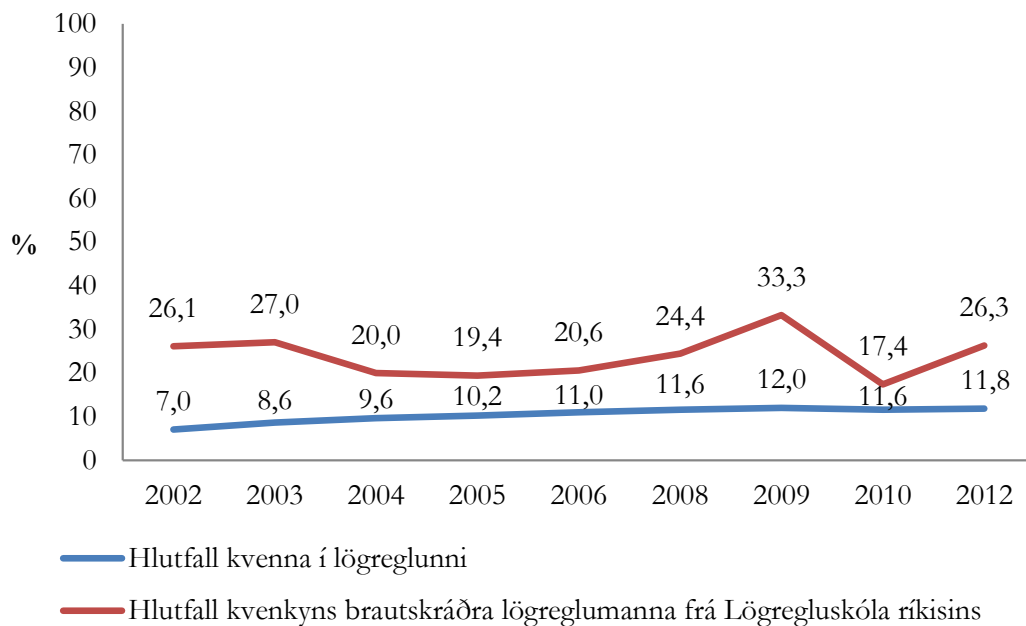
Elín benti á fleiri atriði sem snúa að Lögregluskólanum:

Hérna leggja þeir rosalega mikla áherslu á íslenskuna. Það útilokar hópa, þeir útiloka lesblinda og þeir útiloka innflytjendur sem hafa ekki full tök á málinu.

Helga Dís Sigurðardóttir (2007) lagði mat á menntun og þjálfun lögreglufólks í meistaraverkefni sínu í uppeldis- og menntunarfræði við Félagsvísindadeild Háskóla Íslands. Helga benti m.a. á að „í takt við breytingar í samfélaginu er tímabært að huga að því að sem flestir þjóðfélagshópar eigi sér fulltrúa innan lögreglunnar“ (bls. 152).

Brotthvarf kvenna

Það er ljóst að það hefur verið fjölgun á konum sem útskrifast úr grunnnámsdeild Lögregluskóla ríkisins eftir að lögreglulög nr. 90/1996 tóku gildi 1. júlí 1997. Eins og sjá má á mynd 4.2.3 þá voru konur á bilinu 17-33% nemenda Lögregluskóla ríkisins á árunum 2002 til 2012, á sama tíma voru konur 7-12% allra starfandi lögreglumanna á landinu. Á mynd 4.2.3 er borið saman hlutfall kvenna í Lögregluskóla ríkisins og hlutfall kvenna sem starfa sem lögreglumenn síðastliðin ár, þá er ljóst að konur eru annað hvort ekki að skila sér úr Lögregluskóla ríkisins eða að mikið brotthvarf úr starfi er hjá konum.

Mynd 4.2.3 Hlutfall kvenna í lögreglunni borið saman við hlutfall kvenna sem útskrifast úr Lögregluskóla ríkisins árin 2002-2012¹⁴

Ástæður brotthvarfs

Sjaldgæft er að lögreglumenn hefji ekki störf eftir brautskráningu eða fljótlega eftir brautskráningu frá Lögregluskólanum, en starfsaldur lögreglumanna er mislangur (Gunnlaugur V. Snævarr vefpóstur, 23. ágúst 2013)¹⁵. Lögreglumenn óska skriflega eftir lausn frá embætti og í flestum tilfellum er ástæða fyrir brotthvarfi tilgreind. Þeim ber ekki skylda að tilgreina ástæðu, og sleppa mjög margir lögreglumenn að taka það fram. Engin lögreglumaður óskaði eftir lausn frá embætti vegna viðkvæmra mála, m.a. vegna eineltis eða kynferðislegrar áreitni. Rannsakandi telur líklegt ef að viðkomandi er að óska eftir lausn frá embætti vegna slíkra mála að þá tilgreini hann ekki ástæðu fyrir brotthvarfi. Rannsakandi byggir þetta á viðtölum við lögreglukonur, en ein þeirra hætti vegna slíkra ástæðna og tilgreindi það ekki þegar hún óskaði eftir lausn frá embætti.

Elín hætti störfum hjá lögreglunni vegna kynferðislegrar áreitni og eineltis af hálfu yfirmanns og vegna aðgerðarleysis embættisins sem hún starfaði hjá, hún lýsti hvernig henni leið í vinnunni og hvernig hún upplifði að vonir hennar og væntingar til starfs innan lögreglunnar urðu að engu:

¹⁴ Árin 2007 og 2011 voru ekki brautskráðir nemendur frá Lögregluskóla ríkisins og því ekki gerður samanburður á þeim árum. Hlutfur kvenna í lögreglunni árið 2007 var 11,2% og árið 2011 11,4%.

¹⁵ Vegna vankanta í tölvukerfi ríkislögreglustjóra er ekki hægt að taka saman starfsaldur karla og kvenna í lögreglunni.

Mér var bara farið að liða svo illa í vinnunni. Ég bara gat ekki meikað þetta. Ég bara gat ekki verið á vakt með honum. [...] Ég var í ár hjá sálfræðingi þarna eftir, að dila við reiðina og pirringinn. Og þú veist, ég var búin að gera mér svo miklar vonir og væntingar. Þó að allt var eins og það var hjá löggunni þá langaði mig, þá var maður búin að byggja upp svo miklar skýjaborgir varðandi framtíðina. Og svo var það bara allt rífið undan manni. [...] Það var búið að taka allt frá manni sem maður ætlaði, vildi og langaði.

Alls voru 182 lögreglumenn sem fengu lausn frá embættum á árunum 2007-2012¹⁶, tæplega 84% karlar og 16% konur. Miðað var við greiningu ríkislögreglustjóra á ástæðum brotthvarfs, og eru flokkarnir fimm talsins: Aldur, heilsubrestur, nám, önnur störf og annað. Undir annað falla margvíslegar ástæður, eins og t.d. ekki vitað, flytur erlendis og persónulegar ástæður.

Eins og sjá má á töflu 4.2.1 þá óskuðu tæplega fjórir af hverjum tíu körlum eftir lausn frá embætti vegna aldurs, en á sama tímabili hætti aftur á móti aðeins ein kona vegna aldurs. Karlar hættu í rúmlega 7% tilfella vegna heilsubrests, á móti 3% kvenna. Nær sex af hverjum tíu konum tilgreina ekki ástæður brotthvarfs eða óska eftir lausn frá embætti af öðrum ástæðum en tilgreindar eru hér fyrir ofan sem þá ekki eru tilgreindar nánar, á móti fjórðungi karla. Tæplega fjórðungur kvenna og karla óska eftir lausn frá embætti vegna annarra starfa. Fleiri konur fara í nám en karlar eftir að hafa óskað eftir lausn frá embætti, en á árunum 2007-2012 óskuðu konur eftir lausn frá embætti til að fara í nám í rúmlega 10% tilfella og karlar í tæplega 6% tilfella. Það er athyglisvert í ljósi þess að menntun kvenna er almennt meiri en menntun karla í lögreglunni eins og fram kom hér að ofan.

Tafla 4.2.1 Ástæður brotthvarfs á árunum 2007-2012, samanburður á konum og körlum.

	Fjöldi karla	Hlutfall karla	Fjöldi kvenna	Hlutfall kvenna
Aldur	58	37,9%	1	3,4%
Heilsubrestur	11	7,2%	1	3,4%
Nám	9	5,9%	3	10,3%
Önnur störf	35	22,9%	7	24,1%
Annað	40	26,1%	17	58,6%
Alls	153	100,0%	29	100,0%

Sigrún hætti m.a. störfum vegna framgangs síns innan lögreglunnar, og sótti sér menntunar meðfram lögreglustörfum:

¹⁶ Ekki var hægt að skoða ástæður brotthvarfs lengra aftur í tímann en árið 2007, þar sem embætti ríkislögreglustjóra taldi þær upplýsingar ekki áreiðanlegar.

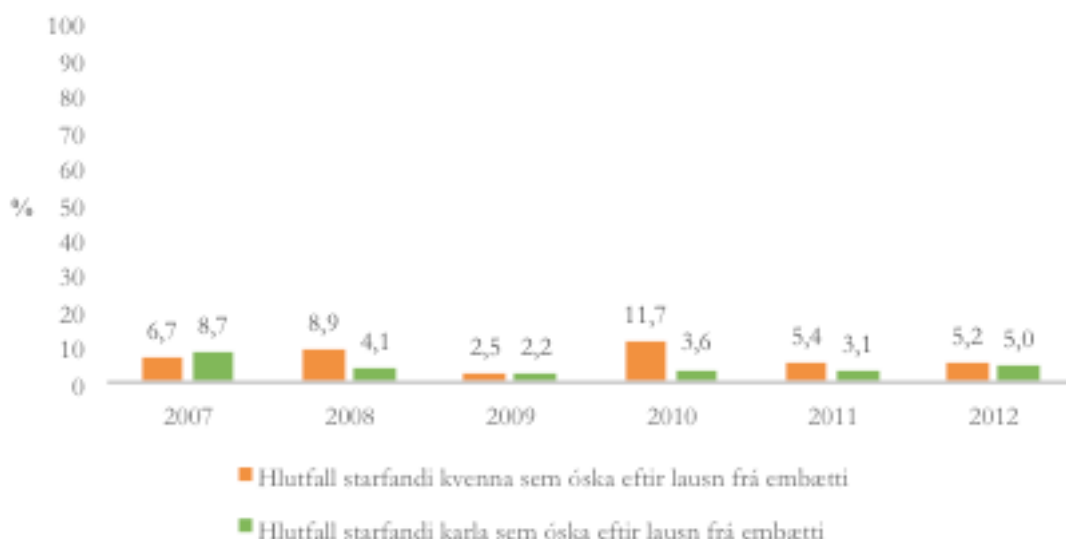
Ég vildi útvíkka mína möguleika, og fór í nám. Svo ég fór á yfirvegaðri máta en svona: ég er bara farin!

Rakel, María og Laufey bentu allar á að laun lögreglumanna þyrftu að hækka til þess að þær myndu snúa aftur til starfa hjá lögreglunni. Laufey hætti starfi sínu sem lögreglumaður m.a. vegna launanna:

Skítalaun! Ég bara grét hver einustu mánaðarmót.

María gælir stundum við hugmyndina um að snúa aftur í lögregluna, en henni finnst launin of lág:

Ég hef alveg sagt að kannski kem ég aftur...eða ég veit það ekki. Það er aldrei að vita. Ég vil ekki útiloka það. Ég veit bara að það yrði meira hark fyrir mig launalega séð.

Mynd 4.2.4 Hlutfall starfandi kvenna sem óska eftir lausn frá embætti samanborið við hlutfall starfandi karla sem óska eftir lausn frá embætti árin 2007 til 2012.

Fækkun hefur verið í lögregluliði landsins eftir bankahrun. Árið 2008 voru 682 lögreglumenn starfandi, en þann 1. febrúar árið 2013 eru 652 lögreglumenn starfandi. Á sama tíma hefur Lögregluskóli ríkisins brautskráð færri nemendur, en árið 2008 voru 78 lögreglumenn brautskráðir frá skólanum en aðeins 19 lögreglumenn árið 2012¹⁷. Því er mikilvægt að bera saman hlutfall karla og kvenna sem óska eftir lausn frá embætti, sjá mynd 4.2.4. Heldur stór hluti starfandi lögreglukvenna hefur óskað eftir lausn frá embætti síðastliðin ár. Árið 2007 óskuðu tæplega 7% kvenna og tæplega 9% karla starfandi í lögreglunni eftir lausn frá

¹⁷ Fyrir frekari upplýsingar um fjölda brautskráðra nemenda frá Lögregluskóla ríkisins sjá töflu í viðauka.

embætti. Ári síðar hækkaði hlutur kvenna upp í tæplega 9% samanborið við hlut karla, sem lækkaði, í rúmlega 4%, og árið 2009 óskuðu rúmlega 2% starfandi karla og kvenna í lögreglunni eftir lausn frá embætti. Athygli vekur að árið 2010 óskuðu um ein af hverjum tíu konum í lögreglunni eftir lausn frá embætti, á móti tæplega 4% karla í lögreglunni. Ári síðar var hlutfall kvenna heldur lægra, þá óskuðu rúmlega 5% starfandi kvenna eftir lausn frá embætti, á móti 3% starfandi karla. Á síðasta ári var hlutfall kvenna svipað, en um 5% starfandi karla og kvenna í lögreglunni óskuðu eftir lausn frá embætti.

Fjölgun kvenna í Lögregluskóla ríkisins nægir ekki til að hækka hlutfall kvenna í lögreglunni. Ljóst er að brotthvarf kvenna er verulegt, og mikilvægt er að bregðast við því.

Framgangur kvenna í lögreglu

Starfsstig lögreglu

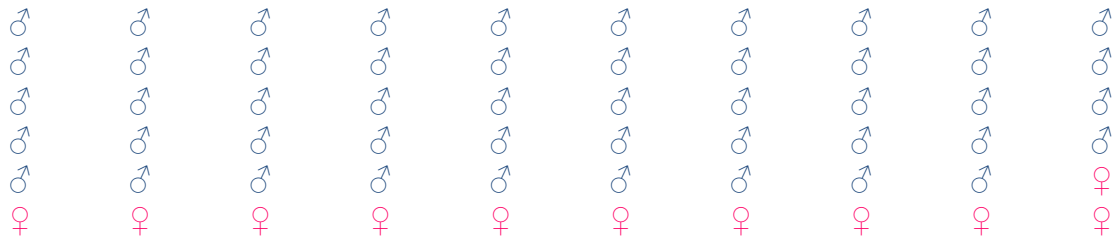
Hlutur kvenna í lögreglunni er ekki eina áhyggjuefnið, einnig er mikilvægt að rýna í framgang kvenna innan lögreglunnar. Reglugerð um starfsstig innan lögreglunnar nr. 1051/2006 gildir um störf starfsmanna lögreglu sem fara með lögregluvald hjá lögregluembættum landsins. Starfsstig innan lögreglunnar eru níu og eru þau eftirfarandi:

1. Ríkislögreglustjóri.
2. Aðstoðarríkislögreglustjórar, lögreglustjórar og skólastjóri Lögregluskóla ríkisins.
3. Aðstoðarlögreglustjórar við embætti lögreglustjórans á höfuðborgarsvæðinu og á Suðurnesjum og staðgenglar annarra lögreglustjóra.
4. Yfirlögregluþjórnar.
5. Aðstoðaryfirlögregluþjórnar.
6. Aðalvarðstjórar/lögreglufulltrúar.
7. Varðstjórar/rannsóknarlögreglumenn.
8. Lögreglumenn.
9. Lögreglunemar, afleysingamenn í lögreglu og héraðslögreglumenn.

Lögreglumenn falla almennt ekki undir 1. til 3. starfsstig innan lögreglunnar, en á þeim starfsstigum starfa oftast löglærðir fulltrúar sem eru ekki menntaðir lögreglumenn. Þrátt fyrir það er mikilvægt er að fjalla aðeins um hlut karla og kvenna í þeim stöðum þar sem þau fara með málefni og bera ábyrgð á lögreglunni. Ríkislögreglustjóri fer með málefni lögreglunnar í umboði ráðherra og lögreglustjórar fara m.a. með stjórn lögregluliðs og ábyrgð á framkvæmd lögreglustarfa (Reglugerð um starfsstig innan lögreglunnar nr. 1051/2006). Sigrún um yfirstjórn embættanna:

Yfirstjórnin er, ég man ekki hvað þeir eru margir [...] þetta yrði svo einsleit mynd, þetta eru bara allt skallar. Þetta er svo sýnilegt líka, þetta er ekki bara tilfinning eða bara tölfræði. Þetta er bara mjög sýnilegt, líka á myndum skilurðu? Þetta er eins og það væri ríkisstjórn, bara karlar eða inn á Alþingi bara karlar. Þetta er svo sýnilegt á myndum.

Embætti lögreglunnar eru 17 talsins, þar með talið embætti ríkislögreglustjóra, sérstaks saksóknara og Lögregluskóla ríkisins. Þremur embættum er stýrt af konum og 14 af körlum, eða 17,6% konur og 82,4% karlar. Þó svo að stjórnendur þessara embætta séu ekki lögreglumenn, þá er kynjaskiptingin í takt við aðra kynjaskiptingu innan lögreglunnar, konur eru í miklum minnihluta. Kynjahlutföll í yfirstjórnnum lögregluembættanna endurspeglar kynjahlutföll stjórnenda lögregluembættanna. Í yfirstjórnnum lögregluembættanna eru 81,7% karlar og 18,3% konur¹⁸, en í þeim taka sæti embættismenn og lögreglumenn (mynd 4.2.5).

Mynd 4.2.5 Yfirstjórn embætta lögreglu, þ.m.t. ríkislögreglustjóra, sérstaks saksóknara og Lögregluskóla ríkisins, eftir kyni¹⁹.

Lögreglumenn falla undir starfsstig fjögur til átta í reglugerð um starfsstig innan lögreglunnar. Eins og sjá má á töflu 4.2.2 þá eru karlar í miklum meirihluta í öllum stöðum innan lögreglunnar og í efsta starfsstiginu, staða yfirlögregluþjóns, starfa einungis karlar. Aðeins ein kona starfar sem aðstoðaryfirlögregluþjónn, en 26 karlar gegna þeirri stöðu. Aðeins ein kona starfar sem aðalvarðstjóri á móti 34 körlum. Konurnar tvær sem starfa sem aðstoðaryfirlögregluþjónn og aðalvarðstjóri voru skipaðar árið 2000, og hefur því fjöldi kvenna í þeim stöðum verið sá sami í 13 ár. Hluttur kvenna eykst neðar á starfsstigum lögreglu. Tæplega einn af hverjum fimm lögreglufulltrúum eru konur og einn af hverjum tuttugu varðstjórum eru konur. Einn af hverjum sex rannsóknarlögreglumönnum og lögreglumönnum eru konur. Guðrún talaði um hversu fáar konur eru í efstu starfsstigum:

¹⁸ Rannsakandi hafði samband við öll embætti lögreglu (þ.á.m. ríkislögreglustjóra, sérstakan saksóknara og Lögregluskóla ríkisins) og óskaði eftir upplýsingum um yfirstjórn embættanna, upplýsingar voru fengnar með tölvupósti eða símleiðis.

¹⁹ ♂ er tákn fyrir karl og ♀ er tákn fyrir konu.

Við höfum engar fyrirmyndir í lögreglunni.

Tafla 4.2.2 Starfsstig lögreglumanna, fjöldi og hlutfall karla og kvenna á hverju starfsstigi²⁰

Starfsstig	Fjöldi		Samtals	Hlutfall	
	Karlar	Konur		Karlar	Konur
Yfirlögregluþjónn	23	0	23	100,0%	0,0%
Aðstoðaryfirlögregluþjónn	26	1	27	96,3%	3,7%
Aðalvarðstjóri	34	1	35	97,1%	2,9%
Lögreglufulltrúi	73	17	90	81,1%	18,9%
Varðstjóri	128	7	135	94,8%	5,2%
Rannsóknarlögreglumaður	96	18	114	84,2%	15,8%
Lögreglumaður	190	38	228	83,3%	16,7%
Allir lögreglumenn	570	82	652	87,4%	12,6%

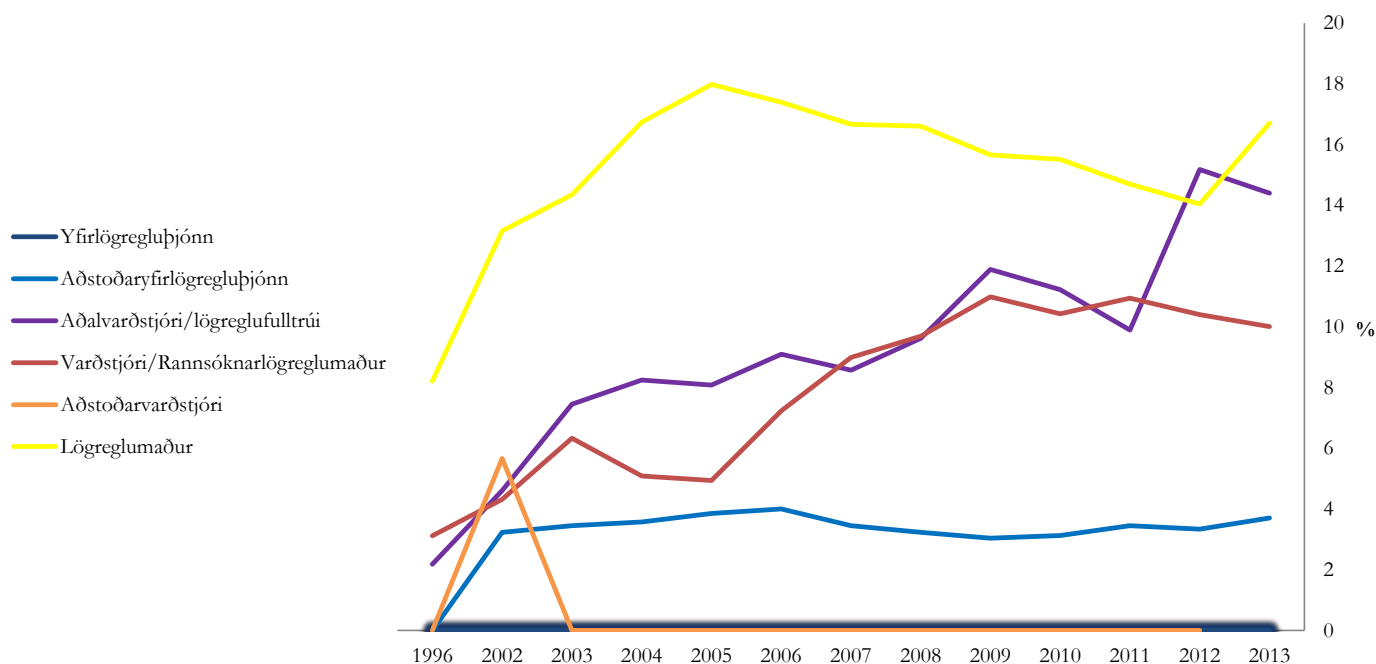
Hluttur kvenna hefur aukist í lögreglunni síðan 1996, en þá voru konur 4,3% af öllum lögreglumönnum og í dag eru þær 12,6% allra lögreglumanna²¹. Eins og sjá má á mynd 4.2.6 þá hefur engin kona sinnt starfi yfirlögregluþjóns, og aðeins ein kona sinnt starfi aðstoðaryfirlögregluþjóns. Hluttur kvenna hefur aukist mest í starfsstigi aðalvarðstjóra og lögreglufulltrúa, en árið 1996 voru konur 2,2% í því starfsstigi og í dag eru konur 14,4% allra aðalvarðstjóra/lögreglufulltrúa. Það er rétt að hafa það í huga að aðeins ein kona starfar sem aðalvarðstjóri á móti 34 körlum, og starfa því flestar konur á þessu starfsstigi sem lögreglufulltrúar. Sigrún kom inn á framgang kvenna í lögreglunni og fjölgun kvenna meðal lögreglufulltrúa:

Hann er mjög hægur! Alveg virkilega hægur! [...] Flestar eru með lögreglufulltrúann...það er það hæsta sem konur eru í! Með aðalvarðstjóranum ertu að fá mannaforráð, en sú er ekki með það, því hún í rauninni vinnur bara sem lögreglufulltrúi. [...] Hún [eina konan sem er í stöðu aðstoðaryfirlögregluþjóns] er í rauninni ekki með mannaforráð.

Árið 1996 voru konur 3,1% af þeim sem störfuðu sem varðstjórar og rannsóknarlögreglumenn, í dag eru konur 10% af lögreglumönnum sem falla undir það starfsstig. Rétt að hafa í huga hér að hlutfall kvenna sem starfa sem rannsóknarlögreglumenn er mun hærri en hlutfall kvenna sem starfa sem varðstjórar. Árið 1996 voru konur 8,2% starfandi sem almennir lögreglumenn en í dag eru konur 16,7% almennra lögreglumanna.

²⁰ Bráðabirgðatölur frá 1. febrúar 2013

²¹ Fyrir frekari upplýsingar um fjölda karla og kvenna í lögreglu, sjá töflu í viðauka.

Mynd 4.2.6 Hlutfall kvenna eftir starfsstigum lögreglu árið 1996 og árin 2002 – 2013²².

Sigrún kom inn á fjölgun lögreglukvenna:

Það er fullt verið að ráða, konum hefur verið að fjölga en það er allt á svo lágu [starfsstigi], þú veist!

Framgangur lögreglukvenna

Það er alltaf verið að segja: „konur sækja ekki um“. Ég bara trúi því ekki. Ég vil frekar fá einhversstaðar staðreyndir.

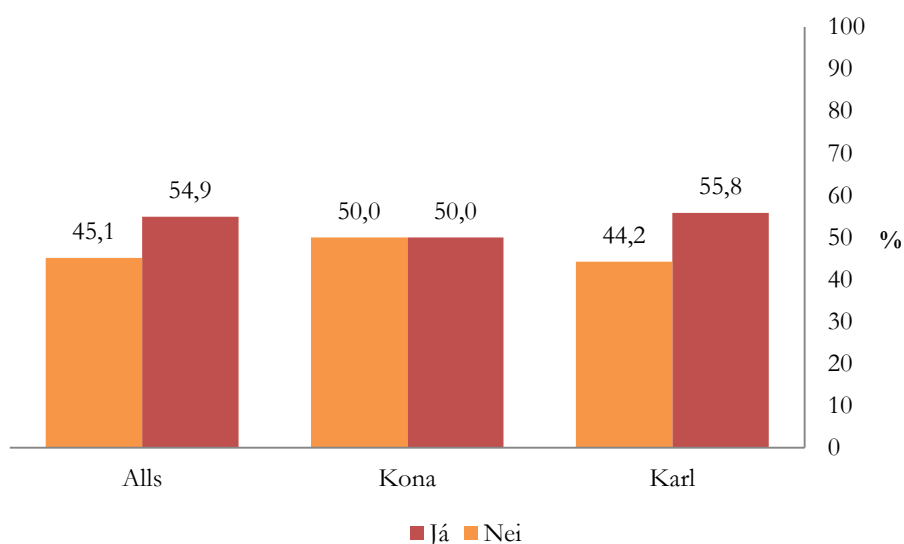
Sagði Sigrún um framgang kvenna í lögreglunni. Í könnuninni var spurt hvort konur og karlar hefðu sóst eftir aukinni ábyrgð eða stöðuhækkun á síðastliðnum fimm árum. Hafa ber í huga að aukin ábyrgð og stöðuhækkun er huglægt mat þátttakanda, ekki var spurt út í ákveðnar stöður eða hvað fælist í aukinni ábyrgð. Eins og sjá má á mynd 4.2.7 þá hafði rúmlega helmingur svarenda sóst eftir aukinni ábyrgð og/eða stöðuhækkun á síðastliðnum fimm árum, eða 55,8% karla og 50% kvenna²³. Eru hlutföll kynjanna nokkuð jöfn, en það var einnig jafnt í könnun RIKK á stöðu jafnréttismála á Íslandi, sem framkvæmd varí september og október 2003. Tekið var slembiúrtak úr þjóðskrá, fólk af öllu landinu á aldrinum 18-75 ára tók þátt í símakönnun. Niðurstöður kannanarinnar sýndu að 28,6% þátttakenda höfðu sóst eftir aukinni ábyrgð og/eða stöðuhækkun á síðastliðnum 5 árum, 29% karla og 29% kvenna höfðu sóst

²² Kvarði myndarinnar fer aðeins upp í 20% en ekki 100%, er það gert til að sýna betur þróunina frá árinu 1996. Staða aðstoðarvarðstjóra fellur frá og með árinu 2013 undir stöðu lögreglumanns, en um er ræða gamalt starfsstig innan lögreglunnar. Árið 1996 báru 56 lögreglumenn þann titil, en þeim hefur farið fækkandi síðan þá.

²³ $\chi^2(1) = 0,6$; $p = 0,440$

eftir því. Það er því ljóst að konur almennt, og konur í lögreglunni sækjast eftir ábyrgð í sama mæli og karlar. Eins og Elín kom inn á:

Maður veit alveg að konur [í lögreglunni] eru að sækja um. Ég veit um konur sem sækja um og hafa ekki fengið. Ég hafði sótt um stöður og ekki fengið. Ég held að það sé mýta að þær sækja ekki um stöður.

Mynd 4.2.7 Hefur þú sóst eftir aukinni ábyrgð og/eða stöðuhækkun á síðastliðnum fimm árum? (N=346)

Sigrún hafði sóst eftir stöðuhækkun innan lögreglunnar og ekki fengið:

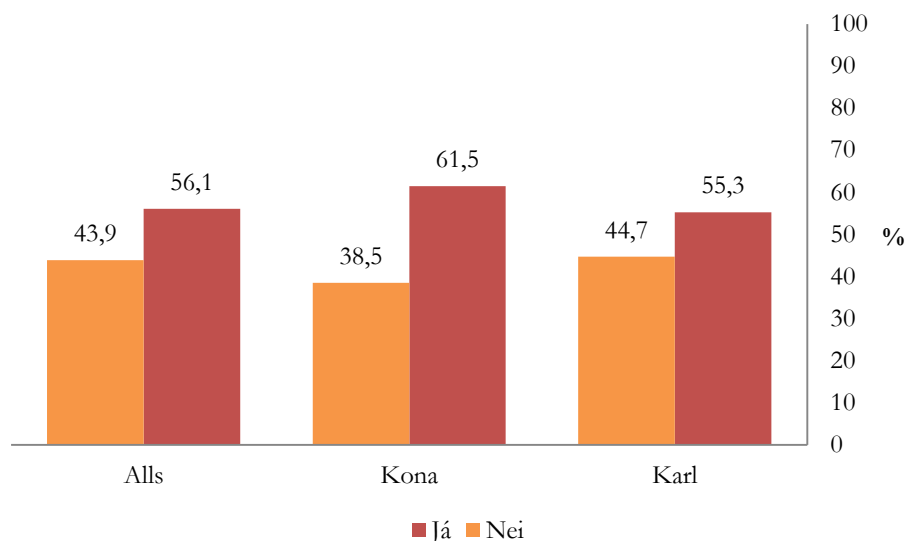
Ég hafði allavega sótt um fjórar stöður og fengið höfnun, [ég hef] verið á þeirri skoðun að ég sé hæfari eða jafnhæf og út frá jafnréttislögum og kærði ekki. Þú veist? Bara nennti því ekki. Þannig þú veist skilaboðin eru þannig óbeint...og þar af leiðandi eru [þeir] ekki tilbúnir að fá konur upp.

Þeir lögreglumenn sem svöruðu játandi að þau höfðu sóst eftir aukinni ábyrgð og/eða stöðuhækkun á síðastliðnum fimm árum voru einnig spurð hvort þau hefðu fengið þá auknu ábyrgð eða stöðuhækkun sem þau sóttust eftir. Eins og sjá má á mynd 4.2.8 þá töldu rúmlega 56% lögreglumanna sig hafa fengið þá auknu ábyrgð eða stöðuhækkun sem þeir höfðu sóst eftir. Ekki var marktækur munur á svörum karla og kvenna, en fleiri konur en karlar segjast hafa fengið þá auknu ábyrgð eða stöðuhækkun sem þau sóttust eftir, eða 61,5% kvenkyns svarenda á móti rúmlega 55% karlkynssvarenda²⁴. Í framangreindri RIKK könnun voru þátttakendur sem svöruðu játandi spurningunni um hvort þau hefðu sóst eftir aukinni ábyrgð

²⁴ $\chi^2(1) = 0,356; p > 0,05$

eða stöðuhækkun á síðastliðnum fimm árum einnig spurð hvort þau hefðu fengið þá auknu ábyrgð eða stöðuhækkun. Flestir þátttakendur höfðu fengið þá auknu ábyrgð eða stöðuhækkun, eða 87% þátttakenda, eða 86% karla og 88% kvenna. Viðmið karla og kvenna geta verið ólík eins og fram kom í rannsókn Gyðu Margrétar Pétursdóttur (2009) þar sem viðmælendur fjölluðu um laun sín og starfsánægju. Í tilraun á mögulegum skýringum á óútskýrðum launamun karla og kvenna kom í ljós að konum eru boðin lægri laun því það er talið að þær sætti sig við lægri laun (Þorlákur Karlsson, Margrét Jónsdóttir og Hólmfríður Vilhjálmisdóttir, 2007). Er því mikilvægt að hafa í huga að hér er ekki vitað hvernig svarendur túlka aukna ábyrgð eða stöðuhækkun, en þessar niðurstöður eru ekki í samræmi við það sem gögnin sýna um framgang kvenna innan lögreglunnar. Í eigindlegum viðtölum kom fram til dæmis það að fá að keyra bíl á vakt er aukin ábyrgð fyrir lögreglumann, þó það hækki ekki viðkomandi um starfsstig innan lögreglunnar. Eins og fram kom í viðtali við Elínu:

Ég var bara nýbyrjuð á vaktinni þegar ég var farin að vera sjálf á bíl. Sem var alveg...ég þrífst voðalega vel á því að fá ábyrgð.

Mynd 4.2.8 Hefur þú fengið þá auknu ábyrgð og/eða stöðuhækkun sem þú sóttist eftir? (N=187)

Lögreglukonurnar sem rætt var við upplifa að sumar stöður sem eru auglýstar innan lögreglunnar séu eyrnamerktaðar einhverjum einum aðila innan lögreglunnar og það hindri að hæfasti aðilinn komist að. Elín hafði þetta að segja um hvernig „strákarnir eru valdir“:

Þeir setja alltaf í stöðurnar fyrst í ár. Það er alltaf valið í hana, þú velur þegar þegar þú setur! Þá eru strákarnir valdir. Svo kemur auglýsing eftir ár, þá er hann sterkasti kandidatin.

Þannig sko með því að setja alltaf í stöðurnar þá er líka verið að útiloka konur. Því þær eru aldrei valdar.

María útskýrir af hverju hún haldi að þetta sé gert:

Þetta er svolítið leið ríkisins til þess að velja sér fólk í starf. Af því það getur ekki valið eins og það vill. Að þá auglýsa þeir, þú veist, og tala við einhvern fyrirfram. Ég veit ekki hvort þetta er stundað en þetta var allavega í þessu tilfelli, og svo er bara sótt um og svo bara rökstyðja þeir þann sem þeir vilja ráða.

Sigrúnu finnst þessi þróun neikvæð og talar um að það geti haft letjandi áhrif á konur sem þá sækist ekki eftir stöðum sem eru auglýstar:

Maður hugsaði bara: af hverju voruð þið þá að auglýsa hana [stöðuna]. Þá vissi maður það, það vissu það allir... kannski eru konur þá ekki að sækja um því þetta er alveg vitað að þetta er staðan hans. Þær hugsa bara: hann verður kannski pirraður ef ég sæk um og að ég sé að fara gegn honum. Þannig konur eru kannski ragar við að sækja um. Og ég hefði sótt um kannski tvisvar eða oftár, ef ég hefði ekki hugsað: Þetta er staðan hans. Ég nenni þá ekki einu sinni að hafa fyrir því skilurðu? Það er líka það sem þarf að breytast, það er það að konur sækja kannski ekki um því það er búið að ákveða hver fær stöðuna.

Af orðum Sigrúnar má ráða að það sé jafnvel illa séð að sótt sé um „eyrnamerkta“ stöður og að henni hafi fundist niðurlægjandi að setja nafn sitt og vinnu við ferli þar sem útkoman er fyrirfram gefin. Elín sagði frá lögreglukonu sem hafði sótt um starf og var beðin um að draga umsókn sína til baka:

Ég á góða vinkonu í löggunni sem sótti um starf og það var hringt í hana: Hvað ertu að spá? Þú veist alveg hver er að fara að fá þessa stöðu. Þá var það einhver strákur og hún dróg umsókn sína til baka.

Sterk félagsleg tengsl milli karla (e. *homosociality*) spila stóran þátt í að viðhalda ójafnrétti og karllægum yfirráðum. Ríkjandi staða karla í áhrifastöðum er viðhaldið með óformlegum samböndum við aðra karla, nokkurs konar samtryggingakerfi karlmennskunnar (Martin, 1996; Flood, 2008; Gyða Margrét Pétursdóttir, 2009). Sigrún talar um félagsleg tengsl karla í lögreglunni, sem konur hafa ekki aðgang að:

Mjög algengt [að búið sé að ákveða hver fær stöðuna]. Það er eiginlega í flestum tilfellum þá er búið að ákveða einstaklinga. Það er að mörgu leiti skiljanlegt...en samt ekki. Af því að það er öðruvísi chemistry á milli karlmannna heldur en milli karla

og kvenna. Þeir kynnast í fótbolta, þeir kynnast í kórnum. Ég meina það er karlakór. Þar eru æðstu menn í kórnum. Þar eru menn að kynnast æðstu mönnum, og æðstu menn að kynnast persónulega... fara í kórferð og hitt og þetta. Þannig þeir kynnast bara lögreglumönnum persónulega og þetta er náttúrulega vettvangur sem konur hafa ekki... af því konur komast ekki einu sinni í þennan kór því í rauninni er þetta karlakór. Þar er vettvangur til að kynnast, konur hafa færri vettvanga til að kynnast æðstu yfirmönnum... þú veist ópersónulega. Út af þessum kór, það er einn lykill. Þó það séu margir lyklar þá held ég allavega að það sé einn vettvangur.

Í rannsókn Gyðu Margrétar Pétursdóttur (2009) komu fram fjölmörg dæmi um samtryggingakerfi karlmennskunnar hér á landi. Karlar ráða aðra karla, vini sína og kunningja, og setja ekkert spurningamerki við það. María talar um hvernig yfirmenn koma vinum sínum að í lögreglunni:

Konur eru svo miklu færri. Ég er náttúrulega á þeirri skoðun að þú hampar þínu kyni. Eins og ef það á að leysa af varðstjórn, þá kannski hnippiru í Nonna vin þinn, skilurðu? Ef þú ert einhver yfirmaður, þegar það á að leysa af... svo stendur hann betur þegar staðan er auglýst. Hann hefur þá reynslu af þessu. Þannig hérna, þú ert kannski með félagahóp þar sem eru kannski ef þú ert karlmaður þá fleiri karlmenn, þá kippirðu þeim inn.

Félagsleg tengsl milli kvenna innan lögreglunnar eru aftur á móti ekki vel metin. Allar lögreglukonurnar töluðu um að Kríurnar, félagsskapur lögreglukvenna, sé litin hornauga innan lögreglunnar. María um viðhorf til Kríanna:

Einhverjar vildu ekki taka þátt í því af því að [þær] vildu kannski ekki sýna út á við í karlasamfélaginu að þær væru að taka þátt í þessu. Og sumar voru hræddar við að taka þátt í þessu, að þær yrðu dæmdar fyrir þetta. Og karlarnir höfðu alveg líka skoðun á þessu. Að þetta væri ekki alveg samþykkt og viðurkennt.

Nokkrar lögreglukonur höfðu fengið „varnarorð“ frá karlkyns lögreglumönnum um Kríurnar, um að sá félagsskapur myndi hindra framgang þeirra í starfi. Þar á meðal Guðrún:

Það var sagt við mann: Ef þú vilt taka þátt í Kríunum, sem var hagsmunafélag lögreglukvenna. Þetta var sagt við konur: Ef þú tekur þátt í þessu þá kemstu ekkert áfram. Sem er bara einelti!

Í lokakafla skýrslunnar verða ræddar tillögur að úrbótum varðandi hvatningu, umsóknir, ráðningarferli og ráðningar og hvernig gera megi ferlið gagnsærra.

Framgangur ferils lögreglumanna og starfshagir eftir fimm ár

Rúmur helmingur lögreglumanna er sáttur með framgang ferils síns. Auk þess eru 17,7% lögreglumanna mjög ánægðir með framgang ferils síns. Nokkuð stór hluti þátttakenda finnst framgangur ferils síns ekkert sérstakur, eða 16% þátttakenda. Að auki eru 13,7% lögreglumanna sem tóku þátt í könnuninni nokkuð eða mjög ósáttir við framgang ferils síns innan lögreglunnar. Þegar niðurstöður spurningarinnar eru bornar saman við kyn lögreglumanna, þá eru 61,5% kvenna og 71,9% karla í lögreglunni mjög ánægð eða sátt við framgang ferils síns innan lögreglunnar²⁵. Fjórðungur kvenna í lögreglunni og 14,4% karla finnst framgangur ferils síns ekkert sérstakur. Að auki eru 13,5% kvenna og 13,7% karla nokkuð eða mjög ósátt við framgang ferils síns innan lögreglunnar (sjá töflu 4.2.3).

Tafla 4.2.3 Hvernig finnst þér framgangur ferils þín innan lögreglunnar vera? (N=344)

	Ég er mjög ánægð(ur) með framgang ferils míns	Ég er sátt(ur) við framgang ferils míns	Framgangur ferils míns er ekkert sérstakur	Ég er nokkuð ósátt(ur) við framgang ferils míns	Ég er mjög ósátt(ur) við framgang ferils míns
Karl	17,8%	54,1%	14,4%	9,2%	4,5%
Kona	17,3%	44,2%	25,0%	7,7%	5,8%
Alls	17,7%	52,6%	16,0%	9,0%	4,7%

Tveir af hverjum þremur lögreglumönnum gera ráð fyrir því að vera starfandi innan lögreglunnar eftir fimm ár. Fjórðungur lögreglumanna er óviss um hvort þeir verði starfandi innan lögreglunnar eftir fimm ár og rúmlega 13% gera ráð fyrir að vera starfandi á öðrum vettvangi. Sex af hverjum tíu konum gera ráð fyrir að vera starfandi innan lögreglunnar á móti 66,3% karla²⁶. Tæplega þriðjungur kvenna og tæplega fjórðungur karla eru óviss hvort þau verði starfandi innan lögreglunnar. Tæplega 14% karla og 10% kvenna gera ráð fyrir að vera starfandi á öðrum vettvangi (tafla 4.2.4).

Tafla 4.2.4 Hvað af eftirfarandi býst þú við að lýsi starfshögum þínum best eftir fimm ár? Niðurstöður greindar eftir kyni svarenda (N=341).

	Ég geri ráð fyrir því að vera starfandi á öðrum vettvangi	Ég er óviss hvort ég verði starfandi innan lögreglunnar	Ég geri ráð fyrir því að vera starfandi innan lögreglunnar
Karl	13,7%	19,9%	66,3%
Kona	10,0%	30,0%	60,0%
Alls	13,2%	21,4%	65,4%

²⁵ $\chi^2(3) = 3,9$; $p = 0,268$

²⁶ $\chi^2(2) = 2,7$; $p = 0,255$

Marktækur munur var á svörum lögreglumanna eftir því hvaða menntun þeir hafa lokið²⁷. Aðeins helmingur þeirra lögreglumanna sem hafa lokið námi í háskóla gera ráð fyrir að vera starfandi innan lögreglunnar eftir fimm ár. Átta af hverjum tíu lögreglumönnum sem hafa stúdentspróf og sex af hverjum tíu lögreglumönnum sem hafa lokið öðru námi eftir grunnskóla eða falla undir „annað“ gera ráð fyrir að vera starfandi innan lögreglunnar eftir fimm ár. Stærsti hluti þeirra sem gera ráð fyrir að vera starfandi á öðrum vettvangi eftir 5 ár eru lögreglumenn sem hafa lokið námi í háskóla, eða tveir af hverjum tíu lögreglumönnum með slíka menntun. Rúmlega 13% lögreglumanna með aðra menntun eftir grunnskóla en stúdentspróf og tæplega 10% lögreglumanna sem eru með stúdentspróf gera einnig ráð fyrir að vera starfandi á öðrum vettvangi (tafla 4.2.5).

Tafla 4.2.5 Hvað af eftirfarandi býst þú við að lýsi starfshögum þínum best eftir fimm ár? Niðurstöður greindar eftir menntun svarenda (N=335)²⁸.

	Ég geri ráð fyrir því að vera starfandi á öðrum vettvangi	Ég er óviss hvort ég verði starfandi innan lögreglunnar	Ég geri ráð fyrir því að vera starfandi innan lögreglunnar
Annað nám eftir grunnskóla (þó ekki stúdentspróf) eða „annað“	13,3%	23,7%	63,0%
Stúdentspróf	9,5%	11,6%	78,9%
Nám í háskóla (grunnám eða framhaldsnám)	19,4%	31,3%	49,3%
Alls	13,4%	21,8%	64,8%

Hefur óánægja aukist meðal lögreglumanna?

Árið 2005 lagði embætti ríkislögreglustjóra könnun fyrir alla lögreglumenn, og voru lögreglumenn m.a. spurðir hvað þeim finnst um framgang ferils síns innan lögreglunnar og beðnir um að lýsa starfshögum sínum eftir fimm ár. Rúmur helmingur lögreglumanna var sáttur með framgang ferils síns. Auk þess voru 29,2% lögreglumanna mjög ánægðir með framgang ferils síns. Tæplega 10% lögreglumanna fannst framgangur ferils síns ekkert sérstakur, og 5,4% voru nokkuð ósáttir og 1,1% mjög ósáttir við framgang ferils síns (sjá töflu 4.2.6)²⁹.

²⁷ $\chi^2(4) = 16,1$; $p = 0,003$

²⁸Gögn á mynd uppfylltu forsendur kí-kvaðratprófs. Til þess að fá gilt marktæktarpróf voru sameinaðir flokkarnir *annað framhaldsnám eftir grunnskóla* og *annað* og *grunnám* og *framhaldsnám í háskóla*

²⁹Kannað var hvort að munur væri á svörum karla og kvenna, en ekki tókst að fá gilt Kí-kvaðratpróf vegna fámennis í hópum

Tafla 4.2.6 Árið 2005: Hvernig finnst þér framgangur ferils þín innan lögreglunnar vera? Greint eftir kyni (N=353).

	Ég er mjög ánægð(ur) með framgang ferils míns	Ég er sátt(ur) við framgang ferils míns	Framgangur ferils míns er ekkert sérstakur	Ég er nokkuð ósátt(ur) við framgang ferils míns	Ég er mjög ósátt(ur) við framgang ferils míns
Karl	29,0%	54,9%	9,0%	5,9%	1,2%
Kona	31,0%	58,6%	10,3%	0,0%	0,0%
Alls	29,2%	55,2%	9,1%	5,4%	1,1%

Árið 2005 voru lögreglumenn einnig spurðir að því hvað lýsi starfshögum þeirra best eftir fimm ár, og gerðu nær átta af hverjum tíu lögreglumönnum ráð fyrir því að vera enn starfandi innan lögreglunnar. Rétt rúmlega 15% lögreglumanna voru óvissir um hvort þeir yrðu enn starfandi innan lögreglunnar, og tæplega 7% gerðu ráð fyrir að vera starfandi á öðrum vettvangi (tafla 4.2.7). Fjórir af hverjum fimm körlum og þrjár af hverjum fjórum konum gerðu ráð fyrir að vera starfandi innan lögreglunnar fimm árum síðar. Ein af hverjum fjórum konum og einn af hverjum sjö körlum voru óviss hvort þau yrðu starfandi innan lögreglunnar. Engin kona gerði ráð fyrir því að vera starfandi á öðrum vettvangi, á móti rúmlega 7% karla.

Tafla 4.2.7 Árið 2005: Hvað af eftirfarandi lýsir starfshögum þínum best eftir fimm ár? Greint eftir kyni (N=357).³⁰

	Ég geri ráð fyrir því að vera starfandi á öðrum vettvangi	Ég er óviss hvort ég verði starfandi innan lögreglunnar	Ég geri ráð fyrir því að vera starfandi innan lögreglunnar
Karl	7,4%	14,2%	78,5%
Kona	0,0%	25,0%	75,0%
Alls	6,7%	15,1%	78,2%

Óhætt er að draga þá ályktun að talsvert meiri óánægja er meðal lögreglumanna um framgang ferils þeirra innan lögreglunnar. Vorið 2013 fannst þremur af hverjum tíu lögreglumönnum framgangur ferils síns ekkert sérstakur, eða voru nokkuð eða mjög ósáttir við framgang ferils síns. Árið 2005 voru aðeins 15,4% lögreglumanna á þessu máli. Óánægja hefur aukist sérstaklega meðal kvenna, en engin kona var nokkuð eða mjög ósátt við framgang ferils síns árið 2005, en í ár voru 13,5% kvenna í lögreglunni nokkuð eða mjög ósáttar. Einnig sjáum við að færri lögreglumenn gera ráð fyrir að vera enn starfandi innan lögreglunnar eftir fimm ár, eða 78,2% lögreglumanna árið 2005 og 65,3% lögreglumanna í dag. Það er óhætt að segja að starfsánægja lögreglumanna hafi minnkað sé miðað við ofangreindar breytur.

³⁰ Kannað var hvort að munur væri á svörum karla og kvenna, en ekki tókst að fá gilt kí-kvaðratpróf vegna fámennis í hópum

Það má túlka þessa auknu óánægju á marga vegu, konur gætu m.a. verið meðvitaðri um stöðu sína en áður, aðstæður í starfi gætu hafa versnað eða jafnvel að konur finni frekar fyrir því í dag en áður að framgangur kvenna sé mjög hægur. Sigrún, sem var lengi starfandi í lögreglunni, var mjög óánægð með framgang sinn og annarra kvenna innan lögreglunnar, hún lýsti togstreitunni við að hætta störfum af þeirri ástæðu:

Mikil barátta, öll þessi ár, að einhvern vegin fara frá henni [lögreglunni], af því maður hugsaði að það væri [...] eitthvað alveg að fara að gerast. Það var byrjað að tala um það að konur fengju nú bráðum tækifæri. Þá hugsar maður, er maður að fara um leið og það opnast tækifæri?

Konur og karlar í fáum orðum

Konur eru í miklum minnihluta í lögreglunni, og hefur hlutur þeirra innan lögreglu ekki aukist sem skildi síðastliðin ár. Árið 1996 var farið markvisst í að skoða hvernig mætti fjölga konum innan lögreglunnar, og leiddi það til þess að breytingar voru gerðar á inntökuskilyrðum í Lögregluskólann. Þessi aðgerð skilaði árangri og hlutur kvenna í Lögregluskólanum hækkaði verulega. Konur hafa alla tíð síðan verið milli 17-33% brautskráðra nemenda, og er það áhyggjuefni að hlutur starfandi kvenkyns lögreglumanna eykst ekki í takt við það.

Ljóst er að framgangur kvenna innan lögreglunnar er mjög hægur. Konur upplifa að þær muni ekki ná framgangi í starfi líkt og karlar, og flestar lögreglukonurnar sem rætt var við nefndu það sem eina af ástæðum fyrir brotthvarfi frá lögreglu. Hægur framgangur kvenna í lögreglunni er mjög sýnilegur, en aðeins tvær konur hafa komist yfir „glærpak“ lögreglunnar og starfar önnur þeirra sem aðstoðaryfirlögregluþjónn og hin sem aðalvarðstjóri. Báðar lögreglukonurnar voru skipaðar árið 2000, eða fyrir 13 árum síðan, og starfa báðar hjá embætti ríkislögreglustjóra.

Niðurstöðurnar sýna að konur eru að sækjast eftir aukinni ábyrgð og/eða stöðuhækkun en lögreglukonurnar sem rætt var við upplifa að það sé gengið framhjá þeim, og konum almennt, þegar skipað er í stöður í lögreglunni. Konur í lögreglunni eru almennt með meiri menntun en karlar (sjá kafla 4.1). Má það því vera að konur sem eru að sækja um stöðu og telja sig vera hæfari, m.a. vegna menntunar, upplifi að þess vegna sé verið að ganga fram hjá þeim. Ef lögreglan tekur ekki tillit til menntunar, og aðeins til starfsreynslu, við skipun í embætti þá er mikilvægt að það komi skýrt fram. Að auki upplifa lögreglukonurnar að sterk félagstengsl karla við aðra karla innan lögreglunnar hafi áhrif á framgang karlanna í starfi. Þær benda á að

óreyndari karlar fá þannig m.a. aðgang að afleysingastöðum innan lögreglunnar, sem veitir þeim starfsreynslu og geri þá að hæfari fulltrúum ef sambærileg staða er auglýst. Konur hafa ekki sama aðgang að þessum félaga tengslum.

Framgangur kvenna í starfi er meðal þeirra ástæðna sem lögreglukonurnar, sem rætt var við, gáfu fyrir brotthvarfi sínu frá lögreglu. Niðurstöður rannsóknarinnar eru skýrar, framgangur kvenna er virkilega hægur í lögreglunni og óánægja kvenna vegna framgangs síns í lögreglunni hefur aukist verulega síðastliðin ár. Það er mikilvægt að bregðast við því.

4.3 Samspil vinnu og einkalífs

Í þessum kafla er greint frá niðurstöðum sem snúa að samspili vinnu og einkalífs, frí vegna veikinda barna og fæðingarorlof. Að lokum eru skoðuð viðhorf lögreglumanna til hlutverka karla og kvenna við uppeldi á börnum. Leitast verður við að svara spurningunni: Hafa kröfur sem gerðar eru í vinnu og inni á heimili meiri áhrif á konur en karla, og getur þar af leiðandi útskýrt brotthvarf kvenna frá lögreglunni?

Samspil vinnu og einkalífs

Samspil vinnu og einkalífs vísar til þess hversu vel einstaklingum gengur að hafa jafnvægi á milli starfs síns og ábyrgð sinni gagnvart fjölskyldu (Hill, Hawkins, Ferris & Weitzmann, 2001). Lögreglumenn voru spurðir hvernig þeim gengur að samræma vinnu og einkalíf, og voru um tveir af hverjum þremur lögreglumönnum á því að það gengi vel eða frekar vel að samræma vinnu og einkalíf. Um tveir af hverjum tíu sögðu að það gengi hvorki vel né illa að samræma vinnu og einkalíf og um einn af hverjum tíu fannst það ganga frekar illa eða illa (tafla 4.5.1). Það virðist sem konum finnist ganga betur að samræma vinnu og einkalíf en körlum, en þrjár af hverjum tíu konum fannst ganga vel á móti tveimur af hverjum tíu körlum³¹.

Tafla 4.3.1 Samræming á vinnu og einkalífi, samanburður á konum og körlum (N=347).

	Vel	Frekar vel	Hvorki vel né illa	Frekar illa eða illa
Karl	20,3%	47,5%	23,1%	9,2%
Kona	30,8%	46,2%	15,4%	7,7%
Alls	21,9%	47,3%	21,9%	8,9%

³¹ Ekki tókst að fá gilt kí-kvaðratpróf vegna fámennis í hópum.

Allar lögreglukonurnar sem rætt var við áttu börn á einhverjum tímapunkti á meðan þær störfuðu í lögreglunni, sumar áttu maka og aðrar voru einstæðar. Flestar lögreglukonurnar voru á því að það hefði gengið vel að samræma vinnu og fjölskyldulíf. Guðrún þegar spurð hvernig hafði gengið að samræma vinnu og fjölskyldu:

Það gekk auðveldlega. Við vorum tvö...ég átti ekki börnin ein!

Rakel og Laufey töluðu um að vaktavinnukerfið hefði hentað illa til að samræma starfið og fjölskyldu, en báðar virtust bera meiri ábyrgð á börnum dags daglega en makar þeirra. Annars vegar var það vegna þess að maki Rakelar starfaði „í burtu“ og hins vegar var það vegna þess að maki Laufeyjar starfaði einnig í vaktavinnu. Guðrún átti einnig maka sem starfaði í vaktavinnu, en hafði aðra sögu að segja:

Hann var í vaktavinnu líka, þannig þetta gekk mjög vel.

Elín vildi starfa á nóttunni, en yfirmenn hennar drógu þá ályktun að þar sem hún ætti barn þá myndi hún síður vilja vinna á nóttunni:

Var fyrst [eftir Lögregluskólann] send í [úthverfi] að vinna, sem var bara ömurlegt. Það var bara ekkert að gera, og það er ekki eitthvað sem nýliðarnir vilja fara að vinna. Auk þess voru þetta ekki næturvaktir, þannig það voru miklu lægri tekjur. [...] Svo fer ég að ganga á þá og spyrja af hverju ég hafi verið send þarna og af hverju mér hafi ekki verið boðið eitthvað annað. Þá hafði einhver bara dregið þá ályktun að af því ég ætti barn þá vildi ég frekar ekki vinna á næturnar. Það var ekkert verið að spurja mig.

Elín talaði um að það hefði gengið vel, en vinnan sjálf hefði ekki haft áhrif heldur hlutir sem tengdust vinnunni:

Það gekk vel. Ég var ein [með barn]. Það gekk... en eftir á að hyggja þá fór rosalega mikill tími í allt hitt. Það fór rosa mikill tími í líkamsræktina þegar maður var að reyna að lyfta hærra í bekk til að vera ein af strákunum. Það fór rosa mikill tími í það einhvern veginn, þannig þetta gleypsti mann svolítið. Vinir manns fóru að kvarta yfir því að þau væru hætt að sjá mann og maður var bara dottinn inn í...maður var að reyna svo mikið að vera í löggubólunni.

Niðurstöðurnar benda til þess að konum í lögreglunni gengur hlutfallslega betur en körlum að samræma vinnu og einkalíf. Í rannsókn Katrínar Bjargar Ríkharðsdóttur og Ingólfs Ásgeirs Jóhannessonar (2012) er bent á þá tilhneigingu einstaklinga til að velja nám og starf sem telst

óhefðbundið fyrir kyn þeirra taki ákvarðanir um námsval síðar en þeir sem velja hefðbundið nám. Katrín og Ingólfur telja að þetta geti merkt að til þess að bjóða kynjakerfinu, kerfi staðalímynda og fyrirfram gefinna hugmynda um hlutverk kynjanna, birginn þurfi að hafa þroska og reynslu í farteskinu. Starfsval kvenna í lögreglunni er ekki sjálfgefið, og er líklegt að þær hafi þurft að gera upp við sig áður en þær hófu nám í Lögregluskólanum hvort þetta væri starf sem þær mundu vilja sinna. Því eru konur ef til vill betur búnar undir hinar ýmsu hindranir, eins og það að samræma vinnu og fjölskyldulíf. Eins getur verið að þær hafi aðlagð sig að hinum ýmsu hindrunum og leggi sig fram um að láta dæmið ganga upp með hjálp orðræðunnar eins fram kom í rannsókn Gyðu Margrétar Pétursdóttur á samræmingu fjölskyldulífs og atvinnu (2006; 2009).

Frí vegna veikinda barna og fæðingarorlof

Lögreglumenn voru spurðir nokkurra staðhæfinga um frí vegna veikinda barna og fæðingarorlof. Átta af hverjum tíu lögreglumönnum (81,2%) telur að það sé mjög eða frekar auðvelt fyrir karla í lögreglunni að taka frí úr vinnu vegna veikinda barna undir 13 ára aldri, á meðan nær níu af hverjum tíu lögreglumönnum (87,9%) telur það sama eiga við um konur í lögreglunni. Engin telur það mjög erfitt að taka frí vegna veikinda barna undir 13 ára aldri, en rúmlega 5% telja að það sé frekar erfitt fyrir karla en rétt rúmlega 1% telja það vera frekar erfitt fyrir konur (tafla 4.3.2).

Tafla 4.3.2 Frí vegna veikinda barna og fæðingarorlof (N=331-335).

	Mjög auðvelt	Frekar auðvelt	Hvorki auðvelt né erfitt	Frekar erfitt	Mjög erfitt
Telur þú að það sé erfitt eða auðvelt fyrir karla í lögreglunni að taka frí úr vinnu vegna veikinda barna undir 13 ára aldri?	42,1%	39,1%	13,7%	5,1%	0,0%
Telur þú að það sé erfitt eða auðvelt fyrir konur í lögreglunni að taka frí úr vinnu vegna veikinda barna undir 13 ára aldri?	47,7%	40,2%	10,9%	1,2%	0,0%
Telur þú að það sé erfitt eða auðvelt fyrir konur í lögreglunni að taka fæðingarorlof í 6 mánuði?	49,1%	34,9%	13,6%	2,4%	0,0%
Telur þú að það sé erfitt eða auðvelt fyrir karla í lögreglunni að taka fæðingarorlof í 6 mánuði?	35,2%	32,8%	21,4%	9,6%	0,9%

Í könnun RIKK á stöðu jafnréttismála á Íslandi voru 82,5% svarenda á því að það væri mjög eða frekar auðvelt fyrir karla og 91,3% svarenda á því að það væri mjög eða frekar auðvelt fyrir konur á vinnustaðnum þeirra að taka frí vegna veikinda barna yngri en 13 ára. Þar kom

einnig fram að 8,8% töldu það vera mjög eða frekar erfitt fyrir konur og 17,5% töldu það mjög eða frekar erfitt fyrir karla á vinnustaðnum þeirra að taka frí vegna veikinda barna.

Allar lögreglukonurnar sem var rætt við töldu það vera lítið mál að taka frí vegna veikinda barna. Laufey þegar spurð hvort það hefði verið erfitt eða auðvelt að taka frí vegna veikinda barna:

Ekkert mál! Allavega ekkert sem ég fann fyrir. Maður hringdi náttúrulega bara degi áður eða samdægurs eða eitthvað. En það var aldrei neitt...aldrei neitt mál.

Guðrún hafði sömu sögu að segja, en benti þó á neikvæðar afleiðingar þess að þurfa að taka frí vegna veikinda barna:

Nei það er ekki erfitt [að taka frí vegna veikinda barna]. Við [lögreglan] erum ríkisstofnun og við bara meldum okkur veik. Ekki nema þú hafir meiri samkennd með starfsfélögunum, því það verður meira álag á þá.

Elín hafði þó aðra sögu að segja um Lögregluskólann:

Það var mjög erfitt því að barnið var hjá dagmömmu og ef hún var veik, þá var enginn sem að coveraði fyrir hana. Þannig það var strax rosalegt strögglað að vera mamma í lögguskólanum.

Einnig má sjá á töflu 4.3.2 að tæplega 85% lögreglumanna telja að það sé mjög eða frekar auðvelt fyrir konur í lögreglunni að taka fæðingarorlof í 6 mánuði (84%), en tæplega 70% lögreglumanna telja það mjög eða frekar auðvelt fyrir karla í lögreglunni að taka það langt fæðingarorlof (68%). Enginn lögreglumaður telur það vera mjög erfitt fyrir konu, en tæplega 1% lögreglumanna telur að það sé mjög erfitt fyrir karla. Tæplega 2,5% telja það frekar erfitt fyrir konur, en hátt í 10% telja það erfitt fyrir karla³². Í könnun RIKK voru 56,3% á því að það væri mjög eða frekar auðvelt fyrir karla á vinnustað svarenda að taka fæðingarorlof í allt að 6 mánuði og 43,7% það vera frekar erfitt fyrir karla á vinnustaðnum þeirra. Aftur á móti töldu 90,3% svarenda það vera mjög auðvelt eða frekar auðvelt fyrir konur á vinnustað þeirra að taka fæðingarorlof í 3-6 mánuði, á móti 9,6% sem töldu það frekar erfitt. Allar lögreglukonurnar sem rætt var við töldu það vera mjög auðvelt að fara í fæðingarorlof. Rakel var spurð hvort hún teldi að það væri erfitt eða auðvelt fyrir karla að nýta rétt sinn til

³² Gögnin uppfylltu ekki skilyrði kí-kvaðratprófs vegna fámennis í hópum, og því ekki hægt að kanna hvort það sé munur á svörum karla og kvenna.

fæðingarorlofs í sex mánuði, hún taldi það vera mjög auðvelt því það hlyti að vera auðveldara að fá afleysingarfólk í lengri tíma en styttri.

Rétt rúmlega helmingur lögreglumanna tók sér frí frá vinnu á síðastliðnu ári vegna veikinda barna yngri en 13 ára, eða tæpur helmingur karla og um tvær af hverjum þremur konum sem eiga börn fengu frí³³ (tafla 4.3.3). Í könnun á verkaskiptingu kynjanna fyrir og eftir bankahrun kemur fram að enn er skipting heimilisstarfa meðal karla og kvenna ójöfn, og er hlutur kvenna og karla mest ójafn þegar það kemur að skiptingu uppeldis og umönnunar barna (Þóra Kristín Þórsdóttir og Kolbeinn Stefánsson, 2010). Lögreglumenn voru mislengi frá vinnu, en tæplega 24% karla og 42% kvenna voru frá vinnu í einn til þrjá daga, tæplega 19% karla og 15% kvenna voru frá vinnu í fjóra til sex daga, rúmlega 5% karla og 2% kvenna voru fjarverandi í sjö til ellefu daga, og um 1% karla og tæp 5% kvenna voru fjarverandi í tólf daga eða lengur.

Tafla 4.3.3 Fjarvera frá vinnu vegna veikinda barna (N=303)

	Nei, aldrei	1-3 dagar	4-6 dagar	7-11 dagar	12 dagar eða fleiri
Karlar sem eiga börn	51,1%	23,7%	18,7%	5,3%	1,1%
Konur sem eiga börn	36,6%	41,5%	14,6%	2,4%	4,9%
Alls	49,2%	26,1%	18,2%	5,0%	1,7%

Lögreglumenn virðast telja það vera auðveldara að taka frí vegna veikinda barna en almennt gengur og gerist í samfélaginu. Mikilvægt er að fara varlega í að túlka samanburð á könnunum, en könnun RIKK var framkvæmd fyrir 10 árum og gæti verið að viðhorf almennings hafi breyst á þeim tíma. Ljóst er að lögreglumenn virðast meðvitaðir um jafnan rétt karla og kvenna til þess að taka frí vegna veikinda barna. Þrátt fyrir það virðist vera munur á því hvort karlar og konur sem eiga börn taki sér frí vegna veikinda barna, en tæpur helmingur karla og um tvær af hverjum þremur konum sem eiga börn fengu frí frá vinnu á síðastliðnu ári.

Kröfur sem hafa neikvæð áhrif á vinnu og fjölskyldu

Rúmur þriðjungur lögreglumanna segir að kröfur, sem gerðar eru til þeirra í vinnunni, hafi mjög sjaldan eða aldrei eða fremur sjaldan neikvæð áhrif á fjölskylduna og heimilislífið og um tveir af hverjum fimm lögreglumönnum segja að kröfurnar hafi stundum neikvæð áhrif. Aftur á móti segja tæplega fjórðungur lögreglumanna að kröfurnar sem gerðar eru til þeirra í vinnunni hafi fremur oft, mjög oft eða alltaf neikvæð áhrif á fjölskylduna eða heimilislífið

³³ $\chi^2(1) = 3,0$; $p = 0,083$

(tafla 4.3.4). Munur er á svörum karla og kvenna³⁴. Karlar upplifa frekar en konur að kröfur sem gerðar eru til þeirra í vinnunni hafir oftár neikvæð áhrif á fjölskylduna og heimilislífið.

Tafla 4.3.4 Hafa kröfur, sem gerðar eru til þín í vinnunni, neikvæð áhrif á fjölskylduna og heimilislífið? Greint eftir kyni³⁵ (N=346).

	Mjög sjaldan eða aldrei	Fremur sjaldan	Stundum	Fremur oft	Mjög oft eða alltaf
Karl	13,6%	21,4%	41,2%	21,1%	2,7%
Kona	26,9%	26,9%	28,8%	11,5%	5,8%
Alls	15,6%	22,3%	39,3%	19,7%	3,2%

Kannað var hvort að vinnufyrirkomulag hafði áhrif á upplifun lögreglumanna, en ekki tókst að fá gilt kí-kvaðratpróf vegna fámennis í hópum. Einnig var kannað hvort marktækur munur væri á svörum annarra hópa og sýndu niðurstöðurnar engan marktækan mun. Ekki var munur á svörum lögreglumanna eftir hjúskaparstöðu³⁶. Ekki var munur á svörum þeirra lögreglumanna sem eiga börn, hvorki þeirra sem áttu eða áttu ekki börn yngri en 14 ára³⁷, og þeirra sem ekki eiga börn³⁸.

Flestar lögreglukonurnar sem rannsakandi ræddi við sögðu að það hafði gengið vel að samræma fjölskyldu og vinnu. María benti á að bakvaktir hefðu stunduð haft neikvæð áhrif á fjölskylduna og heimilislífið:

Það var alltaf ein vika í mánuði þegar maður er með bakvaktir. Og þegar maður er með lítið barn á bakvakt, sem betur fer hafði ég góða fjölskyldu, þannig þau voru í rauninni alltaf með barnið og þegar það var þannig um helgar. Þegar maður var með bakvaktir þá var maður í vinnunni frá því kannski útkallið kom og þá varstu allan daginn. Það er bara einhvern veginn þannig að þú getur kannski ekki hringt heim. [...] Fjölskyldan var kannski orðin þínu þreytt á þessu líka. [...] En þarna svo þess á milli er maður alltaf komin heim klukkan fjögur.

Einnig var kannað hvort að lögreglumönnum fyndist kröfur, sem gerðar voru til þeirra heima fyrir, hafa neikvæð áhrif á vinnuna. En þrír af hverjum fjórum lögreglumönnum sögðu að kröfur sem gerðar voru heima fyrir hefðu fremur sjaldan, mjög sjaldan eða aldrei neikvæð áhrif á vinnuna (75,5%). Fimmti hver lögreglumaður taldi kröfurnar stundum hafa neikvæð

³⁴ $\chi^2(3) = 8,1$; $p = 0,043$

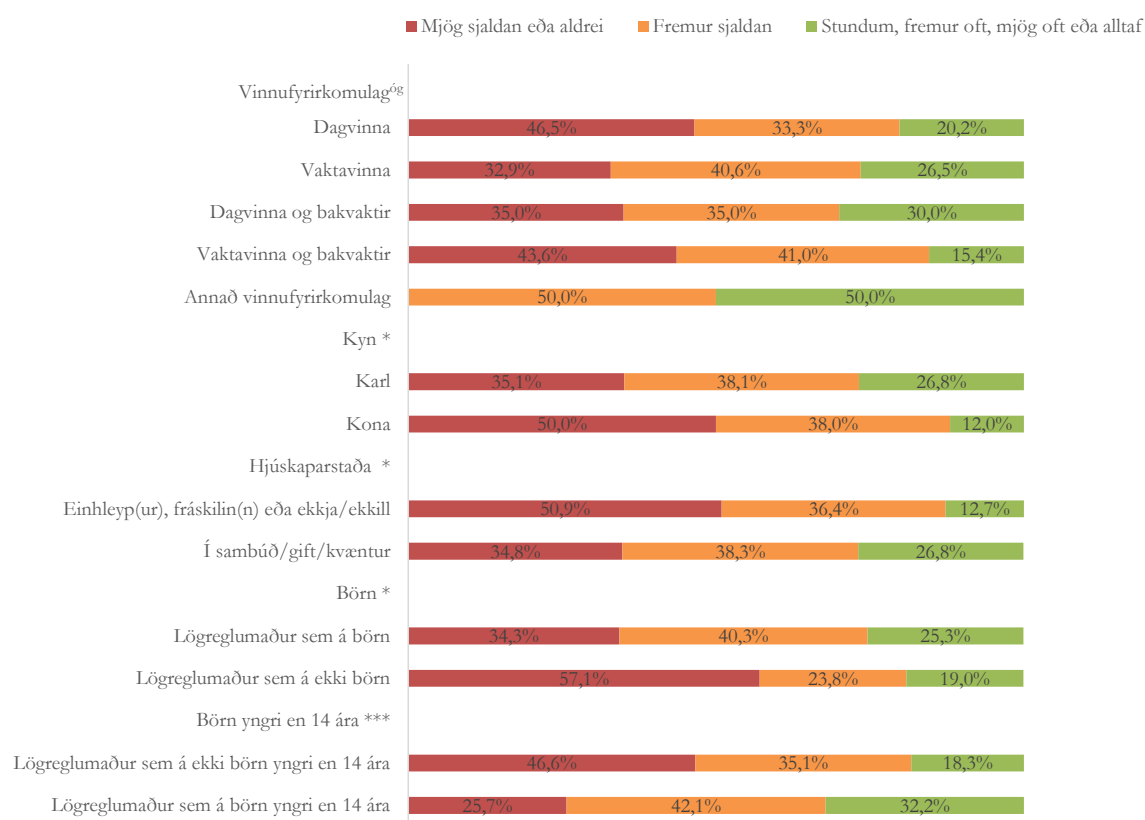
³⁵ Til að fá gilt kí-kvaðratpróf voru flokkarnir *fremur oft* og *mjög oft eða alltaf* sameinaðir.

³⁶ $\chi^2(3) = 4,2$; $p = 0,238$ Til að fá gilt kí-kvaðratpróf voru flokkarnir *fremur oft* og *mjög oft eða alltaf* sameinaðir, og flokkarnir *einhleyp(ur)*, *fráskilin(n)* og *ekkja/ekkill*.

³⁷ $\chi^2(3) = 5,4$; $p = 0,147$

³⁸ $\chi^2(3) = 5,3$; $p = 0,153$

áhrif á vinnuna (20,5%) og rúmlega 4% lögreglumanna taldi kröfurnar sem gerðar eru til þeirra heima fyrir hafi fremur oft, mjög oft eða alltaf neikvæð áhrif á vinnuna.

Mynd 4.3.1 Hafa kröfur, sem gerðar eru til þín heima fyrir, neikvæð áhrif á vinnuna?³⁹
^{*}p<0,05; ^{**}p<0,01; ^{***}p<0,001; ^{6g}Ógilt kí-kvaðratpróf vegna fámennis í hópum (N=341-343).

Eins og sjá má á mynd 4.3.1 þá var kannað hvort að marktækur munur væri á svörum annarra hópa. Vinnufyrirkomulag virðist ekki hafa áhrif á upplifun lögreglumanna, en ekki tókst að fá gilt kí-kvaðratpróf vegna fámennis í hópum. Marktækur munur var á svörum karla og kvenna⁴⁰. Karlar upplifa frekar en konur að kröfur sem gerðar eru til þeirra heima fyrir hafi oftast neikvæð áhrif á vinnuna, en tæplega 27% karla í lögreglunni að kröfurnar sem gerðar voru heima fyrir hefðu stundum, fremur oft, mjög oft eða alltaf neikvæð áhrif á vinnuna á móti 12% kvenna. Marktækur munur var á svörum lögreglumanna eftir hjúskaparstöðu⁴¹, en fjórðungur þeirra lögreglumanna sem eiga maka sögðu að kröfur, sem gerðar eru til þeirra heima fyrir, hefðu stundum, fremur oft, mjög oft eða alltaf neikvæð áhrif á vinnuna á móti tæplega 13% lögreglumanna sem eiga ekki maka. Marktækur munur var á svörum

³⁹ Til að fá gilt kí-kvaðratpróf voru flokkarnir *stundum, fremur oft og mjög oft eða alltaf* sameinaðir.

⁴⁰ $\chi^2(2) = 6,4$; $p = 0,042$

⁴¹ $\chi^2(3) = 7,0$; $p = 0,031$

lögreglumanna eftir því hvort þeir ættu börn eða ekki⁴², en rúmlega þriðjungur lögreglumanna sem á börn sagði að kröfur sem gerðar eru til þeirra heima fyrir hefðu neikvæð áhrif á vinnuna, á móti rúmlega 57% lögreglumanna sem eiga ekki börn. Einnig var marktækur munur á lögreglumönnum sem eiga börn yngri en 14 ára og lögreglumönnum sem eiga ekki börn yngri en 14 ára⁴³. En tæplega þriðjungur lögreglumanna sem eiga börn yngri en 14 ára segja að kröfur sem eru gerðar til þeirra heima fyrir hafi stundum, fremur oft, mjög oft eða alltaf neikvæð áhrif á vinnuna, á móti 18% þeirra sem eiga ekki börn yngri en 14 ára. Þetta gefur okkur vísbendingar um að karlar í lögreglunni sem eiga maka og börn yngri en 14 ára telja frekar að kröfur heima fyrir hafi neikvæð áhrif á vinnuna, en aðrir lögreglumenn.

Hlutverk kynjanna og uppeldi barna

Lögreglumenn voru spurðir tveggja staðhæfinga um hlutverk kynjanna í umönnun og uppeldi barna sinna. Flestir lögreglumenn sögðu að karlar og konur væru jafnhæf til að annast uppeldi barna, eða 85,9% allra lögreglumanna. Tæplega 14% lögreglumanna telja konur hæfari til að annast uppeldi barna og tæpt 1% telja karla hæfari til að annast uppeldi barna. Marktækur munur er á svörum karla og kvenna⁴⁴, en eins og sjá má á töflu 4.3.5 þá telja hlutfallslega fleiri konur en karlar, karla og konur vera jafnhæf til að annast uppeldi barna og mun fleiri karlar en konur telja konur hæfari til að annast uppeldi barna. Í könnun RIKK mældist einnig marktækur munur á svörum karla og kvenna, 36% karla töldu konur hæfari til að annast uppeldi barna á móti 18% kvenna, og 82% kvenna töldu kynin jafnhæf eða karla hæfari á móti 64% karla.

Tafla 4.3.5 Telur þú karla eða konur hæfari til að annast uppeldi barna eða telur þú að kynin séu jafnhæf? (N=346)

	Karlar eru hæfari til að annast uppeldi barna	Karlar og konur eru jafnhæf til að annast uppeldi barna	Konur eru hæfari til að annast uppeldi barna
Karl	0,3%	84,4%	15,3%
Kona	1,9%	94,2%	3,8%
Alls	0,6%	85,8%	13,6%

⁴² $\chi^2(2) = 8,4$; $p = 0,015$

⁴³ $\chi^2(2) = 17,8$; $p = 0,000$

⁴⁴ $\chi^2(1) = 4,9$; $p = 0,026$ Til að fá gilt kí-kvaðratpróf voru flokkarnir *karlar eru hæfari til að annast uppeldi barna* og *karlar og konur eru jafnhæf til að annast uppeldi barna* settir saman.

Níu af hverjum tíu lögreglumönnum er mjög eða frekar sammála því að feður eigi að taka þátt í umönnun og uppeldi barna sinna til jafns við mæður barnanna. Tæp 5% eru hvorki sammála né ósammála, og tæplega 3% lögreglumanna er frekar eða mjög ósammála því. Eins og sést á töflu 4.3.6 þá voru engar konur ósammála því að feður eigi að taka þátt í umönnun og uppeldi barna sinna til jafns við mæður barnanna, en nær einn af hverjum þrjátíu körlum voru þessu frekar eða mjög ósammála. Tæplega 92% karla og rúmlega 96% kvenna voru mjög eða frekar sammála því að feður eigi að taka þátt í umönnun og uppeldi barna sinna til jafns við mæður barnanna. Eru þetta sambærilegar niðurstöður og niðurstöður könnunar RIKK árið 2003, en þá voru 94,8% þátttakenda mjög eða frekar sammála því að feður eigi að taka þátt í umönnun og uppeldi barna sinna til jafns við mæður, eða 94% karla og 96% kvenna. Það mætti ætla að viðhorf landsmanna séu almennt íhaldssamari en lögreglumanna, en mikilvægt er að fara varlega í að túlka samanburð á könnunum, en könnun RIKK var framkvæmd fyrir 10 árum og hugsanlega hafa viðhorf almennings breyst á þeim tíma.

Tafla 4.3.6 Ertu sammála eða ósammála að feður eiga að taka þátt í umönnun og uppeldi barna sinna til jafns við mæður barnanna? Samanburður á körlum og konum⁴⁵ (N=346).

	Mjög sammála	Frekar sammála	Hvorki sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála
Karl	73,1%	18,7%	4,8%	2,0%	1,4%
Kona	88,5%	7,7%	3,8%	0,0%	0,0%
Alls	75,4%	17,1%	4,6%	1,7%	1,2%

Rúmlega helmingur lögreglumanna 60 ára eða eldri er mjög sammála því að feður eigi að taka þátt í umönnun og uppeldi barna sinna til jafns við mæður og tveir af hverjum þremur lögreglumönnum á aldrinum 20-29 ára voru þessu mjög sammála. Rúmlega 70% af 50 – 59 ára og rúmlega 80% af lögreglumönnum á aldrinum 30-39 ára og 40-49 ára voru mjög sammála staðhæfingunni. Athygli vakti að yngsti aldursflokkurinn, lögreglumenn á aldrinum 20-29 ára, var næstur elsta aldursflokkinum, lögreglumönnum á aldrinum 60 ára og eldri, í viðhorfum við þessa staðhæfingu (tafla 4.3.7). Niðurstöðurnar gefa til kynna að yngri kynslóðir virðast hafa almennt neikvæðari viðhorf til jafnréttis en þær sem eldri eru. Það er í samræmi við niðurstöður lokaritgerðar Andreu Sigrúnar Hjálmsdóttur (2007), sem bar saman svör unglunga í 10. bekk 1992 og 2006, sem sýna að ungmenni árið 2006 höfðu íhaldssamari viðhorf til verkaskiptingar kynjanna inn á heimilum en jafnaldrar þeirra höfðu árið 1992. Samanburðurinn var endurtekinn árið 2012, og voru niðurstöðurnar þær sömu, íslensk

⁴⁵ Ekki tókst að fá gilt kí-kvaðratpróf vegna fámennis í hópum.

ungmenni voru íhaldssamari en ungmenni fyrir tuttugu árum (Visir.is, 27. október 2013). Það gefur vísbendingar um að jafnrétti komi ekki sjálfkrafa með nýrri kynslóð og allt eins megi búast við bakslagi þegar kemur að viðhorfum til jafnréttis kvenna og karla.

Tafla 4.3.7 Ertu sammála eða ósammála að feður eiga að taka þátt í umönnun og uppeldi barna sinna til jafns við mæður barnanna? Samanburður á aldri svarenda (N=345)⁴⁶.

	Mjög sammála	Frekar sammála	Hvorki sammála né ósammála	Frekar eða mjög ósammála
20 - 29 ára	66,7%	27,3%	6,1%	0,0%
30 - 39 ára	80,2%	13,5%	3,6%	2,7%
40 - 49 ára	82,5%	10,3%	4,1%	3,1%
50 - 59 ára	70,4%	22,2%	4,9%	2,5%
60 ára eða eldri	56,5%	26,1%	8,7%	8,7%
Alls	75,7%	16,8%	4,6%	2,9%

Samspil vinnu og einkalífs í fáum orðum

Á undanförunum áratugum hefur atvinnuþátttaka kvenna í vestrænum heimi aukist og fyrirvinnuhlutverk karla er því á undanhaldi. Þrátt fyrir þessa þróun þá er skipting launaðrar og ólaunaðrar vinnu enn ójöfn (Lewis, 2001). Þrátt fyrir að báðir foreldrar séu starfandi á atvinnumarkaði, þá sinna karlar ekki barnauppeldi í sama mæli og konur. Konur bera enn meginábyrgð á heimili og börnum (Craig, 2006). Hochschild (1989) heldur því fram að mæður sem eru á vinnumarkaði starfi „auka mánuð á ári“ vegna ólaunaðra starfa inn á heimilum og í umönnun barna, til samanburðar við útvinnaðar feður. Vegna þessa auka álags á konum mætti ætla að þær næðu síður að halda jafnvægi milli vinnu og einkalífs, en rannsóknir Milkie & Peltola (1999) sýna að karlar jafnt og konur á vinnumarkaði mælast nokkuð jöfn þegar kemur að samspili vinnu og fjölskyldu. Konur ná að viðhalda jafnvægi þrátt fyrir að sinna fleiri ólaunuðum störfum innan veggja heimilisins en karlar. Gyða Margrét Pétursdóttir (2006, 2009) hefur bent á að konur beiti orðræðunni til að sannfæra sig og umhverfið um að samræming fjölskyldulífs og atvinnu gangi vel þrátt fyrir að raunin sé önnur þar sem hagnýt úrræði til að mæta kröfum atvinnu og fjölskyldu séu af skornum skammti.

Rannsóknir á Íslandi sýna fram á að konur sinni frekar ólaunuðum störfum innan veggja heimilanna, má því ætla að það eigi líka við um konur í lögreglunni (Þóra Kristín Þórsdóttir & Kolbeinn Stefánsson, 2010). Niðurstöður rannsóknarinnar eru í samræmi við niðurstöður rannsókna Milkie & Petola (1999), en konur í lögreglunni virðast viðhalda góðu jafnvægi

⁴⁶ Ekki tókst að fá gilt kí-kvaðratpróf vegna fámennis í hópum.

milli vinnu og einkalífs þrátt fyrir að þurfa að sinna meiri vinnu innan veggja heimilisins en karlar. Konum í lögreglunni gengur betur en körlum að samræma fjölskyldu og einkalíf. Konum finnast kröfur sem gerðar eru til þeirra í vinnu síður hafa neikvæð áhrif á fjölskyldu og heimilislíf en körlum. Það á einnig við um kröfur sem gerðar eru inn á heimili lögreglumanna, körlum í lögreglunni finnst þær frekar hafa neikvæð áhrif á vinnuna en konum. En það eru vísbendingar um að enn séu þau viðhorf innan lögreglunnar að hlutverk kvenna fremur en karla sé að annast börnin, en rúmlega 15% karla telja að konur séu hæfari en karlar til að sinna barnauppeldi. Viðhorfin endurspeglast einnig í upplifun Elínar, sem var send í úthverfi í dagvinnu eftir brautskráningu frá Lögregluskólanum því yfirmenn hennar höfðu dregið þá ályktun, þar sem hún ætti börn, að hún vildi ekki starfa á nóttunni.

Niðurstöðurnar benda hins vegar til þess að karlar sem eiga maka og börn undir 14 ára aldri séu sá hópur sem finnst kröfur sem gerðar eru til þeirra heima fyrir hafi frekar neikvæð áhrif á vinnuna en ekki. Svör lögreglumanna gefa vísbendingar um að karlar finni frekar fyrir því að hlutverk kynjanna inni á heimilum eru að breytast, og að þeir finni fyrir auknum kröfum innan veggja heimilisins. Fram kemur í niðurstöðum greiningar Þóru Kristínar Þórsdóttur og Kolbeins Stefánssonar (2010) að verkaskipting kynjanna inn á heimilum er jafnari í dag en áður, hlutur karla í heimilisstörfum hefur aukist en þrátt fyrir það er skipting heimilisstarfa milli karla og kvenna enn ójöfn. Á milli 2005 og 2010 sjáum við að væntingar kvenna til vinnuframlags karla á heimilinu hefur breyst. Má því ætla að karlar finni nú fyrir því að auknar kröfur eru gerðar til þeirra varðandi heimilisstörfin, kröfur sem konur hafa alla tíð fundið fyrir. Þóra og Kolbeinn (2010) bentu einnig á að tíðni ágreinings um skiptingu heimilisstarfa hafi aukist, sem bendir til þess að konur sætti sig ekki lengur við ójafna verkskiptingu innan veggja heimilisins. Það gefur vísbendingar um að í dag þyki konum það ekki sjálfgefið að vera útivinnandi og að þurfa að sinna stærri hluta heimilistarfa og umönnun barna.

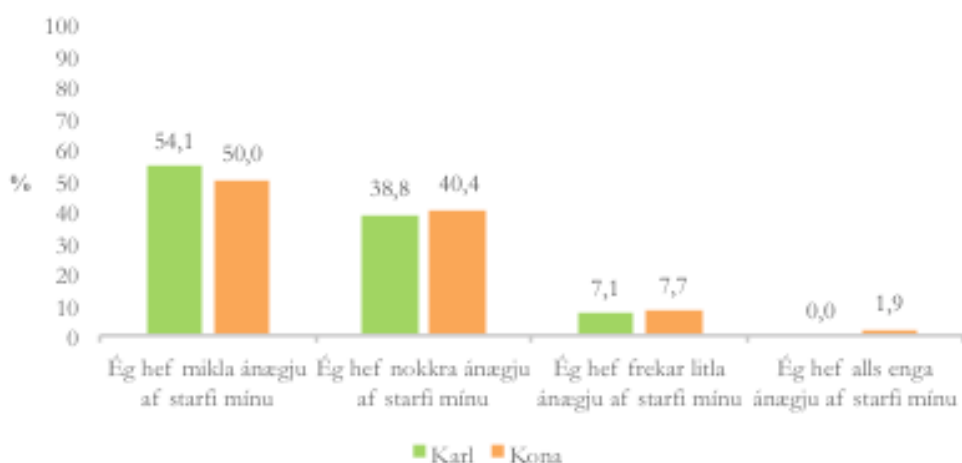
Nokkuð ljóst er að samræming vinnu og einkalífs er almennt ekki ástæða fyrir brotthvarfi kvenna frá lögreglunni. Samspil vinnu og einkalífs útskýri hugsanlega frekar brotthvarf karla, sem eiga maka og börn undir 14 ára aldri, en kvenna. Brotthvarf kvenna er þó hlutfallslega mun meira en karla og því mikilvægt að leita annarra skýringa á því.

4.4 Ánægja í starfi

Í þessum kafla verður farið yfir ánægju lögreglumanna í starfi, starfsandann á vinnustaðnum og framkomu samstarfsmanna, yfirmanna og stjórnenda. Mikilvægt er að hafa í huga að yfirmaður er huglægt mat svarenda, en eins og sjá má í kafla 4.2. þá eru starfsstig lögreglu ansi mörg.

Ánægja í starfi

Flestir sem svöruðu könnuninni hafa mikla eða nokkra ánægju af starfi sínu, eða 92,5% þátttakenda. Rúmlega 7% karla hafa frekar litla ánægju af starfi sínu, og tæplega 10% kvenna hafa frekar litla eða alls enga ánægju af starfi sínu. Eins og sjá má á mynd 4.4.1 þá er ekki mikill munur á ánægju karla og kvenna á starfi sínu sem lögreglumenn⁴⁷. Rétt rúmur helmingur hefur mikla ánægju af starfi sínu, eða 54,1% karla og 50% kvenna. Næst flestir hafa nokkra ánægju af starfi sínu, eða 40,4% kvenna og 38,8% karla. 7,1% karla hafa frekar litla ánægju af starfi sínu, en 9,6% kvenna hafa frekar litla eða alls enga ánægju af starfi sínu hjá lögreglunni. Ekki var munur á svörum eftir menntun lögreglumanna.

Mynd 4.4.1 Ánægja lögreglumanna á starfi sínu (N=348).

Starfsandi á vinnustaðnum og framkoma

Almennt mjög gott. Mjög skemmtilegt. [...] Mér fannst alltaf gaman í vinnunni!

Sagði Laufey, þegar spurð um starfsandann á vinnustaðnum. Eins og fram kemur á töflu 4.4.1 þá finnst um helmingur lögreglumanna starfsandinn á vinnustaðnum einkennast fremur lítið,

⁴⁷ Gögn uppfylltu ekki forsendur Kí-kvaðratprófs.

mjög lítið eða alls ekki af samkeppni (55%) og um þriðjungi lögreglumanna finnst starfsandinn vera fremur eða mjög mikið hvetjandi og styðjandi (34,9%). Um sjö af hverjum tíu lögreglumönnum finnst starfsandinn einkennast fremur lítið, mjög lítið eða alls ekki af tortryggni og vantrausti (71,3%) og um fjórir af hverjum tíu lögreglumönnum finnst starfsandinn fremur eða mjög mikið afslappaður og þægilegur (44,1%;). Að auki finnst sex af hverjum tíu lögreglumönnum starfsandinn vera fremur lítið, mjög lítið eða alls ekki stífur og reglufastur (60,9%). Almennt var ekki marktækurmunur á svörum karla og kvenna, nema þegar skoðuð var sérstaklega staðhæfingin um að vinnustaðurinn einkennist af tortryggni og vantrausti. Við getum sagt með 94% vissu að konum finnst starfsandinn á vinnustaðnum síður einkennast af tortryggni og vantrausti en körlum⁴⁸, en tæpur 32,7% karla og 27,8% kvenna finnst starfsandinn einkennast nokkuð, fremur eða mjög mikið af tortryggni og vantrausti. Þegar skoðaðar eru athafnir og athugasemdir eineltiskvarðans (sjá kafla 4.5) sem snúa að tortryggni og vantrausti þá mælast karlar almennt betur en konur, eins og það að um 21% karla, á móti 30% kvenna, upplifðu að fylgst væri óeðlilega mikið með vinnu þeirra og að um 14% karla, á móti 22% kvenna, höfðu öðru hverju eða oftari verið svipt ábyrgð á mikilvægum verkefnum eða þeim skipt út fyrir léttvægari eða óþægilegri verk. Aftur á móti höfðu um 20% karla, á móti 15% kvenna, orðið öðru hverju eða oftari fyrir stöðugri gagnrýni á vinnu sína og framlag. Hið síðastnefnda gæti útskýrt af hverju karlar upplifa meiri tortryggni og vantraust en konur.

Tafla 4.4.1 Hvernig er starfsandinn á vinnustaðnum? (N=341-345)

	Mjög lítið eða alls ekki	Fremur lítið	Nokkuð	Fremur mikið	Mjög mikið
Einkennist af samkeppni	19,6%	35,4%	31,3%	10,8%	2,9%
Hvetjandi og styðjandi	10,8%	19,2%	35,2%	29,1%	5,8%
Einkennist af tortryggni og vantrausti	35,9%	35,4%	16,8%	9,0%	2,9%
Afslappaður og þægilegur	4,9%	10,7%	40,3%	31,9%	12,2%
Stífur og reglufastur	19,6%	41,3%	30,5%	6,7%	1,8%

Misjafnt var hvernig lögreglukonurnar lýstu sambandi sínu við fyrrverandi vinnufélaga. Laufey um vinnufélaga sína í lögreglunni:

Lögreglan, þetta er svona stór fjölskylda! Það passa allir upp á alla.

Sigrún um samstarfsfélaga sína:

⁴⁸ $\chi^2(3) = 7,4; p = 0,060$

Það er ekki félagsskapurinn sem myndi fá mig til að koma aftur. [...] En ég get samt ímyndað mér, því ég hef talað við lögreglumenn sem hafa hætt, að það er það sem er erfiðast við það [að hætta], það er að missa alla félagana.

Viðtölin gefa vísbendingar um að samband karla við vinnufélaga sé með öðru sniði en samband kvenna við vinnufélagana og að konur séu síður teknar inn í hópinn. Elín talaði um tengslin við vinnufélagana með þessum hætti og hvort konur tilheyrðu hópnum:

Maður var tekin inn og manni fannst maður tilheyra, þó það var ennþá þannig að strákarirnir hittust og horfðu á fótbolta, en stelpunum var ekkert boðið með og allt það sko. Maður var ekkert hluti alveg, ekki 100%..

Yfirmenn og stjórnendur

Lögreglumenn voru spurðir um sinn næsta yfirmann. Eins og tafla 4.4.2 sýnir þá eru um átta af hverjum tíu lögreglumönnum mjög eða frekar sammála því að næsti yfirmaður sinn sé sanngjarn við starfsfólk (80,1%). Um sex af hverjum tíu lögreglumönnum eru mjög eða frekar sammála því að næsti yfirmaður þeirra hrósi starfsfólki þegar það standist væntingar um árangur í starfi (62,3%). Um helmingur lögreglumanna er mjög eða frekar sammála því að næsti yfirmaður þeirra eykur samvinnu starfsfólks og virkjar það til þátttöku (52,3%). Færri lögreglumenn eru mjög eða frekar sammála því að næsti yfirmaður þeirra taki á vandamálum um leið og þau koma upp, eða um 44,8% allra lögreglumanna, en tæpur þriðjungur lögreglumanna eru þessu frekar eða mjög ósammála (30,5%). Lögreglumenn voru að auki spurðir hvort að samskipti þeirra við næsta yfirmann ylli þeim streitu, og eru þrír af hverjum fjórum lögreglumönnum frekar eða mjög ósammála því (75,4%). Einn af hverjum tíu lögreglumönnum er mjög eða frekar sammála þeirri staðhæfingu að samskipti þeirra við næsta yfirmann valdi þeim streitu. Ekki var munur á viðhorfum karla og kvenna til yfirmanna sinna.

Tafla 4.4.2 Næsti yfirmaður lögreglumanna (N=344-347).

	Mjög sammála	Frekar sammála	Hvorki sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála
Næsti yfirmaður minn er sanngjarn við starfsfólk	40,6%	39,5%	11,8%	5,2%	2,9%
Næsti yfirmaður minn hrósar starfsfólki þegar það stenst væntingar um árangur í starfi	26,4%	35,9%	20,9%	9,3%	7,5%
Næsti yfirmaður minn eykur samvinnu starfsfólks og virkjar það til þátttöku	20,5%	31,8%	26,0%	14,2%	7,5%
Næsti yfirmaður minn tekur á vandamálum um leið og þau koma upp	15,7%	29,1%	24,7%	18,9%	11,6%
Samskipti mín við næsta yfirmann valda mér streitu	3,8%	6,9%	13,9%	29,2%	46,2%

Laufey talaði um mikilvægi trausts og stuðnings frá yfirmönnum:

Mér fannst stundum eins og öllum öðrum væri trúnað á undan okkur. Þú veist? Einu sinni var kvartað yfir mér út á vettvangi. Þetta var mjög ómerkilegt [...] og ég var kölluð inn á teppið. Það var alveg búið að dæma mig áður en ég fékk að segja mína sögu. [...] Það var svo oft sem að...já, mér fannst bara oft vera þannig.

Einn af mörgum lögreglumönnum sem rannsakandi hitti í tengslum við rannsóknina talaði um að millistjórnendur væru alltaf að halda æðri stjórnendum góðum. Það væri auðveldara að hundska undirmenn en að angra yfirmenn. Laufey kom inn á þetta þegar spurð um yfirmenn sína:

Sumir frábærir aðrir ekki eins. [...] Mér fannst stundum eins og það væri ekki verið að segja yfiryfirmönnum allt. Stundum verið að fegra hlutina. Síðan við sem vorum bara [í almennum störfum]: eru þeir að grínast? [...] Ég fékk það allavega á tilfinninguna persónulega að þeir [yfirstjórnendur] vissu ekki alltaf hvað var [í gangi í raun]. [...]. Ég held að það sé á flestum stöðum þar sem verið er að fegra [hlutina].

Laufey er hér að lýsa því hvernig undirmenn upplifa sig berskjaldaða og hafa ekki stuðning yfirmanna. Laufey upplifði stundum misræmi, en það sem yfirmönnum var sagt rímaði stundum ekki við hennar eigin upplifun:

Ég man allavega hvernig ég gat orðið pirruð stundum...hvað var verið að segja, maður var bara: en þetta var öðruvísi! Þetta var ekki svona. Þannig ég held að það sé bara á flestum stöðum [innan lögreglunnar] þar sem verið er að fegra.

Ánægja í starfi í nokkrum orðum

Ljóst er að lögreglumenn virðast vera nokkuð ánægðir í starfi og það blundar í konunum sem rætt var við að snúa aftur til starfa. Margar lögreglukonur tala mjög jákvætt um samstarfsfélagana, og aðrar halda því fram að það sé stór þáttur að fólki endist í þessu starfi. Taka ber þó fram að allar segja að margt þyrfti að breytast innan lögreglunnar til þess að þær myndu snúa aftur og verða ánægðar í starfi.

4.5 Einelti

Í þessum kafla verður sérstaklega tekið fyrir einelti í lögreglunni. Fyrst verður fjallað um þá lögreglumenn sem upplifa einelti í starfi eða tengdu starfi sínu hjá lögreglunni, farið verður

yfir neikvæðar athafnir og athugasemdir tengdar einelti og að lokum er sjónum sérstaklega beint að gerendum. Mikilvægt er að hafa í huga að yfirmaður er huglægt mat svarenda, en eins og sjá má í kafla 4.2. þá eru starfsstig lögreglu ansi mörg. Í þessum kafla verður leitast við að svara spurningunni: Getur einelti útskýrt brotthvarf kvenna frá lögreglunni?

Lögreglumenn sem upplifa sig sem þolendur eineltis

Eftir að hafa lesið skilgreiningu á einelti⁴⁹ voru lögreglumenn spurðir að því hvort þeir teldu sig hafa orðið fyrir einelti í starfi sínu eða í tengslum við starf sitt hjá lögreglunni. Ljóst er að mikið er um einelti í lögreglunni, en eins og sjá má á töflu 4.7.1 þá telur *nær einn af hverjum fimm lögreglumönnum sig hafa orðið fyrir einelti í starfi sínu eða í tengslum við starf sitt hjá lögreglunni, eða tæplega 18% lögreglumanna*⁵⁰.

Tafla 4.5.1 Telur þú þig hafa orðið fyrir einelti í starfi þínu eða í tengslum við starf þitt hjá lögreglunni?

	Fjöldi	Hlutfall
Já	61	17,8%
Nei	281	82,2%
Svara ekki	7	
Alls	349	100,0%

Sigrún lýsti andanum innan lögreglunnar, og þessum oft óljósu skilum milli eineltis og viðurkenndra samskiptaáðferða:

Mórallinn er mjög karllægur...hann er mjög svona, þú þarft alltaf að vera vakandi: Er verið að gera grín að mér? Þarft alltaf að vera stressaður. Ég get ímyndað mér að það sé ennþá þannig í dag: Er verið að tala um mig? Eða: Er verið að gera grín að mér? Það er mikið grín í gangi, eða allavega var reynt að hafa létt og svona eitthvað grín. Þá ertu alltaf svolítið stressaður. Ég get ímyndað mér svona kona á vöktum innan um þetta, dálítið stressuð, orkan hennar fer dálítið í að hugsa: Hvernig er ég? Hvernig er mórallinn? Í staðinn fyrir að einbeita sér bara að vinnunni! Það er dálítið svona allir eiga að vera eins, einsleitur svona mórallinn...um leið og þú ert ekki alveg þar þá detturðu út.

María bar saman núverandi vinnustað sinn við lögregluna:

Lögreglumenn geta verið sjálfum sér verstir stundum. Það er kannski samkeppni um stöður og fólk kannski að baktala

⁴⁹ Skilgreining á einelti er á bls. 16 í aðferðarfræðikafla skýrslunnar.

⁵⁰ Ekki var spurt um tímamörk, en síðar í skýrslunni er farið yfir neikvæðar athafnir og athugasemdir sem hafa verið beindar gegn lögreglumönnum á síðastliðnum sex mánuðum.

náungann. Hérna er ekkert, þú veist auðvitað eru allir mannlegir og allt það, maður heyrir alveg svo sem umtal og svona, en það er ekki svona, þú ert ekki skilin eftir út úr hópnum eins og gerist alveg í lögreglunni. Það er kannski meira svona eins og það séu primitive samskipti þar oft á tíðum.

Karlar jafnt sem konur verða fyrir einelti í starfi sínu hjá lögreglunni, en ein af hverjum fjórum konum (24%) og einn af hverjum sex körlum (16,6%) telja sig hafa orðið fyrir einelti⁵¹. Guðrún kom inn á karla og konur sem verða fyrir einelti:

Þetta er sérstaklega vont fyrir konur því þær eru í minnihluta, eða þetta er kannski aðeins verra fyrir þær en þetta er alveg jafn vont fyrir menn sem koma þarna inn og eru kannski óöryggir. Þeir eru alveg búlliaðir á sama hátt.

Til samanburðar þá töldu 3,9% starfsfólks Háskóla Íslands sig hafa orðið fyrir einelti í starfi sínu eða í tengslum við það á undangengnum sex mánuðum þegar könnunin var lögð fyrir árið 2003 (Andrea G. Dofradóttir o.fl., 2004: 32). Að auki lagði Landspítali Háskólasjúkrahús fyrir starfsfólk sitt starfsumhverfiskönnun vorið 2013, en þar kemur fram að 8% starfsmanna spítalans telja sig hafa orðið fyrir einelti að hálfu yfirmanns/samstarfsmanns á sl. 12 mánuðum (Landspítali Háskólasjúkrahús, 2013).

Gerendur

Þeir lögreglumenn sem töldu sig hafa orðið fyrir einelti í starfi eða í tengslum við starf sitt hjá lögreglunni voru spurðir hver væri staða þess/þeirra sem lagði/lögðu þau í einelti. Eins og sjá má á töflu 4.5.2 þá sögðu sjö af hverjum tíu lögreglumönnum að gerandi hafi verið karlkyns yfirmaður og þriðjungur sagði að gerandi hefði verið karlkyns samstarfsmaður. Rúmlega 13% segja að gerandi hafi verið kvenkyns yfirmaður.

Tafla 4.5.2 Hver er staða þess/þeirra sem lagði/lögðu þig í einelti? Merktu við allt sem við á:⁵²

	Fjöldi	Hlutfall
Karlkyns yfirmaður	43	71,7%
Karlkyns samstarfsmaður	22	36,7%
Kvenkyns yfirmaður	8	13,3%
Karlkyns utanaðkomandi aðili	6	10,0%
Karlkyns undirmaður	5	8,3%
Kvenkyns utanaðkomandi aðili	5	8,3%
Kvenkyns samstarfsmaður	4	6,7%
Kvenkyns undirmaður	2	3,3%
Alls	95	158,3%

⁵¹ $\chi^2(1) = 1,6; p = 0,202$

⁵² Í spurningum sem þessari var hægt að gefa marga svarmöguleika, enda geta verið fleiri gerendur en einn.

Þegar skoðað er hlutfall karla og kvenna, þá kemur í ljós að um helmingur karla (48%) segja geranda vera karlkyns yfirmann, á móti fjórum af hverjum tíu konum (38,1%). Þriðjungur kvenna sem hafa orðið fyrir einelti segja gerenda vera karlkyns samstarfsmann (33,3%), á móti tveimur af hverjum tíu körlum sem hafa orðið fyrir einelti í lögreglunni (19,2%). Ein af hverjum tíu konum (9,5%) og körlum (8,2%) upplifa að gerandi sé kvenkyns yfirmaður.

Hvort viðkomandi hafi tilkynnt eineltið

Þeir lögreglumenn sem töldu sig hafa orðið fyrir einelti í starfi eða í tengslum við starf sitt hjá lögreglunni voru spurðir hvort þeir hefðu tilkynnt eineltið, 40,7% sögðust hafa gert það og 59,3% sögðust ekki hafa gert það. Þeir lögreglumenn sem sögðust ekki hafa tilkynnt eineltið voru í framhaldinu spurðir hvers vegna þeir tilkynntu ekki eineltið. Fjórir af hverjum tíu lögreglumönnum, sem höfðu orðið fyrir einelti og ekki tilkynnt það, töldu að það yrði ekkert gert í málinu, þrír af hverjum tíu lögreglumönnum sögðust hafa leyst málið sjálfir og fjórðungur taldi eineltið ekki nægilega alvarlegt. Einn af hverjum fimm lögreglumönnum þorði ekki að tilkynna vegna ótta við geranda/gerendur og einn af hverjum tíu vildi ekki blanda yfirmönnum í málið (tafla 4.5.3).

Tafla 4.5.3 Hvers vegna tilkynntir þú ekki eineltið? Merktu við allt sem við á:

	Fjöldi	Hlutfall
Taldi eineltið ekki nægilega alvarlegt	8	25,0%
Leysti málið sjálf(ur)	10	31,3%
Taldi að það yrði ekkert gert í málinu	13	40,6%
Vildi ekki blanda yfirmönnum í málið	4	12,5%
Þorði ekki að tilkynna vegna ótta við geranda/gerendur	6	18,8%
Alls	41	128,1%

Nokkrir lögreglumenn tóku sig til og rituðu ástæður í dálknum „annað“. Lögreglumenn benda á að það að tilkynna einelti ýti undir frekara einelti:

Gerir málin verri og ég verð úthrópuð fyrir að klaga.

Og að ekki sé tekið fagmannlega á tilkynningum um einelti innan lögreglunnar:

Það er ekki tekið fagmannlega á tilkynningum um einelti að mínu mati, og að leggja nafn sitt við slíka tilkynningu er ekki það sem maður vill. Kannski má kalla þetta hræðslu við fordóma og hugsanlega áframhaldandi einelti nýrra aðila í framhaldi af tilkynningu.

Annar lögreglumaður bendir á ástæðu fyrir því að tilkynna ekki eineltið:

Ein ástæða fyrir því að það hefur engan tilgang að tilkynna eineltið er að ég veit að sú sem stjórnar eineltinu hefur tengsl við yfirmann stöðvarinnar og starfsmannahaldið sem hvorutveggja setur hana í aukna ábyrgð, m.a. í að velja fólk til starfa. Þannig hefur hún áhrif á að klíkufélagar hennar, sem hafa verið í tímabundnum stöðum, komast frekar til starfa en aðrir og þar með verður eineltið auðveldara.

Þeir lögreglumenn sem tilkynntu einelti voru spurð hverjum þau hefðu tilkynnt eineltið⁵³. Flestir sem tilkynntu einelti tilkynntu það til næsta yfirmanns (66,7%), þrír af hverjum tíu tilkynntu það til samstarfsmanns (29,2%), 12,5% til trúnaðarmanns, 4% til jafnréttisfulltrúa síns embættis og fjórðungur (25%) tilkynnti til annarra aðila, s.s. lögreglustjóra, aðstoðaryfirlögregluþjóns, starfsmannastjóra, yfirstjórnar og Landsambands lögreglumanna. Athygli vekur að enginn tilkynnti eineltið til Jafnréttis- eineltis- og áreitnisteymis lögreglunnar. Einn lögreglumaður benti á að hann hafi tilkynnt eineltið til aðstoðaryfirlögregluþjóns og ekki var brugðist við:

Það var ekkert gert í málinu. Það varð til þess að næst þegar ég varð fyrir einelti þá tilkynnti ég það ekki.

Fleiri lögreglumenn virðast hafa sömu sögu að segja, en 70% þeirra lögreglumanna sem höfðu tilkynnt einelti sögðu að ekki hefði verið brugðist við tilkynningu þeirra í því skyni að það hafði áhrif á atburðarrásina. Þessar niðurstöður koma heim og saman við niðurstöður sem kynntar voru hér að framan þar sem fram kom að 30% lögreglumanna voru frekar eða mjög ósammála því að næsti yfirmaður tæki á vandamálum um leið og þau kæmu upp.

Mælikvarði á einelti

Lögreglumenn voru beðnir um að taka afstöðu til þess hversu oft á síðastliðnum sex mánuðum ákveðnum athöfnum eða athugasemdum af neikvæðum toga var beint gegn þeim í störfum sínum eða í tengslum við störf sín hjá lögreglunni. Eins og sjá má á töflu 4.7.4 töldu flestir að þessum athöfnum eða athugasemdum hafi aldrei verið beint gegn sér á tímabilinu, eða á bilinu 63,8-95,8% eftir því hvaða athöfn eða athugasemd um ræðir. Alls höfðu 67,3% lögreglumanna upplifað að einni eða fleirum þessara athafna hafi verið beint gegn sér *öðru hverju eða oftara* tímabilinu. Til samanburðar þá höfðu alls 45% starfsfólk Háskóla Íslands upplifað að einni eða fleirum þessara athafna hafi verið beint gegn sér *öðru hverju eða oftara*

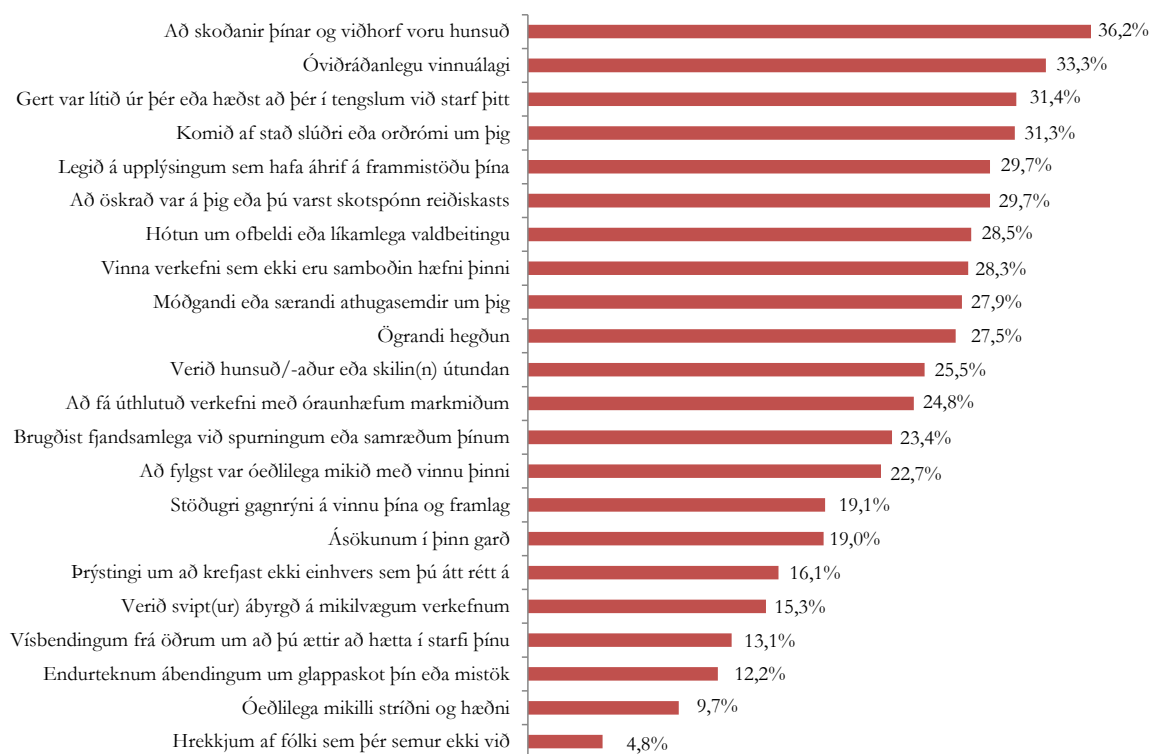
⁵³ Í spurningum sem þessari var hægt að gefa marga svarmöguleika, enda getur viðkomandi tilkynnt einelti til fleiri aðila en eins.

þegar sami spurningalisti var lagður fyrir úrtak skólans 2003 (Andrea G. Dofradóttir o.fl., 2004: 26).

Tafla 4.5.4 Hversu oft á síðastliðnum 6 mánuðum hefur eftirfarandi athöfn eða athugasemdum verið beint gegn þér í starfi þínu eða í tengslum við starf þitt hjá lögreglunni? (N=326-344)

	Aldrei %	Vikmörk %	Öðru hverju %	Mánaðarlega %	Vikulega %	Daglega %
Að skoðanir þínar og viðhorf voru hunsuð	63,8	+/-5,2	33,5	1,8	0,6	0,3
Óviðráðanlegu vinnuálagi	66,7	+/-5,1	26,4	1,8	3,3	1,8
Að gert var lítið úr þér eða hæðst að þér í tengslum við starf þitt	68,6	+/-4,9	27,0	2,3	1,7	0,3
Að komið væri af stað slúðri eða orðrómi um þig	68,7	+/-4,9	28,6	1,2	1,5	0,0
Að legið var á upplýsingum sem hafa áhrif á frammistöðu þína	70,3	+/-4,8	25,3	2,6	1,2	0,6
Að öskrað var á þig eða þú varst skotspónn reiðiskasts	70,3	+/-4,9	25,5	3,0	1,2	0,0
Hótun um ofbeldi eða líkamlega valdbeitingu eða orðið fyrir valdbeitingu	71,5	+/-4,9	24,2	3,0	1,2	0,0
Fengið fyrirmæli um að vinna verkefni sem ekki eru samboðin hæfni þinni	71,7	+/-4,8	25,1	1,2	1,8	0,3
Móðgandi eða sárandi athugasemdir um þig, skoðanir þínar eða um einkalíf þitt	72,1	+/-4,8	24,9	1,8	1,2	0,0
Ögrandi hegðun, svo sem fingrabendingum, komið var of nálægt þér, þér ýtt eða hrint eða staðið í vegi þínum	72,5	+/-4,8	20,5	4,2	2,4	0,3
Verið hunsuð/-aður eða skilin(n) útundan	74,5	+/-4,7	22,8	0,9	1,2	0,6
Að fá úthlutuð verkefni með óraunhæfum eða ómögulegum markmiðum eða tímamörkum	75,2	+/-4,7	22,1	0,9	1,5	0,3
Að brugðist var við spurningum þínum eða tilraunum til samræðna með þögn eða fjandsamlegum viðbrögðum	76,6	+/-4,5	21,0	1,8	0,6	0,0
Að fylgst var óeðlilega mikið með vinnu þinni	77,3	+/-4,5	18,8	1,2	1,2	1,5
Stöðugri gagnrýni á vinnu þína og framlag	80,9	+/-4,3	16,1	1,8	0,9	0,3
Ásökunum í þinn garð	81,0	+/-4,3	17,8	0,6	0,6	0,0
Þrýstingi um að krefjast ekki einhvers sem þú átt rétt á (t.d. veikindaleyfis, frís, ferðakostnaðar)	83,9	+/-4,0	15,2	0,6	0,3	0,0
Verið svipt(ur) ábyrgð á mikilvægum verkefnum eða þeim skipt út fyrir léttvægari eða óþægilegri verkefni	84,7	+/-3,8	14,4	0,6	0,0	0,3
Vísbendingum frá öðrum um að þú ættir að hætta í starfi þínu	86,9	+/-3,6	11,6	1,2	0,3	0,0
Endurteknum ábendingum um glappaskot þín eða mistök	87,8	+/-3,5	11,3	0,6	0,0	0,3
Óeðlilega mikilli stríðni og hæðni	90,3	+/-3,2	8,8	0,3	0,3	0,3
Hrekkjum af fólki sem þér semur ekki við	95,2	+/-2,3	4,5	0,0	0,3	0,0

Misjafnt var þó eftir athöfnum hversu algengt var að starfsfólk teldi þær hafa beinst gegn sér. Eins og sjá má á mynd 4.5.1 var mjög algengt að lögreglumenn töldu skoðanir sínar og viðhorf hunsuð á síðastliðnum 6 mánuðum, eða 36,2% þátttakenda. Þriðjungur lögreglumanna töldu sig hafa upplifað óviðráðanlegt vinnuálag og 31,4% upplifðu að gert væri lítið úr þeim í tengslum við starf sitt.

Mynd 4.5.1 Hlutfall lögreglumanna sem tilteknum neikvæðum athöfnum eða athugasemdum var beint gegn þeim í starfi eða í tengslum við starf þeirra hjá lögreglu öðru hverju eða oftár á síðastliðnum sex mánuðum (N=326-344).

Það var nokkuð algengt að lögreglumenn teldu að neikvæðum athöfnum væri beint gegn sér, svo sem að legið væri á upplýsingum sem hafði áhrif á frammistöðu þeirra (29,7%), þeir fengu fyrirmæli um að vinna verkefni sem ekki væru samboðin hæfni þeirra (28,3%) og að fá úthlutuð verkefni með óraunhæfum markmiðum (24,8%). Einnig nefndi fimmti hver lögreglumaður að fylgst væri óeðlilega mikið með vinnu hans (22,7%), hann hafi orðið fyrir stöðugri gagnrýni á vinnu sína og framlag (19,1%) og orðið fyrir ásökunum í sinn garð (19,0%). Aðeins færri upplifðu þrýsting um að krefjast ekki einhvers sem þeir áttu rétt á (16,1%) og að þeir hefðu verið sviptir ábyrgð á mikilvægum verkefnum (15,3%).

Einnig var nokkuð algengt að lögreglumenn höfðu orðið fyrir athöfnum sem fela í sér augljóst fjandsamlegt atferli, svo sem að öskrað var á þá eða þeir voru skotspónn reiðiskasts (29,7%), hótun um ofbeldi eða líkamlega valdbeitingu (28,5%) og ögrandi hegðun (27,5%). Að auki höfðu 13,1% lögreglumanna fengið vísbendingar frá öðrum um að þeir ættu að hætta starfi sínu.

Hlutfallslega fæstir höfðu orðið fyrir ýmis kona illkvittni, svo sem óeðlilega mikilli stríðni og hæðni, eða 9,7% þátttakenda, og 4,8% þátttakanda upplifði hrekki af fólki sem þeim samdi ekki við. En á hinn bóginn höfðu 31,3% lögreglumanna upplifað að komið væri af stað slúðri

eða orðrómi um þá, og 27,9% höfðu upplifað móðgandi eða særandi athugasemdir um þá sjálfa, skoðanir þeirra eða einkalíf. Að auki hafði einn af hverjum átta lögreglumönnum fengið endurteknar ábendingar um glappaskot sín eða mistök (12,2%)

Það var nokkuð algengt að lögreglumenn töldu sig hafa orðið fyrir öllu duldari fjandsamlegri hegðun, svo sem að vera hunsuð eða skilin útundan (25,5%) og að brugðist var við spurningum eða tilraunum til samræðna með þögn eða fjandsamlegum viðbrögðum (23,4%).

Síendurtekið einelti

Rúmlega 11% lögreglumanna höfðu upplifað að einni eða fleirum þessara athafna hafi verið beint gegn sér *vikulega eða oft* á tímabilinu (11,2%). Tæplega 6% lögreglumanna höfðu hins vegar upplifað það að minnsta kosti tveimur athöfnum eða athugasemdum hafi verið beint gegn sér *vikulega eða oft* á yfir sama tímabil (5,8%). Til samanburðar þá höfðu tæplega 7% starfsfólks Háskóla Íslands upplifað að einni eða fleirum þessara athafna hafi verið beint gegn sér *vikulega eða oft* (6,9%), og ríflega 3% höfðu upplifað að a.m.k. tveimur athöfnum eða athugasemdum hafði verið beint gegn sér *vikulega eða oft* (3,3%) þegar sami spurningalisti var lagður fyrir úrtak skólans 2003 (Andrea G. Dofradóttir, 2004: 28).

Kynjamunur

Almennt var ekki munur á hlutfalli karla og kvenna sem tilteknum neikvæðum athöfnum eða athugasemdum hafði verið beint gegn þeim í starfi þeirra, að undanskildum tveimur athöfnum og athugasemdum⁵⁴. Þannig sögðust hlutfallslega fleiri konur hafa upplifað *öðru hverju eða oft* móðgandi eða særandi athugasemdir um sig, skoðanir sínar eða um einkalíf sitt, eða 39,6% kvenna á móti 25,8% karla⁵⁵. Hlutfallslega fleiri karlar en konur sögðust hafa fengið úthlutað verkefnum með óraunhæfum eða ómögulegum markmiðum eða tímamörkum, eða 27,2% karla á móti 12,2% kvenna⁵⁶. Að auki getum við sagt með 94% vissu að það sé marktækur munur á svörum karla og kvenna þegar það kemur að því að komið væri af stað slúðri eða orðrómi um þau, en 42,3% kvenna á móti 29,1% karla⁵⁷. Guðrún um konur í lögreglunni:

⁵⁴ Til að fá gilt kí-kvaðratpróf voru sameinaðir flokkar, eftir stóðu flokkarnir *aldrei* og *öðru hverju eða oft*. Að auki er mikilvægt að setja saman flokka því við viljum skoða hvaða hópar það eru sem verða fyrir einelti.

⁵⁵ $\chi^2(1) = 3,9$; $p = 0,049$

⁵⁶ $\chi^2(1) = 5,0$; $p = 0,025$

⁵⁷ $\chi^2(1) = 3,6$; $p = 0,059$

Ég finn til með mörgum konum sem eru í löggunni, og eru endalaust að kyngja: okei ég ætla ekki að segja neitt en ohhh hvað þetta er pirrandi. Alla daga er eitthvað svona í gangi!

Í rannsóknnum sem gerðar hafa verið á karlavinnustöðum þar sem konur eru að hasla sér völl kemur fram að karlar eiga erfitt með að sætta sig við aukin hlut kvenna, og bregðast þá við á neikvæðan hátt, sem einstaklingar eða hópur, sérstaklega ef störfín eru talin óhefðbundin fyrir konur (Connell, 2006).

Hverjir eru gerendur eineltis?

Við [lögreglumenn] segjum ekki og höldum hlífiskildi yfir þeim sem eru að gera eitthvað af sér. Af því við viljum ekki vera útskúfuð. [...] Það eru svo margir sem eru heiðarlegir og vilja vera heiðarlegir, en þeir fá ekki að vera það út af heildinni.

Þetta sagði Guðrún um gerendur í lögreglunni, en í þessum kafla verður farið yfir hverja lögreglumenn benda á sem gerendur í neikvæðum athöfnum og athugasemdum eineltismælikvarðans.

Á töflu 4.5.5 má sjá þann hlut lögreglumanna sem hefur orðið fyrir neikvæðum athöfnum eða athugasemdum og staða þeirra sem beina þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þeim. Það var mjög algengt að karlkyns yfirmaður og karlkyns samstarfsmaður væru gerendur í þessum athöfnum og athugasemdum. Ágætt er að hafa í huga að í einstaka tilfellum kemur það ekki á óvart að gerandi sé yfirmaður þar sem athafnirnar eru þess eðlis að yfirmaður er einn í aðstöðu til að framkvæma þær, svo sem óviðráðanlegt vinnuálag, úthluta verkefnum með óraunhæfum eða ómögulegum markmiðum eða tímamörkum og svipta ábyrgð á mikilvægum verkefnum eða skipta þeim út fyrir léttvægari eða óþægilegri verkefni. Þrátt fyrir það eru athafnirnar ekki ásættanlegar eða réttlætanlegar.

Tafla 4.5.5 Hluttur lögreglumanna sem hafa orðið fyrir neikvæðum athöfnum eða athugasemdum á síðastliðnum sex mánuðum (N=326-344) og staða þeirra sem beina þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þeim⁵⁸ (N=19-191).

	Öðru hverju eða oftari	Karlkyns yfirmaður	Kvenkyns yfirmaður	Karlkyns samstarfsmaður	Kvenkyns samstarfsmaður
Að skoðanir þínar og viðhorf voru hunsuð	36,2%	71,9%	17,5%	43,0%	12,3%
Óviðráðanlegu vinnuálagi	33,3%	87,9%	20,9%	16,5%	5,5%
Að gert var lítið úr þér eða hæðst að þér í tengslum við starf þitt	31,4%	38,8%	6,8%	44,7%	15,5%
Að komið væri af stað slúðri eða orðrómi um þig	31,3%	33,3%	8,1%	60,6%	26,3%
Að legið var á upplýsingum sem hafa áhrif á frammistöðu þína	29,7%	73,7%	12,6%	42,1%	5,3%
Að öskrað var á þig eða þú varst skotspónn reiðiskasts	29,7%	36,5%	6,3%	13,5%	5,2%
Hótun um ofbeldi eða líkamlega valdbeitingu eða orðið fyrir valdbeitingu	28,5%	1,1%	1,1%	0,0%	0,0%
Fengið fyrirmæli um að vinna verkefni sem ekki eru samboðin hæfni þinni	28,3%	85,6%	16,7%	16,7%	6,7%
Móðgandi eða særandi athugasemdir um þig, skoðanir þínar eða um einkalíf þitt	27,9%	34,8%	10,1%	52,8%	19,1%
Ögrandi hegðun, svo sem fingrabendingum, komið var of nálægt þér, þér ýtt eða hrint eða staðið í vegi þínum	27,5%	4,5%	2,3%	3,4%	0,0%
Verið hunsuð/-aður eða skilin(n) útundan	25,5%	62,0%	21,5%	48,1%	19,0%
Að fá úthlutað verkefni með óraunhæfum eða ómögulegum markmiðum eða tímamörkum	24,8%	81,3%	30,0%	8,8%	5,0%
Að brugðist var við spurningum þínum eða tilraunum til samræðna með þögn eða fjandsamlegum viðbrögðum	23,4%	44,0%	13,3%	38,7%	9,3%
Að fylgst var óeðlilega mikið með vinnu þinni	22,7%	80,0%	20,0%	17,3%	5,3%
Stöðugri gagnrýni á vinnu þína og framlag	19,1%	42,6%	11,5%	21,3%	6,6%
Ásökunum í þinn garð	19,0%	44,3%	9,8%	24,6%	4,9%
Þrýstingi um að krefjast ekki einhvers sem þú átt rétt á (t.d. veikindaleyfis, frís, ferðakostnaðar)	16,1%	91,8%	12,2%	4,1%	2,0%
Verið svipt(ur) ábyrgð á mikilvægum verkefnum eða þeim skipt út fyrir léttvægari eða óþægilegri verkefni	15,3%	89,6%	12,5%	16,7%	2,1%
Vísbendingum frá öðrum um að þú ættir að hætta í starfi þínu	13,1%	23,8%	4,8%	14,3%	0,0%
Endurteknum ábendingum um glappaskot þín eða mistök	12,2%	47,5%	5,0%	45,0%	2,5%
Óeðlilega mikilli stríðni og hæðni	9,7%	41,9%	9,7%	61,3%	16,1%
Hrekkjum af fólki sem þér semur ekki við	4,8%	21,4%	14,3%	42,9%	21,4%

Þrír af hverjum fjórum lögreglumönnum sem höfðu orðið fyrir því að **legið væri á upplýsingum sem hafði áhrif á frammistöðu þeirra** sögðu að gerandi hafði verið karlkyns yfirmaður og fjórir af hverjum tíu sögðu að það hafði verið karlkyns samstarfsmaður. Átta af hverjum tíu lögreglumönnum sem **höfðu fengið úthlutað verkefni með óraunhæfum markmiðum** sögðust hafa fengið slík verkefni frá karlkyns yfirmanni og þrír af hverjum tíu frá kvenkyns yfirmanni. Níu af hverjum tíu lögreglumönnum sem höfðu orðið fyrir **þrýstingi**

⁵⁸ Hægt var að velja fleiri en einn, enda gerendur oft fleiri en einn. Að auki gátu lögreglumenn merkt við karlkyns undirmaður, kvenkyns undirmaður, karlkyns utanaðkomandi aðili og kvenkyns utanaðkomandi aðili, sjá töflu í viðauka I. Sérstök áhersla er lögð á yfirmenn og samstarfsmenn sem gerendur, en í þeim athöfnum/athugasemdum sem aðrir gerendur eru fjölmennastir þá er fjallað um þá í texta.

um að krefjast ekki einhvers sem þeir áttu rétt á sögðu að það hefði verið karlkyns yfirmaður sem beitti þá þessum þrýstingi.

Mikill meirihluti þeirra lögreglumanna sem höfðu fengið **fyrirmæli um aðvinna verkefni sem ekki væru samboðin hæfni þeirra**, verið **sviptir ábyrgð á mikilvægum verkefnum**, upplifað **óviðráðanlegt vinnuálag** og að það væri **fylgst óeðlilega mikið með vinnu þeirra**, bentu á að karlkyns yfirmaður hefði beint slíkum athöfnum gegn þeim. Það vakti hins vegar athygli að einn af hverjum sex lögreglumönnum sem höfðu orðið fyrir þessum athöfnum bentu á að karlkyns samstarfsmaður hefði beint þessu gegn sér, en yfirleitt er það ekki í hlut samstarfsmanna að veita fyrirmæli um þessar athafnir. Það vakti sérstaka athygli að þriðjungur kvenna bentu á að karlkyns samstarfsmaður hefði svipt þær ábyrgð á mikilvægum verkefnum, á meðan rétt rúmlega 6% karla bentu á karlkyns samstarfsmenn. Aftur á móti þá sögðu sjö af hverjum tíu körlum og sex af hverjum tíu konum að karlkyns yfirmaður hefði verið sá sem svipti þau ábyrgð á mikilvægum verkefnum. Guðrún kom inn á slíkt einelti yfirmanna:

Þetta hvernig farið er með fólk. Þú þarft að hlýða einhverju og mátt ekki tjá þig...þú veist, þá er þér úthýst, þú ert lokaður úti og þú færð ekki verkefni, og þér er svona haldið....það er svo auðvelt að gera þetta við þig!

Tveir af hverjum fimm lögreglumönnum sem höfðu orðið fyrir **ásökunum í sinn garð** sögðu að það hefði verið karlkyns yfirmaður og fjórðungur sögðu að það hefði verið karlkyns samstarfsmaður. Tveir af hverjum fimm lögreglumönnum sem höfðu orðið fyrir **stöðugri gagnrýni á vinnu sína og framlag** sögðu að slík gagnrýni kæmi frá karlkyns yfirmanni, og einn af hverjum fimm lögreglumönnum sögðu hana koma frá karlkyns samstarfsmanni. Athygli vakti að fjórðungur þeirra kvenna sem höfðu orðið fyrir stöðugri gagnrýni á vinnu sína og framlag sögðu að gagnrýnin hefði komið frá karlkyns samstarfsmanni, einum af hverjum átta körlum sem höfðu orðið fyrir slíkri neikvæðri gagnrýni. Tæplega helmingur lögreglumanna sem höfðu upplifað að **gert væri lítið úr þeim í tengslum við starf sitt** sögðu að karlkyns samstarfsmaður væri gerandi og fjórir af hverjum tíu sögðu að gerandi hefði verið karlkyns yfirmaður. Tæplega helmingur lögreglumanna sem **höfðu fengið endurteknar ábendingar um glappaskot sín eða mistök** sögðu að karlkyns yfirmaður og karlkyns samstarfsmaður hefði beint slíkum athugasemdum að þeim. Það vakti athygli að helmingur kvenna sem höfðu fengið endurteknar ábendingar um glappaskot sín eða mistök sögðu að karlkyns yfirmaður hefði beint þeim gegn sér á móti fjórðungi karla sem hafði

fengið slíkar ábendingar. Laufey talaði um vinnumenningu og mikilvægi þess að hrósa frekar en að lasta:

Bara með [því] að hrósa! Þegar ég var þarna, það bara þekktist ekki. Það var miklu frekar verið að lasta. Ef það var eitthvað sem var þá fengum við að heyra það.[...] Þannig bara það að hrósa, að láta fólk vita að það er að gera vel, það vantaði alveg rosalega!

Sex af hverjum tíu lögreglumönnum sem höfðu **fengið vísbendingar frá öðrum um að þeir ættu að hætta starfi** sínu sögðu að það hafði verið karlkyns utanaðkomandi aðili og kvenkyns utanaðkomandi aðili hefðu beint þessum vísbendingum að sér. Fjórðungur lögreglumanna bentu á að gerandi væri karlkyns yfirmaður og tæplega 15% að gerandi væri karlkyns samstarfsmaður. Það vakti athygli að fjórar af hverjum tíu konum, á móti einum af hverjum tuttugu körlum, höfðu fengið slíkar vísbendingar frá karlkyns samstarfsmönnum.

Þriðjungur lögreglumanna upplifðu beinar fjandsamlegar athafnir gagnvart sér. Sex af hverjum tíu lögreglumönnum sem höfðu upplifað **að komið væri af stað slúðri eða orðrómi um þá** sögðu að gerandi hafi verið karlkyns samstarfsmaður, þriðjungur lögreglumanna sögðu það vera karlkyns yfirmann, fjórðungur lögreglumanna sögðu það hafa verið kvenkyns samstarfsmann og karlkyns undirmann. Rúmlega helmingur allra lögreglumanna sem **höfðu orðið fyrir móðgandi eða særandi athugasemdir um þá sjálfa, skoðanir þeirra eða einkalíf** sögðu að gerandi hafi verið karlkyns samstarfsmaður og þriðjungur að gerandi hafi verið karlkyns yfirmaður. Einn af hverjum fimm lögreglumönnum sögðu kvenkyns samstarfsmenn beina slíkum athugasemdum að þeim og einn af hverjum tíu sögðu geranda vera kvenkyns yfirmann. Það vekur athygli að þriðjungur kvenna sem upplifir slíkar neikvæðar athugasemdir benda á að gerendurnir eru karlkyns samstarfsmenn, á móti fjórðungi karla sem upplifa hið sama. Fjórðungur kvenna sem verða fyrir slíkum athugasemdum benda á að gerandi sé karlkyns yfirmaður, á móti einum af hverjum fimm körlum sem upplifa þetta. Elín lýsir því hvernig komið var fram við hana því hún hafði skoðanir á stöðu kvenna í lögreglunni:

Ég var kvenremban og feministinn [...] því ég er ekki í sama kassa og aðrir.

Það var nokkuð algengt að lögreglumenn höfðu orðið fyrir athöfnum sem fela í sér augljóst fjandsamlegt atferli, gerendur eru oftast utanaðkomandi aðilar en það kemur á óvart hversu margir gerendur eru innan lögreglunnar. Helmingur þeirra lögreglumanna sem hafði orðið

fyrir að það væri **öskrað á þá eða þeir voru skotspónn reiðiskasts** sögðu gerendur vera karlkyns utanaðkomandi aðila og fjórir af hverjum tíu sögðu að gerandi væri kvenkyns utanaðkomandi aðili. Athygli vekur að rúmlega þriðjungur lögreglumanna sem hafði orðið fyrir að það væri öskrað á þá eða þeir voru skotspónn reiðiskasts sögðu að gerandi hafi verið karlkyns yfirmaður og um einn af hverjum sjö að það hafi verið karlkyns samstarfsmaður. Að auki vekur það athygli að tvær af hverjum fimm konum sem hafa upplifað að öskrað var á þær eða þær voru skotspónn reiðiskasts sögðu gerandann hafa verið karlkyns yfirmann, á móti einum af hverjum fimm körlum. Níu af hverjum tíu lögreglumönnum sem höfðu upplifað **ögrandi hegðun** bentu á að gerandinn hafi verið karlkyns utanaðkomandi aðili og rúmlega helmingur sögðu að gerandinn hafi verið kvenkyns utanaðkomandi aðili. Það vekur athygli að tæplega 5% lögreglumanna sem höfðu upplifað slíka hegðun sögðu að gerandinn hafi verið karlkyns yfirmaður og karlkyns undirmaður. Nær allir lögreglumenn sem höfðu orðið fyrir **hótun um ofbeldi eða líkamlega valdbeitingu** sögðu að gerandi hefði verið karlkyns utanaðkomandi aðili og sex af hverjum tíu sögðu að það hefði verið kvenkyns utanaðkomandi aðili. Það vekur athygli að nokkrir lögreglumenn hafa orðið fyrir slíkum hótunum að hálfu yfirmanna, en umræðan um ofbeldi gegn lögreglumönnum snýr nær alltaf að þætti borgaranna.

Það var nokkuð algengt að lögreglumenn töldu sig hafa orðið fyrir öllu duldari fjandsamlegri hegðun. Sjö af hverjum tíu lögreglumönnum sem höfðu upplifað að **skoðanir sínar og viðhorf væru hunsuð** bentu á að gerandi hafi verið karlkyns yfirmaður og einn af hverjum sex sögðu að gerandi hefði verið kvenkyns yfirmaður. Fjórir af hverjum tíu bentu á að gerandi hafði verið karlkyns samstarfsmaður og einn af hverjum átta sögðu að það hefði verið kvenkyns samstarfsmaður. Það vakti athygli að þegar skoðuð voru hlutföll karla og kvenna, sem annars voru frekar jöfn, að rúmlega þriðjungur kvenna, á móti tæplega fjórðungi karla, sögðu að gerandi hefði verið karlkyns samstarfsmaður. Elín nefndi að það væri erfitt að hafa skoðanir innan lögreglunnar:

Þú átt bara að hlýða. Þú mátt alls ekki hafa skoðnir.

Sex af hverjum tíu lögreglumönnum sem höfðu verið **hunsuð eða skilin útundan** sögðu karlkyns yfirmann hafa verið valdur af því og helmingur lögreglumanna sögðu karlkyns samstarfsmann vera geranda. Einn af hverjum fimm sagði geranda vera kvenkyns yfirmann og kvenkyns samstarfsmann. Það vakti athygli rannsakanda að tæplega helmingur kvenna sagði að gerandi væri karlkyns samstarfsmaður, á móti fjórðungi karla. Fjórir af hverjum tíu

lögreglumönnum sem urðu fyrir því að **brugðist var við spurningum eða tilraunum til samræðna með þögn eða fjandsamlegum viðbrögðum** sögðu að karlkyns yfirmaður og karlkyns samstarfsmaður hefðu verið gerendur. Það vekur athygli að þriðjungur kvenna benda á að gerandinn hafi verið karlkyns samstarfsmaður, á móti einum af hverjum fimm körlum.

Hlutfallslega fæstir höfðu orðið fyrir ýmis konar illkvittni. Sex af hverjum tíu sem upplifðu **óeðlilega mikla stríðni og hæðni** sögðu að gerandi væri karlkyns samstarfsmaður, um einn af hverjum sex að gerandi hefði verið kvenkyns samstarfsmaður og fjórir af tíu sögðu geranda vera karlkyns yfirmann. Að auki benti fjórðungur á að gerandi hefði verið karlkyns undirmaður. Það vakti athygli að fleiri konur en karlar verða fyrir óeðlilegri stríðni og hæðni að hálfu karlkyns samstarfsmanns, eða 55,6% kvenna og 30,4% karla. Einnig benda 22,2% kvenna, á móti 13% karla, sem verða fyrir óeðlilega mikilli stríðni og hæðni á að karlkyns undirmenn séu gerendur. Fjórir af hverjum tíu lögreglumönnum sem höfðu orðið fyrir **hrekkingum af fólki sem þeim samdi ekki við** sögðu að gerandi væri karlkyns samstarfsmaður, einn af hverjum fimm sögðu að það væri karlkyns yfirmaður, kvenkyns samstarfsmaður og karlkyns utanaðkomandi aðili. Guðrún kom inn á þetta með að konur tækju einnig þátt í eineltinu

Þær verða einar af strákunum og taka þátt í eineltinu! Þær verða ekki vinkonur annara stelpna því þær þurfa að vera einar af strákunum og missa sjálfsvirðinguna.

Nokkur orð um einelti í lögreglunni

Ljóst er að einelti er útbreitt vandamál innan lögreglunnar. Einn af hverjum fimm lögreglumönnum segist hafa orðið fyrir einelti í lögreglunni, og flestir segja af hendi yfirmanns. Þegar skoðaðar eru athafnir og athugasemdir eineltismælikvarðans, þá hafa nálægt sjö af hverjum tíu lögreglumönnum upplifað a.m.k. eitt atriði á undangengnum sex mánuðum en um 6% lögreglumanna upplifðu endurtekið einelti. Fram kemur að gerendur eru oftast karlkyns yfirmenn og samstarfsmenn. Lögreglan virðist glíma við stjórnunarvanda sem birtist í því að yfirmenn láti einelti viðgangast á vinnustaðnum með því að bregðast ekki við, og séu jafnvel þátttakendur í því. Það er því mikilvægt að skoða betur framkomu yfirmanna í garð undirmanna sinna og bregðast af festu við þeim vanda sem við blasir.

Fjöldi kvenna og karla hafa upplifað einelti í starfi sínu eða í tengslum við starf sitt, sem veldur þeim vanlíðan. Slík vanlíðan getur útskýrt brotthvarf kvenna frá lögreglunni að

einhverju leyti. Lögreglukonurnar sem rætt var við þekktu þess dæmi að konur hyrfu frá lögreglu vegna eineltis og Elín hætti m.a. vegna eineltis sem hún varð fyrir að hálfu yfirmanns, sem hafði einnig kynferðislega áreitni hana. Ljóst er að menningin innan lögreglunnar, samskipti og framkoma, er mjög neikvæð og virðist bitna all verulega á lögreglumönnum, körlum og konum.

4.6 Kynferðisleg áreitni

Í þessum kafla verður fjallað um kynferðislega áreitni í lögreglunni. Fyrst verður fjallað um þá lögreglumenn sem verða fyrir kynferðislegri áreitni í starfi eða tengdu starfi sínu hjá lögreglunni, farið verður yfir kynferðislegar athafnir og athugasemdir sem lögreglumenn upplifa og að lokum er sjónum sérstaklega beint að gerendum. Mikilvægt er að hafa í huga að yfirmaður er huglægt mat svarenda, en eins og sjá má í kafla 4.2. þá eru starfsstig lögreglu ansi mörg. Í þessum kafla verður leitast við að svara spurningunni: Getur kynferðisleg áreitni innan lögreglunnar útskýrt brotthvarf kvenna frá lögreglunni?

Lögreglumenn sem upplifa sig sem þolendur kynferðislegrar áreitni

Eftir að hafa lesið skilgreiningu laganna á kynferðislegri áreitni⁵⁹ voru lögreglumenn spurðir hvort þeir teldu sig hafa orðið fyrir kynferðislegri áreitni í starfi sínu eða í tengslum við starf sitt hjá lögreglunni. Eins og sjá má á töflu 4.6.1 hér að neðan þá telja 8,4% lögreglumanna sig hafa orðið fyrir kynferðislegri áreitni í starfi eða í tengslum við starf sitt hjá lögreglunni⁶⁰. *Tæplega þriðjungur kvenna í lögreglunni hafði orðið fyrir kynferðislegri áreitni í starfi sínu eða í tengslum við starf sitt hjá lögreglunni*, eða 30,8% á móti rétt rúmlega 4% karla í lögreglunni⁶¹. Til samanburðar töldu 1,4% starfsmanna Háskóla Íslands sig hafa verið þolendur kynferðislegrar áreitni í starfi sínu á undangengnum sex mánuðum þegar könnunin var lögð fyrir árið 2003 (Andrea G. Dofradóttir o.fl, 2004: 46). Landspítali Háskólasjúkrahús lagði fyrir starfsfólk sitt starfsumhverfiskönnun vorið 2013, en þar kemur fram að 6% starfsmanna spítalans telja sig hafa orðið fyrir kynferðislegri áreitni að hálfu sjúklings/aðstandanda og 2% starfsmanna spítalans telja sig hafa orðið fyrir kynferðislegri áreitni að hálfu yfirmanns/samstarfsmanns á sl. 12 mánuðum (Landspítali Háskólasjúkrahús, 2013).

⁵⁹Skilgreining á kynferðislegri áreitni er á bls. 16 í aðferðarfræðikafla skýrslunnar.

⁶⁰ Ekki var spurt um tímamörk, en hér á eftir verður farið yfir einstaka kynferðislegar athafnir og athugasemdir sem lögreglumenn höfðu upplifað á undangengnum sex mánuðum.

⁶¹ Gögnin uppfylla ekki forsendur kí-kvaðratprófs vegna fámennis í hópum til að mæla hvort marktækur munur sé á svörum karla og kvenna.

Tafla 4.6.1 Telur þú þig hafa orðið fyrir kynferðislegri áreitni í starfi þínu eða í tengslum við starf þitt hjá lögreglunni? Sundurliðað eftir kyni (N=238).

	Já	Nei
Karl	4,1%	95,9%
Kona	30,8%	69,2%
Alls	8,4%	91,6%

Niðurstöður rannsókna á lögreglumenningu og stöðu kvenna í lögreglu sýna að algengt sé að konur verði fyrir kynferðislegri áreitni í starfi sínu, af hálfu samstarfsmanna og yfirmanna (Brewer, 1991; Martin, 1996). Martin (1996) heldur því fram að kynferðisleg áreitni sé leið karla til að halda konum frá vinnustaðnum. Flood (2008) bendir á að kynferðisleg áreitni sem beinist að konum sé ein leið sem karlar nota til að tengjast og styrkja tengslin sín á milli.

Gerendur og aðstæður

Þeir lögreglumenn sem töldu sig hafa orðið fyrir kynferðislegri áreitni í starfi eða í tengslum við starf sitt hjá lögreglunni voru spurð hver væri staða þess sem beitti þau kynferðislegri áreitni. Tæplega helmingur kvenna sem höfðu orðið fyrir kynferðislegri áreitni bentu á að karlkyns samstarfsmaður hefði beitt sig kynferðislegri áreitni (48%) og þrjár af hverjum tíu sögðu að karlkyns yfirmaður hefði beitt þær kynferðislegri áreitni (32%). Ein af hverjum tíu konum voru áreittar af karlkyns utanaðkomandi aðila (12%) og karlkyns undirmanni (8%). Sex af hverjum tíu körlum sem höfðu verið áreittir kynferðislega höfðu verið áreittir af kvenkyns utanaðkomandi aðila (61,1%) og tæplega 17% höfðu verið áreittir af karlkyns utanaðkomandi aðila (16,7%). Einn af hverjum tíu hafði verið áreittur af kvenkyns samstarfsmanni (11,1%) og einn af hverjum tuttugu hafði verið áreittur af karlkyns yfirmanni (5,6%) og karlkyns samstarfsmanni (5,6%). Engin benti á að kvenkyns yfirmaður og kvenkyns undirmaður hefðu beitt sig kynferðislegri áreitni (tafla 4.6.2).

Tafla 4.6.2 Hver er staða þess/þeirra sem beitti þig kynferðislegri áreitni. Merktu við allt sem við á:⁶²

	Fjöldi	Hlutfall
Karlkyns yfirmaður	9	32,1%
Karlkyns samstarfsmaður	14	50,0%
Kvenkyns samstarfsmaður	2	7,1%
Karlkyns undirmaður	2	7,1%
Karlkyns utanaðkomandi aðili	6	21,4%
Kvenkyns utanaðkomandi aðili	11	39,3%
Alls	44	157,1%

⁶² Í spurningum sem þessari var hægt að gefa marga svarmöguleika, enda geta gerendur verið fleiri en einn og atvikin fleiri en eitt.

Um gerendur í kynferðislegri áreitni, sagði María:

Það eru sumir sem hafa orð á sér fyrir þetta. [...] Yfirmennirnir til dæmis. Svo fannst manni einhverjir sveittari en aðrir og þá bara forðaðistu það. Þú varst ekki mikið í kringum það fólk.

Þegar spurt var hvar kynferðislega áreitnin átti sér stað, sögðu nær allir að hún hefði átt sér stað í vinnunni (93,1%), um helmingur bentu á að hún hefði átt sér stað á skemmtun og/eða samkomum tengdu starfinu (48,3%). Guðrún talaði um kynferðislega áreitni sem átti sér stað í vinnunni:

Það voru náungar þarna sem voru búnir að vera lengi og þeir sögðu alls konar óviðeigandi hluti við mann...þegar maður var einn í bílnum með þeim...og á þeim tíma sko, þá kvartaðiru ekki!

Hvort viðkomandi hafi tilkynnt kynferðislegu áreitnina

Þeir lögreglumenn sem töldu sig hafa orðið fyrir kynferðislegri áreitni í starfi eða í tengslum við starf sitt hjá lögreglunni voru spurð hvort þau hefðu tilkynnt kynferðislegu áreitnina, aðeins einn lögreglumaður sagðist hafa gert það. Viðkomandi leitaði til næsta yfirmanns, trúnaðarmanns, jafnréttisfulltrúa lögreglunnar/embættisins og það var ekki brugðist við tilkynningunni í því skyni að það hafði áhrif á atburðarrásina. Elín greindi frá því að hún hefði sagt frá kynferðislegri áreitni af hálfu næsta yfirmanns sem ekki var brugðist við í því skyni að hafa áhrif á atburðarrásina:

Mér var farið að líða svo illa í vinnunni og ég bara gat ekki meikað þetta! [...] Og við [samstarfsmaður] förum til [annars yfirmanns] og ég segi honum eitthvað frá þessu og hann biður mig um að lýsa þessu. Og hann segir: Jáááá...x verður alveg brjálaður ef við förum að ásaka hann um þetta! Hann verður brjálaður! Og þá var málið dautt. Það var hans afstaða.

Það vekur athygli að mikill fjöldi kvenna í lögreglunni verða fyrir kynferðislegri áreitni en engin þeirra hafði tilkynnt áreitnina. Þeir lögreglumenn sem tilkynntu ekki áreitnina voru spurðir af hverju þeir tilkynntu ekki kynferðislegu áreitnina. Eins og sjá má á töflu 4.6.3 þá sögðu tveir af hverjum þremur lögreglumönnum sem höfðu upplifað kynferðislega áreitni að þau leystu málið sjálf og helmingurinn taldi kynferðislegu áreitnina ekki nægilega alvarlega til að tilkynna hana. Fjórðungur taldi að það yrði ekkert gert í málinu og tæplega 8% vildu ekki blanda yfirmönnum í málið. María varð fyrir kynferðislegri áreitni en fannst það ekki vera nægilega alvarlegt til að setja á það þann stimpil:

Það gerðist reyndar tvisvar með sitt hvorum manninum og mér fannst það ekki þægileg upplifun. Maður situr í bíl með einhverjum og það er svona strokið um lærið [á manni]. Ég...það er ekki... ég bara, ég kalla það áreitni, skilurðu mig?

Tafla 4.6.3 Hvers vegna tilkynntir þú ekki kynferðislegu áreitnina? Merktu við allt sem við á:

	Fjöldi	Hlutfall
Taldi kynferðislegu áreitnina ekki nægilega alvarlega	13	50,0%
Leysti málið sjálf(ur)	17	65,4%
Taldi að það yrði ekkert gert í málinu	6	23,1%
Vildi ekki blanda yfirmönnum í málið	2	7,7%
Alls	38	146,2%

Sigrún er ein af þeim lögreglukonum sem leysti málið sjálf þegar hún varð fyrir kynferðislegri áreitni í starfi, en hefur efasemdir um að fara þá leið:

Nú veit ég um lögreglukonur sem hafa farið til starfsmannastjóra og hafa gert meira veður úr þessu. Svo eru týpur eins og ég, sem vilja frekar tala við þig og vill að þú lærir af þessu. Þá birtist það ekki! [...]Ég hef aldrei staðið í því að kæra eða farið með það lengra. En ég sé það alveg núna, eftir þennan tíma, að það er bæði gott og slæmt. Upp á tölfræðina er það mjög slæmt! Ég á nokkur svona atvik sem ég hef gert þetta. Það er yfirleitt út af einhverju sem er sagt. [...]Kannski er þetta líka slæmt fyrir mann sjálfan...in the long run. Því sagan kemur kannski aldrei rétt, alveg upp á yfirborðið nákvæmlega eins og mér fannst og kannski frekar hvernig þeim fannst.

Á töflu 4.6.4 eru svör karla og kvenna borin saman. Helmingur karla leysti málið sjálfur og fjórir af hverjum tíu taldi kynferðislegu áreitnin ekki nægilega alvarlega. Þriðjungur kvennanna taldi kynferðislegu áreitnina ekki nægilega alvarlega, þriðjungur leystu málið sjálfar, tvær af hverjum tíu töldu að það yrði ekkert gert í málinu, og ein af hverjum tíu vildi ekki blanda yfirmönnum í málið. Einn lögreglumaður sem ritaði ástæðu í dálknum „annað“ benti á:

Ef maður tilkynnir um svona hluti þá verður ekki líft fyrir mann að vera í vinnunni og maður getur alveg eins hætt strax.

Tafla 4.6.4 Ástæða fyrir að tilkynna ekki kynferðislega áreitni, samanburður á svörum karla og kvenna (N=40).

	Taldi kynferðislegu áreitnina ekki nægilega alvarlega	Leysti málið sjálf(ur)	Taldi að það yrði ekkert gert í málinu	Vildi ekki blanda yfirmönnum í málið
Karl	40,0%	53,3%	6,7%	0,0%
Kona	31,8%	36,4%	22,7%	9,1%

Mælikvarði á kynferðislega áreitni

Lögreglumenn voru beðnir um að taka afstöðu til þess hversu oft á síðastliðnum sex mánuðum ákveðnum athöfnum eða athugasemdum af kynferðislegum toga var beint gegn þeim í störfum sínum eða í tengslum við störf sín hjá lögreglunni. Eins og sjá má á töflu 8.6.5 töldu langflestir í þessum athöfnum eða athugasemdum hafi aldrei verið beint gegn sér á tímabilinu, eða á bilinu 82,1-100% eftir því hvaða athöfn eða athugasemd um ræðir. Alls höfðu tæplega fjórðungur lögreglumanna upplifað að einni eða fleirum þessara athafna hafi verið beint gegn sér *einu sinni eða oftar* á tímabilinu (24,4%). Til samanburðar þá höfðu alls 14% starfsfólk Háskóla Íslands upplifað að einni eða fleirum þessara athafna eða athugasemda hafði verið beint gegn sér einu sinni eða oftar þegar sami spurningarlisti var lagður fyrir úrtak skólans árið 2003 (Andrea G. Dofradóttir o.fl., 2004).

Tafla 4.6.5 Hversu oft á síðastliðnum 6 mánuðum hefur eftirfarandi athöfn eða athugasemdum verið beint gegn þér í starfi þínu eða í tengslum við starf þitt hjá lögreglunni? (N=332-340)

	Aldrei %	Vikmörk %	Einu sinni %	Tvisvar til fimm sinnum %	Oftar en fimm sinnum %
Athugasemdum um líkama þinn, klæðnað eða lífstíl sem þú kærðir þig ekki um	82,1	+/-4,1	5,0	10,3	2,6
Öðrum athugasemdum af kynferðislegum toga s.s. niðrandi tali og bröndurum sem þú kærðir þig ekki um	92,6	+/-2,8	1,5	4,7	1,2
Að orðrómi af kynferðislegum toga var komið af stað um þig	93,7	+/-2,6	4,5	1,2	0,6
Líkamlegri snertingu af kynferðislegum toga, s.s. klappi, klipi eða faðmlagi sem þú kærðir þig ekki um	94,6	+/-2,4	1,2	3,6	0,6
Glápi eða öðru óþægilegu augntilliti af kynferðislegum toga	94,9	+/-2,4	1,2	2,7	1,2
Séð myndir og/eða niðrandi efni af kynferðislegum toga sem þú kærðir þig ekki um eða olli þér óþægindum	95,0	+/-2,3	1,8	2,9	0,3
Að einhver gerdist kynferðislega áleitni(n) við þig sem þú kærðir þig ekki um og fannst óþægilegt og sem ekki fól í sér hótun eða loforð um umbun	96,1	+/-2,1	1,5	2,1	0,3
Tölvupóstum eða sím tölum af kynferðislegum toga sem þú kærðir þig ekki um	98,5	+/-1,3	0,3	0,9	0,3
Tillögu eða kröfu um kynferðislegt samneyti sem þú kærðir þig ekki um gegn umbun	98,8	+/-1,2	0,6	0,0	0,6
Kröfu um kynferðislegt samneyti sem þú kærðir þig ekki um og sem fylgdi hótun um refsingu eða höft af einhverju tagi ef þú neitaðir	100,0	+/-0,0	0,0	0,0	0,0
Kynferðislegri valdbeitingu, tilraun til nauðgunar eða nauðgun	100,0	+/-0,0	0,0	0,0	0,0

Tæplega 18% lögreglumanna höfðu orðið fyrir einni eða fleirum þessara kynferðislegu athafna *tvisvar eða oft* á undangengnum 6 mánuðum. Til samanburðar þá höfðu tæplega 8% starfsfólk Háskóla Íslands upplifað að einni eða fleirum þessara athafna hafði verið beint gegn sér *tvisvar eða oft* (Andrea G. Dofradóttir o.fl., 2004: 44). Rúmlega 8% lögreglumanna höfðu hins vegar upplifað það að minnsta kosti tveimur kynferðislegum athöfnum eða athugasemdum hafi verið beint gegn sér *tvisvar eða oft* yfir sama tímabil (8,3%).

Kynferðisleg áreitni – kynbundið fyrirbæri?

Það má segja að stór hluti karla og kvenna hjá lögreglunni hafi orðið fyrir kynferðislegri áreitni í starfi sínu eða í tengslum við starf sitt hjá lögreglunni, en 25,4% karla og 37,8% kvenna höfðu upplifað það að minnsta kosti einni af þeim 11 athöfnum eða athugasemdum kynferðislegrar áreitniskvarðans, hafi verið beint gegn sér *einu sinni eða oft* á undangengnum sex mánuðum⁶³. Þegar skoðað eru svör karla og kvenna sem hafa orðið fyrir að minnsta kosti einni af þeim 11 athöfnum eða athugasemdum kynferðislegrar áreitniskvarðans *oftar en tvisvar sinnum* á tímabilinu, þá mældist munur á kynjunum⁶⁴. Þriðjungur kvenna (33,3%) í lögreglunni hefur orðið fyrir að minnsta kosti einni af þeim 11 athöfnum eða athugasemdum kynferðislegrar áreitniskvarðans *oftar en tvisvar sinnum* á tímabilinu, á móti tæplega 18% karla. Konur verða frekar og oft fyrir kynferðislegri áreitni en karlar.

Tafla 4.6.6 Hlutfall lögreglumanna, karla og kvenna, sem tilteknum kynferðislegum athöfnum eða athugasemdum var beint gegn þeim í starfi eða í tengslum við starf þeirra hjá lögreglu einu sinni eða oft á síðastliðnum sex mánuðum (N=332-340).

	Einu sinni eða oft	Karl	Kona
Athugasemdum um líkama þinn, klæðnað eða lífsstíl sem þú kærðir þig ekki um	17,9%	17,4%	21,6%
Öðrum athugasemdum af kynferðislegum toga s.s. niðrandi tali og bröndurum sem þú kærðir þig ekki um	7,4%	5,2%	20,4%
Séð myndir og/eða niðrandi efni af kynferðislegum toga sem þú kærðir þig ekki um eða olli þér óþægindum	5,0%	4,9%	6,0%
Að orðrómi af kynferðislegum toga var komið af stað um þig	6,3%	5,3%	12,2%
Glápi eða öðru óþægilegu augntilliti af kynferðislegum toga	5,1%	2,8%	18,4%
Tölvupóstum eða símtölum af kynferðislegum toga sem þú kærðir þig ekki um	1,5%	0,7%	6,4%
Líkamlegri snertingu af kynferðislegum toga, s.s. klappi, klípi eða faðmlagi sem þú kærðir þig ekki um	5,4%	2,5%	22,4%
Að einhver gerðist kynferðislega áleit(n) við þig sem þú kærðir þig ekki um og fannst óþægilegt og sem ekki fól í sér hótun eða loford um umbun	3,9%	2,8%	10,2%
Tillögu eða kröfu um kynferðislegt samneyti sem þú kærðir þig ekki um gegn umbun	1,2%	1,1%	2,0%

⁶³ $\chi^2(1) = 2,9; p = 0,083$

⁶⁴ $\chi^2(1) = 6,0; p = 0,014$

Misjafnt var eftir athöfnum og athugasemdum hversu algengt lögreglumenn töldu að þær hefðu beinst gegn sér. Tafla 4.6.6 sýnir hlutfall lögreglumanna sem taldi tilteknar athafnir eða athugasemdir hafa beinst gegn sér *einu sinni eða oftar* á tímabilinu. Það var nokkuð algengt að lögreglumenn teldu sig á undanegnum sex mánuðum hafa upplifað **athugasemdir sem þau kærðu sig ekki um, um líkama sinn, klæðnað eða lífstíl**. Ein af hverjum fimm konum höfðu upplifað **aðrar athugasemdir af kynferðislegum toga sem það kærði sig ekki um, s.s. niðrandi tal og brandara**, á móti einum af hverjum tuttugu körlum. Einn af hverjum tuttugu lögreglumönnum höfðu séð myndir og/eða niðrandi efni af kynferðislegum toga sem það kærði sig ekki um eða olli þeim óþægindum.

Ein af hverjum átta konum, á móti einum af hverjum tuttugu körlum, höfðu upplifað **að komið væri af stað um þau orðrómi af kynferðislegum toga**. Elín sagði frá samstarfskonu sinni sem þurfti að þola mikið af orðrómi af kynferðislegum toga, og að slíkt væri algengt í lögreglunni:

Það er víst rosa mikilvægt í löggæðum að strax klína því á stelpurnar að þær séu hörur eða að þær hafi sofið hjá mörgum.

Ein af hverjum fimm konum varð fyrir glápi eða óþægilegu augntilliti af kynferðislegum toga og fyrir líkamlegri snertingu af kynferðislegum toga s.s. klappi, klipi eða faðmlagi sem þær kærðu sig ekki um, á móti u.þ.b. einum af hverjum fjórtíu körlum. Ein af hverjum tíu konum upplifði að **einhver gerðist kynferðislega áleitinn við þær, eitthvað sem þær kærðu sig ekki um og fannst það óþægilegt** á móti u.þ.b. einum af hverjum fjórtíu körlum. Um 1,5% lögreglumanna höfðu **mótttekið tölvupósta eða símtöl af kynferðislegum toga sem þau kærðu sig ekki um**, eða 6,4% kvenna á móti 0,7% karla. Um 1,2% lögreglumanna hafði fengið tillögu eða kröfu um kynferðislegt samneyti sem þau kærðu sig ekki um gegn umbun.

María kom inn á þessa kynferðislegu og kynbundnu áreitni sem hún upplifði innan lögreglunnar og ber hana saman við núverandi vinnustað sinn :

Það voru kannski einhverjar athugasemdir um eitthvað kynlíf eða þú veist eitthvað svona. [...] Ef maður er ekki að taka þátt í því þá er maður tepra. Ég get ekki tekið þátt í einhverju svona. Eins og hérna, hérna er þetta svona fagaður vinnustaður. Það er enginn með einhverjar athugasemdir um [klæðaburð] eða líkamsvöxt. [...]Þetta á svo mikið við um lögregluna, og þú færð kannski ekki endilega að vera eins og þú ert!

Hverjir eru gerendur kynferðislegrar áreitnar?

Í þessum hluta verður farið yfir stöðu þeirra sem lögreglumenn sögðu hafa beint kynferðislegum athöfnum og athugasemdum gegn þeim.

Tafla 4.6.7 Hlutur lögreglumanna sem hafa orðið fyrir kynferðislegum athöfnum eða athugasemdum á síðastliðnum sex mánuðum (N=332-340) og staða þeirra sem beina þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þeim (4-99)⁶⁵.

	Einu sinni eða oftar	Karlkyns yfirmaður	Kvenkyns yfirmaður	Karlkyns samstarfsmaður	Kvenkyns samstarfsmaður
Athugasemdum um líkama þinn, klæðnað eða lífsstíl sem þú kærðir þig ekki um	17,9%	33,3%	3,3%	56,7%	13,3%
Öðrum athugasemdum af kynferðislegum toga s.s. niðrandi tali og bröndurum sem þú kærðir þig ekki um	7,4%	24,0%	12,0%	64,0%	24,0%
Að orðrómi af kynferðislegum toga var komið af stað um þig	6,3%	9,5%	0,0%	47,6%	23,8%
Líkamlegri snertingu af kynferðislegum toga, s.s. klappi, klipi eða faðmlagi sem þú kærðir þig ekki um	5,4%	11,1%	0,0%	55,6%	5,6%
Glápi eða öðru óþægilegu augntilliti af kynferðislegum toga	5,1%	37,5%	0,0%	50,0%	6,3%
Séð myndir og/eða niðrandi efni af kynferðislegum toga sem þú kærðir þig ekki um eða olli þér óþægindum	5,0%	21,4%	14,3%	35,7%	28,6%
Að einhver gerðist kynferðislega áleitn(n) við þig sem þú kærðir þig ekki um og fannst óþægilegt og sem ekki fól í sér hótun eða loford um umbun	3,9%	15,4%	0,0%	15,4%	7,7%
Tölvupóstum eða símtölum af kynferðislegum toga sem þú kærðir þig ekki um	1,5%	0,0%	0,0%	40,0%	20,0%
Tillögu eða kröfu um kynferðislegt samneyti sem þú kærðir þig ekki um gegn umbun	1,2%	25,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Eins og sjá má á töflu 4.6.7 þá eru algengt að gerendur í kynferðislegri áreitni séu karlkyns samstarfsmenn, en einnig vekur upp hversu hátt hlutfall gerenda eru karlkyns yfirmenn. Rúmlega helmingur lögreglumanna sem hafði upplifað **athugasemdir sem þau kærðu sig ekki um, um líkama sinn, klæðnað eða lífsstíl** sögðu að karlkyns samstarfsmaður hafi beint slíkum athugasemdum gegn sér og þriðjungur sögðu að karlkyns yfirmaður hefði gert það. Elín lýsti svona kynferðislega áreitni að hálfu samstarfsmanna sinna:

Maður lét sig hafa það þegar strákarnir voru að pæla í því hversu margar billjardkúlur kæmust upp í þíkuna á mér.

Sex af hverjum tíu lögreglumönnum sem höfðu **upplifað aðrar athugasemdir af kynferðislegum toga sem þau kærðu sig ekki um, s.s. niðrandi tal og brandara** sögðu að karlkyns samstarfsmaður hefði beint slíkum athugasemdum að sér. Fjórðungur lögreglumanna sögðu að karlkyns yfirmaður og kvenkyns samstarfsmaður hefðu beint slíkum athugasemdum að sér. Þrír af hverjum tíu lögreglumönnum sögðu að utanaðkomandi karlar og tveir af

⁶⁵ Hægt var að velja fleiri en einn, í sumum athöfnum/athugasemdum geta gerendur verið fleiri en einn. Að auki gátu lögreglumenn merkt við karlkyns undirmaður, kvenkyns undirmaður, karlkyns utanaðkomandi aðili og kvenkyns utanaðkomandi aðili, sjá töflu í viðauka I. Sérstök áhersla er lögð á yfirmenn og samstarfsmenn sem gerendur, en í þeim athöfnum/athugasemdum sem aðrir gerendur eru fjölmennastir þá er fjallað um þá í texta.

hverjum tíu að utanaðkomandi konur hefðu beint slíkum athugasemdum gegn sér. Það vakti athygli að sex af hverjum tíu konum sögðu að karlkyns samstarfsmenn hefðu beint slíkum athugasemdum gegn sér á meðan fjórðungur karla hafa upplifað það frá þeim. Elín talaði um gömlu vaktina sína:

Það var svona fastur punktur í tilverunni að keyra Laugaveginn og kíkja á rassa...og brjóst. Og um helgar þá var náttúrulega farið niður í bæ til að finna stelpur til að skutla heim.

Í þessu tilviki er talinu ekki beint gegn Elínu í sjálfu sér en upplifun hennar er sú að þarna sé verið að tala með niðrandi hætti um aðrar konur sem hún samsvarar sér við.

Helmingur þeirra sem höfðu orðið **fyrir glápi eða óþægilegu augntilliti af kynferðislegum toga** sögðu að karlkyns samstarfsmenn hefðu verið gerendur, og tæplega fjórir af hverjum tíu sögðu að það hefði verið karlkyns yfirmaður. Einn af hverjum fjórum sagði að það hefði verið utanaðkomandi kona. Athygli vakti að konur verða fyrir slíkri kynferðislegri áreitni að hálfu samstarfsmanna og yfirmanna á meðan karlar verða fyrir henni að hálfu utanaðkomandi aðila. Helmingur þeirra kvenna sem hafa orðið fyrir glápi eða óþægilegu augntilliti af kynferðislegum toga segja að karlkyns samstarfsmaður hafi verið gerandi og þriðjungur kvenna segir að karlkyns yfirmaður hafi verið gerandi. Helmingur karla sem hafa orðið fyrir glápi eða óþægilegu augntilliti af kynferðislegum toga að urðu fyrir því að hálfu kvenkyns utanaðkomandi aðila.

Um helmingur þeirra lögreglumanna sem höfðu orðið fyrir því að **orðrómi af kynferðislegum toga hafði verið komið af stað um þá** sögðu að karlkyns samstarfsmaður hefði komið slíkum orðrómi af stað og þrír af hverjum tíu lögreglumönnum sögðu að það hefði verið karlkyns undirmaður. Tæplega fjórðungur sagði að kvenkyns samstarfsmaður hefði komið slíkum orðrómi af stað um sig. Þegar hlutföll karla og kvenna voru skoðuð þá vakti það athygli að 44% þeirra kvenna sem höfðu upplifað þetta sögðu að karlkyns samstarfsmaður hafði komið orðróminum af stað, á móti 27% karla.

Rúmlega þriðjungur þeirra sem höfðu séð myndir og/eða niðrandi efni af kynferðislegum toga sem það kærði sig ekki um eða olli þeim óþægindum sögðu að karlkyns samstarfsmaður hafði sýnt þeim slíkt efni, þrír af hverjum tíu sögðu að kvenkyns samstarfsmaður hafði gert það og einn af hverjum fimm sögðu að karlkyns yfirmaður hefði

sýnt þeim það. Rúmlega helmingur þeirra lögreglumanna sem höfðu orðið fyrir **líkamlegri snertingu að kynferðislegum toga s.s. klappi, klipi eða faðmlagi sem þau kærðu sig ekki um** sögðu að gerandinn hefði verið karlkyns samstarfsmaður. Tveir af hverjum fimm sögðu að það hefði verið kvenkyns utanaðkomandi aðili og einn af hverjum fimm sögðu að það hefði verið karlkyns utanaðkomandi aðili. Sex af hverjum tíu konum í lögreglunni og tveir af hverjum tíu körlum höfðu orðið fyrir líkamlegri snertingu af kynferðislegum toga sem þau kærðu sig ekki um sögðu að karlkyns samstarfsmaður hefði verið gerandi. Helmingur karla sem upplifðu svona kynferðislega áreitni sögðu að kvenkyns utanaðkomandi aðili hefði áreitt þá, en ein af hverjum tíu konum sögðu það hafa verið karlkyns utanaðkomandi aðili. Elín talaði um yfirmann sinn:

Hann var alltaf að klípa stelpurnar í rassinn og stelpurnar voru alltaf að flýja af vaktinni frá honum því hann var alltaf að reyna við þær.

Tæplega helmingur sem hafði orðið fyrir að **einhver gerðist kynferðislega áleitinn við þau sem þau kærðu sig ekki um og fannst það óþægilegt** benti á að gerandi hefði verið kvenkyns utanaðkomandi aðili og fjórðungur að það hefði verið karlkyns utanaðkomandi aðili. Það vekur athygli að þrír af hverjum fjórum körlum sem eru áreittir kynferðislega á þennan hátt verða fyrir henni að hálfu kvenkyns utanaðkomandi aðila, en helmingur kvenna verður fyrir slíku áreiti að hálfu einhvers innan lögreglunnar.

Mjög fáir höfðu **móttengið tölvupósta eða símtöl af kynferðislegum toga sem þau kærðu sig ekki um**, en tveir af hverjum þremur körlum sem höfðu upplifað slíkt sögðu að gerandi hefði verið kvenkyns utanaðkomandi aðili og þriðjungur sagði að gerandinn hefði verið kvenkyns samstarfsmaður. Tvær af hverjum þremur konum sem upplifðu slíkt sögðu að gerandi hefði verið karlkyns samstarfsmaður og þriðjungur sagði að gerandi hefði verið karlkyns utanaðkomandi aðili. Að auki höfðu mjög fáir **fengið tillögu eða kröfu um kynferðislegt samneyti sem þau kærðu sig ekki um gegn umbun**. Karlar höfðu orði fyrir slíku áreiti af kvenkyns utanaðkomandi aðila og karlkyns yfirmanni. Konur höfðu orðið fyrir því að hálfu karlkyns utanaðkomandi aðila. Elín hætti m.a. í lögreglunni vegna kynferðislegrar áreitni að hálfu yfirmanns síns, hún sagði frá því þegar yfirmaður hennar ýjaði að kynferðislegu samneyti sem hún kærði sig ekki um gegn því að hann myndi hjálpa við framgang hennar í starfi:

Hann fer að tala um hvað ég sé frábær, æðisleg og myndarleg [...] svo segir hann við mig, ég veit að þú ert metnaðarfull og þarna, ég get hjálpað þér með það [...]. Svo leit hann á mig og svo strauk hann yfir löppina á mér. Hann sagði ekki neitt nema að hann væri einn heima eitthvað svona, þú veist, hann sagði ekki komdu inn með mér og ríddu mér og ég skal gera þig að yfirmanni, en hann var að hugsa það. Eg held að hann hafi verið að hugsa það. Hann var að gefa svoleiðis vibe, þú veist, hann vildi eitthvað. Hann ætlaði að gera mér greiða og ég þyrfti að gera honum greiða. Svo kyssti hann mig á kinnina og ég bara fraus!

Klámvædd vinnumenning

Aukin þátttaka kvenna í atvinnulífi hefur reynst áskorun fyrir marga karla. Thomas Brorsen Smidt (2012) bendir á að sumir karlar bregðast við þessum aðstæðum með nýrri tegund kynferðislegrar áreitni, sem felst „ekki eingöngu í því að vera kynferðislega og líkamlega ágengur og ýtinn gagnvart konum heldur einnig í því að skapa og viðhalda því andrúmslofti á vinnustaðnum að konur séu körlum óæðri“. Slíkt er gert með því að klámvæða umhverfið, m.a. með orðum, myndum og athöfnum.

Lögreglumenn voru spurð hvort það heyrðust klámbrandarar/klámvísur á þeirra vinnustað, og svöruðu tæplega níu af hverjum tíu lögreglumönnum því játandi en misjafnt var hversu oft viðkomandi taldi sig heyra slíka brandara eða vísur. Hlutfallslega flestir töldu sig heyra klámbrandara eða klámvísur sjaldan, eða 37,7% þátttakenda og 35,6% lögreglumanna töldu sig heyra slíka brandara stundum. En 16,6% lögreglumanna töldu sig heyra klámbrandara eða klámvísur oft. Marktækur munur er á svörum karla og kvenna⁶⁶, og segja 71,2% kvenna í lögreglunni að þær heyri klámbrandara eða klámvísu oft eða stundum. Aftur á móti segja 75,9% karla að þeir heyri slíka brandara eða vísur stundum eða sjaldan (tafla 4.6.8). Hlutfallslega fleiri konur en karlar upplifa að sagðir séu klámbrandarar eða klámvísur á vinnustaðnum þeirra.

Tafla 4.6.8 Heyrast klámbrandarar/klámvísur á þínum vinnustað? Samanburður á konum og körlum (N=337)

	Já, oft	Já, stundum	Já, en sjaldan	Nei, aldrei
Karl	13,8%	35,3%	40,6%	10,2%
Kona	32,7%	38,5%	21,2%	7,7%
Alls	16,6%	35,6%	37,7%	10,1%

⁶⁶ $\chi^2(3) = 14,2; p = 0,003$

Klámbrandarar og klámvisur hafa oftast það hlutverk að niðurlægja konur, í gríni. Grín, eins og Thomas Brorsen Smidt (2012) bendir á, er „samskiptatæki sem gefur fólki færi á að firra sig ábyrgð með því að segja að því hafi ekki verið alvara eða ekki meint það sem sagt var“.

Lögreglumenn voru einnig spurðir hvort klámfengin veggspjöld, myndir, dagatöl eða annað þess háttar væru á þeirra vinnustað, og svöruðu langflestir því neitandi eða 96,5% lögreglumanna. Tæplega 8% kvenna og tæplega 3% karla segja að slíkt séu á þeirra vinnustað⁶⁷ (tafla 4.8.9).

Tafla 4.6.9 Eru klámfengin veggspjöld, myndir, dagatöl eða annað þess háttar á þínum vinnustað? Samanburður á konum og körlum (N=341)

	Já	Nei
Karl	2,8%	97,2%
Kona	7,7%	92,3%
Alls	3,5%	96,5%

Klámbrandarar og klámfengið myndefni gefur til kynna að konur séu kynferðislega undirgefnar. Það „sviptir konur persónulegri og faglegri virðingu og ýtir undir kynferðislega fjandsamlegt umhverfi og þess vegna er þetta ein tegund kynferðislegrar áreitni“ (Thomas Brorsen Smidt, 2012). Ljóst er að konur verða frekar varar við klámvædda vinnumenningu innan lögreglunnar, en sjö af hverjum tíu konum í lögreglunni hafa heyrt klámbrandara oft eða stundum, á móti fimm af hverjum tíu körlum. Það kemur ekki á óvart, þar sem sú menning er oftast mun meira niðurlægjandi fyrir konur en karla.

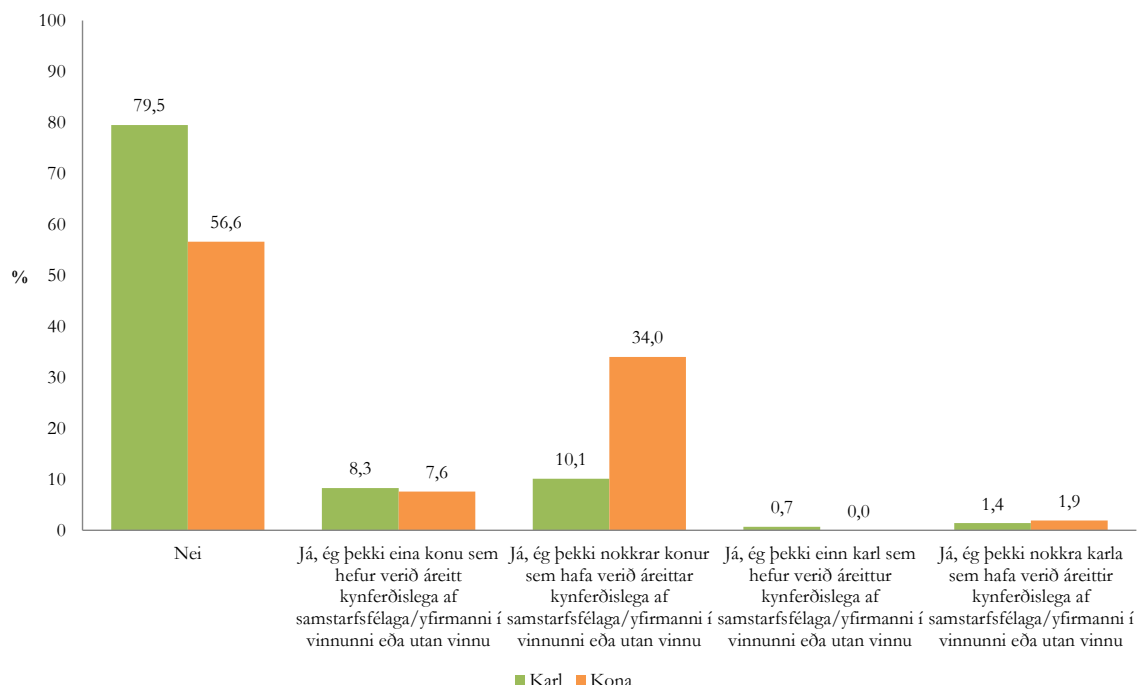
Vitni að kynferðislegri áreitni

Lögreglumenn voru spurð hvort þau þekki einhvern í lögreglunni sem hefur verið áreittur kynferðislega af samstarfsfélagi og/eða yfirmanni í vinnunni eða utan vinnu. Þrír af hverjum fjórum lögreglumönnum þekkja ekki einhvern sem hafði verið áreitt/ur kynferðislega af samstarfsfélagi/yfirmanni (77,2%), einn af hverjum sjö lögreglumönnum þekkti nokkrar konur sem höfðu verið kynferðislega áreittar af samstarfsfélagi eða yfirmanni (13,9%) og um einn af hverjum tólf lögreglumönnum þekktu eina konu í lögreglunni sem hafði verið áreitt kynferðislega af samstarfsmanni eða yfirmanni (8,6%). Um 2% lögreglumanna þekkti einn eða nokkra karla sem hafa verið áreittir kynferðislega af samstarfsmanni eða yfirmanni (2,1%)⁶⁸.

⁶⁷ Gögn uppfylla ekki forsendur kí-kvaðratprófs vegna fámennis í hópum.

⁶⁸ Svarendur gátu gefið mörg svör, þ.a.l. er samanlögð svör hærri en 100%

Eins og sjá má á mynd 4.6.1 þá eru svör karla og kvenna nokkuð ólík. Tæplega helmingur kvenna og einn af hverjum fimm körlum þekkja einhvern sem hefur verið áreittur kynferðislega af samstarfsfélagi eða yfirmanni í vinnunni eða utan vinnu. Þriðjungur kvenna í lögreglunni þekkir nokkrar konur sem hafa orðið fyrir slíkri áreitni af samstarfsfélagi á móti einum af hverjum tíu körlum. Hægt er að skýra lágt hlutfall karla með því að það sé óalgengara að þeir verði fyrir kynferðislegri áreitni af völdum þessara aðila en konur, en kynferðisleg áreitni á sér stað í aðstæðum þar sem ójöfn valdastaða er á milli geranda og þolanda (Andersen, 2006; Thomas Brorsen Smidt, 2012), en innan lögreglunnar eru karlar oftari í valdastöðum á meðan konur eru undirskipaðar. Einnig kann að vera að kynferðisleg áreitni sé faldari og síður viðurkennd.

Mynd 4.6.1 Þekkir þú einhvern í lögreglunni sem hefur verið áreitt/ur kynferðislega af samstarfsfélagi/yfirmann? Sundurliðað eftir kyni (N=340).

Nokkur orð um kynferðislega áreitni í lögreglunni

Ljóst er að kynferðisleg áreitni er útbreitt vandamál innan lögreglunnar líkt og einelti. Kynferðisleg áreitni beinist frekar og mun oftari að konum innan lögreglunnar. Niðurstöður leiða það í ljós að þrjár af hverjum tíu konum hafa orðið fyrir kynferðislegri áreitni í starfi sínu eða í tengslum við starf sitt. Þegar skoðaðar eru athafnir og athugasemdir kvarðans sem mælir kynferðislega áreitni, þá hafa nær fjórar af tíu orðið fyrir a.m.k. einni af athöfnum kvarðans einu sinni eða oftari, og þriðjungur kvenna hafði orðið fyrir a.m.k. einni athöfn oftari

en tvisvar sinnum, á undangengnum sex mánuðum. Kynferðislega áreitnin virðist því sjaldnast vera aðeins eitt tilvik, heldur eitthvað sem gerist oft.

Gerendur innan lögreglunnar eru oftast karlkyns samstarfsmenn, en einnig er það algengt að karlkyns yfirmenn áreiti undirmenn sína með slíkum hætti. Fjórðungur lögreglumanna þekkir einhvern í lögreglunni sem hefur verið áreittur kynferðislega af samstarfsmanni eða yfirmanni, sem gefur til kynna að fyrirbærið sé félagslega viðtekinn hluti af menningu lögreglunnar. Það mætti ætla þar sem svo margir vita af slíkri áreitni að það yrði eitthvað gert í því, en svo er ekki. Svör lögreglumanna í könnuninni og viðtöl gefa vísbendingar um að lögreglan og lögreglumenn séu aðgerðarlaus gagnvart vandanum.

Ljóst er að menningin innan lögreglunnar er mjög óvinveitt konum. Valdahlutföllum, konum ekki í hag, er viðhaldið með kynferðislegri áreitni og ekki er komið fram við konur af faglegri virðingu sem allir eiga skilið. Það hversu margar konur upplifa þessa áreitni og segja frá henni í könnuninni vísar til þess að konur eru meðvitaðar um þessa stöðu sína, og kæmi því ekki á óvart að kynferðisleg áreitni útskýrði að einhverju leiti brotthvarfi kvenna frá lögreglunni.

4.7 Áhættuþættir sem geta ýtt undir einelti og kynferðislega áreitni

Það eru margir þættir sem geta ýtt undir óánægju í starfi og skapað neikvæðan starfsanda á vinnustöðum. Í bæklingi Vinnueftirlitsins (2008) er fjallað um áhættuþætti sem geta ýtt undir einelti og kynferðislega áreitni, mikilvægt er að fjalla aðeins um þá í tengslum við vinnuumhverfi lögreglunnar.

Meðal áhættuþátta er skortur á umburðarlyndi t.d. gagnvart aldri, þjóðerni, fötun, kynhegðun, kynferði eða öðru sem kann að aðgreina starfsmann frá öðrum í starfshópnum. Allar lögreglukonurnar töluðu um að það væri ólíkt komið fram við karla og konur á vinnustöðum lögreglunnar. María gaf til kynna að þeir, konur jafnt og karlar, sem passa ekki inn í viðmið ríkjandi hóps innan lögreglunnar eigi erfitt uppdráttar:

Ef þú fittar ekki inn í hópinn þá áttu ábyggilega svolítið erfitt uppdráttar sko.

Elín orðaði þetta svona:

Þeir [lögreglan] eiga erfitt með fólk sem er öðruvísi. Sem er ekki steyppt í þetta löggufarm. Það er erfitt að vera sá einstaklingur inn í löggunni. Maður er svolítið skítuga barnið hennar Evu.

Slæm stjórnun, sem t.d. gæti falist í því að taka ekki á vandamálum sem koma upp, og óhentugt vinnufyrirkomulag er einn áhættuþáttur. Að auki er talið að skoðanamunur, slæm samskipti og/eða tilfinningarspenna á milli starfsmanna og/eða milli starfsmanna og stjórnenda sé einn áhættuþáttur, sem t.d. gæti lýst sér í tortryggni og vantrausti sem lýst var hér að framan. Flestar lögreglukonurnar vildu meina að helsta vandamál lögreglunnar sé hvernig henni er stjórnað. María talaði um yfirmennina, og hvað það væri nauðsynlegt að þeir tækju á slæmum samskiptum:

Það sem má kannski breytast eru yfirmennirnir, í fyrsta lagi taki sig svolítið á...[...] Heilt yfir að yfirmennirnir taki svolitla ábyrgð og hvetji til hvatningar og samstöðu. Ég hef trú á því að það smitist niður til allra.

Guðrún lýsti framkomu hinna reyndari við hina óreyndu:

Þeir voru svona hákarlar skilurðu? Í staðinn fyrir að taka mann með og leiðbeina manni, þá var þetta alltaf þannig að þú þurftir að reka þig á, sem er voða mikið í lögreglunni. [...] Þér var ekkert kennt, svo bara hlegið að þér þegar þú gerðir vitleysur. Það var alveg taktíkin. Láta þig gera mistök svo allir geti hlegið að þér.

Aðrir áhættuþættir eru m.a. skortur á einörðum viðbrögðum og lausnum á vandamálum og ágreiningi sem koma upp. Guðrún kom inn á það að yfirmaður hennar tók ekki á vandamálum:

[Yfirmaðurinn] stakk aldrei á kýli, hann tók aldrei á erfiðum málum. Alveg sama hversu oft sem maður fór til hans og talaði við hann, hann tók aldrei á neinu.

Samdráttur og uppsagnir er einn af áhættuþáttunum, og einnig ef illa er staðið að breytingum. En mikil fækkun hefur verið á lögreglumönnum í öllum umdæmum lögreglu frá árinu 2008. Laufey lýsir því hvernig hún upplifði stemninguna hjá lögreglunni eftir bankahrun:

Það er náttúrulega búinn að vera þungur andi þarna í soldið mörg ár. [...] Á tímabili var ekki góður mórall. Þú veist, allir pirraðir og bara yfir hvernig ástandið er. Þú veist, laununum, niðurskurðinum, þú veist vantaði fólk, ef einhver var veikur þá bara....þá bara ekki gott sko. Það mátti ekki við því.

Að auki er of mikið vinnuálag, þensla, tímaþröng og streita áhættuþættir. Laufey talaði um þetta álag:

Þetta er orðið crazy hérna, sérstaklega þegar við vorum orðin svona undirmönnuð. Þá var bara verkefni, verkefni, verkefni, og svo hérna oft alveg að berjast við að klára og gera skýrslur og annað áður en maður fór heim. [...] Það er náttúrulega búið að skera svo mikið niður, sem er alveg ofboðslega neikvætt.

María kom einnig inn á vinnuálagið. Henni bauðst nýtt starf innan lögreglunnar, en í stað þess að taka því ákvað hún að hætta. Hún sagði ástæðuna vera þessa:

[Mér] fannst eins og ég væri ekki tilbúin...ef ég væri að fara í svona mikla vinnu eins og ég hafði verið í. Svona mikla aukavinnu og mikið af bakvöktum. [...] Mig langaði kannski bara að slökkva á þessu. Ég var orðin þreytt...og kannski eftir á að hyggja var ég kannski bara farin að sýna ákveðin burn out einkenni.

Laufey benti á streituvaldandi þætti starfsins, „alltaf að vinna og hótanir“, og hvað það væri óásættanlegt að það væri ekki tekið á slíkum málum:

Dómskerfið það er ekki að vinna með okkur. Ef að okkur var hótad, þá bara: já já. Maður fékk það svolítið á tilfinninguna að það væri: jáhh þetta fylgir bara starfinu. En þegar einhver hótar manni og fjölskyldunni og sroleiðis, það er ekki nógu gott.

Vinnueftirlitið (2008) bendir einnig á að óljósar samskiptareglur og siðræn viðmið á vinnustaðnum séu áhættuþáttur. Laufey talaði um „svartan hómor“ lögreglumanna:

Þessi svarti hómor! Bara mjög nauðsynlegur!

Laufey var beðin um að útskýra hvað hún ætti við með „svörtum hómor“ og hvaða hlutverki hann gegndi:

Laufey: Hann er alls staðar þar sem eru erfið [mál]...eitthvað svona. Get ekki...Veistu ekki hvað það er? Veistu ekki hvernig?

Rannsakandi: Nei, ég er ekki alveg með það á hreinu.

Laufey: Nei, æji --- Þú bara...gerir, reynir að gera grín úr kannski erfiðum og ekki þú veist úr aðstæðunum sjálfum...heldur reynir að gera svona... æji --- það vita allir hvað það er sem eru...

Rannsakandi: Að vinna við þær aðstæður?

Laufey: Já þú veist.

Rannsakandi: Eruð þið þá að gera grín að hvert öðru eða?

Laufey: Já! En kannski ekki beint að gera grín að hvert öðru heldur bara...

Rannsakandi: Slá því neikvæða upp í grín?

Laufey: Já! Reyna svona...já! Út af því að þú mátt bara alls ekki taka þetta með þér heim, þú veist, bara þín vegna. Og þú nærð þínu að sjá broslegu hliðarnar...í...svörtustu aðstæðum.

Spurð hvort allir lögreglumenn taki þátt í slíkum húmor:

Já já! Alveg sko, hann verður bara að vera til staðar. Það er bara þannig. Bara mjög jákvætt upp á það að gera að ná að vinna þig út úr [áföllum].

Að leita sér aðstoðar sálfræðings virðist vera veikleikamerki og eitthvað sem lögreglumenn gera ekki nema þeim sé skipað að gera það:

Þau eru komin með einhvern sálfræðing eða eitthvað sem var hægt að leita til. En þú ert ekkert að því! Þú veist? Það þarf eiginlega soldið að segja bara: Heyrðu, nú ert þú búin að lenda í þessu, farðu hér og talaðu við [sálfræðinginn]. Þú ert ekkert bara: heyrðu nú þarf ég. Þú veist? Það eru allir voða sterkir og duglegir. Og margir hugsa: Ég þarf ekki sálfræðing. Það er bara fullt af hlutum sem þú þarft hreinlega að vinna þig út úr! Mér finnst þú sem lögreglumaður ekki eiga að þurfa að sækjast eftir því! Heldur eigi yfirstjórnin eða þeir sem eru svona hérna yfir, þeir eiga að fylgjast með og reyna að sjá út...það kannski vantar svolítið.

Martin (1999) fjallar um að það sé ekki vel liðið innan lögreglumennningar að lögreglumenn sýni tilfinningar, það að láta í ljós tilfinningar sínar meðal annara lögreglumanna er talið vera veikleikamerki. Lögreglumenn verða að takast á við áföll í starfi með húmor. Húmorinn sé notaður til þess að fá útrás fyrir tilfinningar, án þess að viðkomandi verði berskjaldaður. Það að gera grín að sorglegum atburðum er leið til þess að tjá tilfinningar án þess að lögreglumenn skaði ímynd sína og um leið gerir það öðrum lögreglumönnum kleift að sýna samúð í gegnum húmorinn. Heildin nær þannig að takast á við tilfinningalega spennu sem um leið styrkir samstöðu hópsins. „Svartur húmor“ virðist vera eina viðurkennda rýmið sem lögreglumenn hafa til þess að tala um áföll sem þau verða fyrir í starfi. Það er nokkuð ljóst að samskiptareglur sem snúa að „svörtum húmor“ eru þó nokkuð óljósar og vakna spurningar

hvort siðferðisleg viðmið séu einnig óljós. Hugsanlegar aukaafleiðingar óljósra samskiptareglna og siðferðislegra viðmiða er einelti og kynferðisleg áreitni.

Fleiri þættir sem geta ýtt undir einelti og kynferðislega áreitni eru m.a. ófullnægjandi upplýsingagjöf, skortur á sjálfræði og möguleikum til að hafa áhrif á starfið og starfsumhverfið og loks einstaklingsbundin vandamál.

Nokkur orð um áhættuþætti sem geta ýtt undir einelti og kynferðislega áreitni

Áhættuþættir sem fjallað er um í bæklingi Vinnumálastofnunar (2008) sýna að þættir eins og slæm stjórnun, streita og of mikið álag í starfi geti leitt til eineltis og kynferðislegrar áreitni. Starf lögreglumannsins getur verið mjög streitumikið starf og eftir efnahagshrun hefur álag aukist á lögreglumönnum vegna fækkunar þeirra. Þessir þættir eru aðeins hugsanlegar skýringar á slæmri vinnumenningu lögreglunnar og afsakar ekki slíka menningu. Það að bæta þessa þætti fækkar ekki tilfellum eineltis og kynferðislegrar áreitni sjálfkrafa, því er mikilvægt að taka á því sérstaklega.

4.8 Viðhorf til kvenna í lögreglunni

Í þessum kafla er farið yfir viðhorf lögreglumanna til stöðu kvenna og karla í lögreglunni. Sérstaklega er beint sjónum að vinnuumhverfi lögreglunnar, hvort komið sé ólíkt fram við konur og karla og að lokum er farið yfir viðhorf lögreglumanna til hlutverka karla og kvenna í lögreglunni. Geta viðhorf til kvenna útskýrt brotthvarf kvenna frá lögreglunni?

Staða karla og kvenna í lögreglunni

Lögreglumenn voru spurðir um stöðu karla og kvenna í lögreglunni. Eins og sjá má á töflu 4.8.1 þá sjáum við mjög kynbundin munstur, en marktækur munur er á svörum karla og kvenna⁶⁹. Tæplega sex af hverjum tíu konum (56%) telja stöðu karla mun betri en kvenna innan lögreglunnar, á móti 7,1% karla. Þrír af hverjum tíu körlum og þrjár af hverjum tíu konum telja stöðu karla vera aðeins betri. Tæpur helmingur karla (45,9%) telja stöðu kynjanna vera jafna innan lögreglunnar, á móti 14% kvenna. Engin kona telur stöðu kvenna vera aðeins eða mun betri en karla innan lögreglunnar, en aftur á móti telja tæplega 15% karla stöðu kvenna aðeins eða mun betri en karla. Konur telja frekar en karlar að staða karla innan lögreglunnar sé aðeins eða mun betri en kvenna í lögreglunni.

⁶⁹ $\chi^2(3) = 88,6$; $p = 0,000$ Til að fá gilt kí-kvaðratpróf voru flokkarnir *staða kvenna er aðeins betri* og *staða kvenna er mun betri* sameinaðir.

Tafla 4.8.1 Hvaða fullyrðing lýsir best viðhorfi þínu til stöðu karla og kvenna í lögreglunni? Samanburður á svörum karla og kvenna (N=333).

	Staða karla er mun betri	Staða karla er aðeins betri	Staða kynjanna er jöfn	Staða kvenna er aðeins betri	Staða kvenna er mun betri
Karl	7,1%	32,2%	45,9%	10,2%	4,6%
Kona	56,0%	30,0%	14,0%	0,0%	0,0%
Alls	14,6%	31,9%	40,9%	8,7%	3,9%

Einnig var spurt hvort konur og karlar hafi jafna möguleika innan lögreglunnar, og mældist marktækur munur á svörum karla og kvenna⁷⁰. En eins og sjá má á töflu 4.8.2 þá eru rúmlega helmingur kvenna (53,8%) frekar eða mjög ósammála því að konur og karlar hafi jafna möguleika innan lögreglunnar, á móti rúmlega 15% karla. Aftur á móti eru sjö af hverjum tíu körlum mjög eða frekar sammála (70,8%) þessari fullyrðingu, á móti rúmlega 27% kvenna. Konur eru í minnihluta innan lögreglunnar, og er líklegt að þær finni frekar fyrir misrétti gagnvart sér á vinnustaðnum heldur en karlar, eins og sést t.d. þegar skoðaður er hlutur kvenna í stjórnendastöðum og tíðni kynferðislegrar áreitni.

Tafla 4.8.2 Konur og karlar hafa jafna möguleika innan lögreglunnar. Samanburður á svörum karla og kvenna (N=346).

	Mjög sammála	Frekar sammála	Hvorki sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála
Karl	37,1%	33,7%	13,9%	11,6%	3,7%
Kona	13,5%	17,3%	15,4%	26,9%	26,9%
Alls	33,5%	31,2%	14,2%	13,9%	7,2%

Um þrjár af hverjum tíu konum hafa tekið eftir því að alltaf eða oft sé komið ólíkt fram við konur og karla á vinnustaðnum (32,7%) og um sex af hverjum tíu konum (61,5%) hafa tekið eftir því að stundum eða sjaldan er komið ólíkt fram við konur og karla á vinnustaðnum. Aðeins 6% kvenna hafa aldrei tekið eftir því að komið sé ólíkt fram við konur og karla á vinnustaðnum. Upplifun karla og kvenna er ólík⁷¹, en eins og sjá má á töflu 4.8.3 hefur þriðjungur karla aldrei tekið eftir því að komið sé ólíkt fram við konur og karla á vinnustaðnum (34,6%). Um helmingur karla (54,8%) hefur tekið eftir því að stundum eða sjaldan er komið ólíkt fram við konur og karla á vinnustaðnum, og aðeins einn af hverjum

⁷⁰ $\chi^2(3) = 42,3$; $p = 0,000$ Til að fá gilt kí-kvaðratpróf voru flokkarnir *frekar ósammála* og *mjög ósammála* sameinaðir.

⁷¹ $\chi^2(3) = 23,4$; $p = 0,000$

átta körlum hefur tekið eftir að að alltaf eða oft sé komið ólíkt fram við konur og karla á vinnustaðnum (12,5%).

Tafla 4.8.3 Hefur þú tekið eftir því að komið sé ólíkt fram við konur og karla á vinnustaðnum? (N=346)

	Alltaf eða oft	Stundum	Sjaldan	Aldrei
Karl	12,6%	25,9%	28,9%	32,7%
Kona	32,7%	32,7%	28,8%	5,8%
Alls	15,6%	26,9%	28,9%	28,6%

Fullyrðingar um karla og konur í lögreglunni

Starf lögreglumanna

Marktækur munur var á svörum karla og kvenna við fullyrðingunni **karlar og konur eru jafnhæf til að sinna starfi lögreglumanna**⁷². Eins og sjá má á töflu 4.8.4 þá voru þrjár af hverjum fjórum konum mjög sammála því að karlar og konur séu jafnhæf til að sinna starfi lögreglumanna, á móti þremur af hverjum tíu körlum. Þriðjungur karla er aftur á móti frekar sammála, á móti tveimur af hverjum tíu konum. Einn af hverjum fimm körlum og tæplega 2% kvenna voru hvorki sammála né ósammála. Um einn af hverjum sjö körlum voru frekar eða mjög ósammála, og 1,9% kvenna var frekar ósammála og engin kona var mjög ósammála.

Tafla 4.8.4 Karlar og konur eru jafnhæf til að sinna starfi lögreglumanna. Samanburður á svörum karla og kvenna (N=339).

	Mjög sammála	Frekar sammála	Hvorki sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála
Karl	30,7%	33,8%	20,6%	13,6%	1,4%
Kona	76,9%	19,2%	1,9%	1,9%	0,0%
Alls	37,8%	31,6%	17,7%	11,8%	1,2%

Reiner (1992) bendir á að það hafi alltaf verið erfitt fyrir konur að fá viðurkenningu innan lögreglunnar, og þrátt fyrir að konur séu nú hluti af lögreglunni þá verða þær enn fyrir mismunun í starfi. Reiner vill meina að ójafnréttinu sé viðhaldið með því að mismuna konum við nýliðun í lögregluna og með stöðuveitingum, karla, innan lögreglunnar. Rannsóknir Brewer á lögreglunni í Norður Írlandi (1991) leiddu í ljós að lögreglukonur upplifa starf sitt og starfsumhverfi sem yfirráðasvæði karla. Vegna kyns þeirra var það álit karlkyns samstarfsmanna þeirra að þær hefðu ekki fulla getu til að starfa sem lögreglumenn.

⁷² $\chi^2(3) = 42,3$; $p = 0,000$ Til að fá gilt kí-kvaðratpróf voru flokkarnir *frekar ósammála* og *mjög ósammála* sameinaðar.

Lögreglukonurnar sem rætt var við höfðu upplifað vantraust vegna kyns þeirra. Rakel sagði að hjá sínu embætti væri úthlutað á bíla samkvæmt ákveðnu kerfi, og eitt sinn hefði hún átt að vera á bíl með annari konu en varðstjórinn á vaktinni hefði sett þær á sitthvorn bílinn. Hún þurfti að benda honum á að þær væru báðar menntaðar lögreglukonur og því hæfar til að starfa saman. Guðrún hafði einnig upplifað slíkt:

Það var til dæmis einn stjórnandi sem neitaði því að við værum tvær konur saman á bíl. Sem er algjört rugl sko. Þannig var okkur mismunað! Honum fannst að það væru einhver svona mál sem við gætum ekki leyst, varðandi vald eða eitthvað sko. Sem er algjört rugl! Við yfirleitt leysum svona mál miklu betur en karlmenn. Við þurfum ekki að slást!

María fjallaði um líkamlegan styrk í starfi lögreglumanna:

Almennt álit er ábyggilega það að líkamlegi styrkurinn kemur ekki fyrst sko. Það er frekar bara samskiptin séu, þú veist, í lagi. Það voru bara alltaf sömu aðilarnir að lenda í slagsmálum á meðan hinir sluppu við það. Það er að segja, af því að þeir voru betri í talinu, sko í samskiptum.

Munur er á svörum karla og kvenna þegar það kemur að fullyrðingunni: **Karlar og konur eiga að sinna sömu störfum innan lögreglunnar**⁷³. Nær allar konur í lögreglunni eru mjög eða frekar sammála því að karlar og konur séu jafnhæf til að sinna starfi lögreglumanna, á móti sjö af hverjum tíu körlum. Um 16% karla voru frekar eða mjög ósammála fullyrðingunni, og tæplega 4% kvenna var frekar ósammála. Engin kona var mjög ósammála (tafla 4.8.5)

Tafla 4.8.5 Karlar og konur eiga að sinna sömu störfum innan lögreglunnar. Samanburður á svörum karla og kvenna (N=336).

	Mjög sammála	Frekar sammála	Hvorki sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála
Karl	27,8%	37,7%	18,3%	14,1%	2,1%
Kona	65,4%	26,9%	3,8%	3,8%	0,0%
Alls	33,6%	36,0%	16,1%	12,5%	1,8%

Er þetta í samræmi við rannsóknir Martin (1999), á lögreglunni í Bandaríkjunum, sem benti á að einsleitur hópur hvíttra millistéttar karla hafi ætíð skipað öll störf lögreglunnar þar í landi,

⁷³ $\chi^2(3) = 30,3$; $p = 0,000$ Til að fá gilt kí-kvaðratpróf voru breyturnar *frekar ósammála* og *mjög ósammála* sameinaðar.

en á umliðnum áratugum hafi orðið breytingar á því og konum og fólki af etniskum minnihlutahópum hafi fjölgað í lögreglunni. Þessar breytingar hafa mætt miklu mótlæti lögreglumanna sem enn telja konur óhæfar, líkamlega og andlega, til að sinna starfinu.

Lögreglukonurnar, sem rætt var við, tala allar um að þær hafi þurft að sanna sig í starfi. Rannsóknir Gyðu Margrétar Pétursdóttur (2009) sýna að að konur sem vilja ná frama þar sem karlar eru í miklum meirihluta þurfa að standa sig betur en meðalmaður á vinnustaðnum til þess að verða samþykktar og til að fá sömu meðferð og karlar. Laufey hóf störf í „karladeild“ og sagði frá móttökunum sem hún fékk:

Þetta var bara karlaveldi þarna! Ég veit alveg sko að sá sem var yfir var ekkert ánægður með að fá konur. Hann var bara: Jesús minn yfir þessu! En við unnum hann á okkar band. [...] Við fengum alveg að heyra það að hann var farinn að fíla okkur.

Elín talaði um að lögreglukonur hefðu ekki fengið að manna stóran bíl án karla, en það voru oft aðeins karlar á slíkum bílum. Hvernig hún orðaði þetta gefur til kynna að hún hafi upplifað að hún þyrfti að „plata“ sinn næsta yfirmanni í tilraun sinni til að öðlast sömu ábyrgð og karlarnir á deildinni:

Ég man ég þurfti alltaf að suða um það að við stelpurnar á deildinni fengjum að manna svona stóran bíl. Og það var aldrei tekið í mál. Samt fór ég ótrúlega oft og bað um það. Reyna að plata varðstjórann til að leyfa okkur það. [...] Hann var einu sinni næstum búin að leyfa þetta, en hann dró það til baka.

Hættuleg og erfið verkefni

Lögreglumenn voru spurðir um fullyrðinguna: **Það er í lagi að bæði karlar og konur starfi í lögreglunni, en í rauninni eru karlar færari til að framkvæma hættuleg og erfið verkefni.** Marktækur munur var á svörum karla og kvenna⁷⁴, eins og sjá má á töflu 4.8.6 þá eru karlar frekar sammála því en konur að karlar séu færari til að framkvæma hættuleg og erfið verkefni. Rúmlega þriðjungur karlavoru frekar eða mjög sammála því að það væri í lagi að bæði karlar og konur starfi í lögreglunni, en í rauninni eru karlar færari til að framkvæma hættuleg og erfið verkefni, á meðan aðeins 5,7% kvenna var frekar eða mjög sammála fullyrðingunni. Þrjár af hverjum fjórum konum voru mjög eða frekar ósammála fullyrðingunni, en aðeins þriðjungur karla.

⁷⁴ $\chi^2(3) = 44,9$; $p = 0,000$ Til að fá gilt kí-kvaðratpróf voru breytur *frekar sammála* og *mjög sammála* sameinaðar.

Tafla 4.8.6 Það er í lagi að bæði karlar og konur starfi í lögreglunni, en í rauninni eru karlar færari til að framkvæma hættuleg og erfið verkefni. Samanburður á svörum karla og kvenna (N=338).

	Mjög sammála	Frekar sammála	Hvorki sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála
Karl	10,8%	25,5%	28,3%	19,6%	15,7%
Kona	1,9%	3,8%	17,3%	23,1%	53,8%
Alls	9,5%	22,2%	26,6%	20,1%	21,6%

Martin (1999) heldur því fram að það séu rótgrónar mýtur í samfélaginu um störf lögreglunnar. Hún bendir á að það sé breitt bil á milli þeirra starfa sem lögreglan sinnir í raun og þess sem almenningur sér fyrir sér. Ímynd starfsins, sem tengist náðið baráttu gegn glæpum og ofbeldi, er álitð vera „alvöru lögreglustarf“. Starf sem ætlað er alvöru karlmönnum. Elín kom inn á hættuleg verkefni lögreglunnar:

Ég held þeir [lögreglumenn] vilji trúa að þetta sé svo hættulegt starf og sé svo erfitt starf. [...] Þetta er ekki erfitt starf. En lögreglumenn vilja láta trúa því að þetta sé alltaf svo erfitt, að það sé alltaf verið að lemja og [að þeir þurfi] að fá rafbyssur og eitthvað svona. Þetta er bara algjört kjafiæði. Ég lenti bara einu sinni í átökum!

Brewer (1991) fjallar um að það sé erfitt að sanna sig þegar það er sjálfkrafa gert ráð fyrir að konur séu óhæfari lögreglumenn. Hann bendir á að lögreglukonum sé yfirleitt haldið frá því að vera í fremstu víglínu, m.a. í mótmælum, og að þær séu álitnar auka byrði fyrir karla í hættulegum verkefnum. Konum er þannig haldið frá aðstæðum sem gætu orðið erfiðar. Elín benti á konu sem hafði mikinn áhuga á að fara í óeirðasveit lögreglunnar:

Ég veit um konu sem langaði mjög mikið í óeirðasveitina.[...] Hún er alveg sterk stelpa sko. Kraftur í henni. Hún lenti í mjög miklu veseni [með það].

Marktækur munur er á svörum karla og kvenna þegar kom að fullyrðingunni **karlar þurfa að vernda konur í hættulegum verkefnum**⁷⁵. Þriðjungur karla var frekar eða mjög sammála þeirri fullyrðingu að karlar þurfi að vernda konur í hættulegum verkefnum, en aðeins ein af hverjum tíu konum voru frekar eða mjög sammála. Átta af hverjum tíu konum voru frekar eða mjög ósammála því að karlar þurfi að vernda konur í hættulegum verkefnum, á móti einum af hverjum tíu körlum (tafla 4.8.7).

⁷⁵ $\chi^2(3) = 61,4; p = 0,000$

Tafla 4.8.7 Karlar þurfa að vernda konur í hættulegum verkefnum. Samanburður á svörum karla og kvenna (N=337).

	Mjög sammála	Frekar sammála	Hvorki sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála
Karl	8,4%	24,9%	36,8%	16,1%	13,7%
Kona	7,7%	3,8%	7,7%	23,1%	57,7%
Alls	8,3%	21,7%	32,3%	17,2%	20,5%

Guðrún lýsir viðbrögðum karlkyns félaga hennar í hættulegu eða erfiðu verkefni, sem gefur okkur vísbendingar um að erfitt sé að alhæfa um karla annars vegar og konur hins vegar þegar kemur að verkefnum sem reyna á:

Þegar ég hef þurft að slást þá...þá var ég að vinna í máli með karlmanni [lögreglumanni] sem lamaðist og ég þurfti að æða í geðsjúkan mann og berja hann í götuna. Og halda honum og bíða eftir að slökkvuliðið kom og tók hann. Þú veist, elta hann upp og þú veist [...]. Lögreglumaðurinn sem var með mér hann bara fraus.

Ávana- og fíkniefnadeild LRH⁷⁶

Lögreglumenn voru spurðir um fullyrðinguna: **konur jafnt og karlar ættu að starfa í ávana- og fíkniefnadeild LRH (ÁFD)**. Marktækur munur var á svörum karla og kvenna⁷⁷. Nær allar konur voru frekar eða mjög sammála því að konur jafnt og karlar ættu að starfa í ávana- og fíkniefnadeild LRH, á móti rúmlega tveimur af hverjum þremur körlum. Engin kona var frekar eða mjög ósammála fullyrðingunni, á móti tæplega 7% karla. (tafla 4.8.8).

Tafla 4.8.8 Konur jafnt og karlar ættu að starfa í ávana- og fíkniefnadeild LRH (ÁFD). Samanburður á svörum karla og kvenna (N=338).

	Mjög sammála	Frekar sammála	Hvorki sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála
Karl	38,5%	29,4%	25,5%	4,2%	2,4%
Kona	84,6%	13,5%	1,9%	0,0%	0,0%
Alls	45,6%	26,9%	21,9%	3,6%	2,1%

⁷⁶ Í viðauka er að finna svör karla og kvenna um fullyrðinguna: karlar eru hæfari en konur til að starfa í ávana- og fíkniefnadeild LRH. En ekki tókst að fá gilt marktektarpróf vegna fámennis í hópum.

⁷⁷ $\chi^2(2) = 39,3$; $p = 0,000$ Til að fá gilt kí-kvaðratpróf voru breytur *hvorki sammála né ósammála, frekar ósammála og mjög ósammála* sameinaðar.

Sérsvait ríkislögreglustjóra

[Um það að það eru engar konur í sérsvaitinni] Mér finnst það mjög bagalegt, það er náttúrulega eitt stökk innan lögreglunnar bæði launalega séð og titlalega séð, að það sé ekki meira hugað að því að fá lögreglukonur inn. [...] Upp á að konur geti komið ef þeim langar til þess og bara hafa möguleikana opna! [...] Þarna er lokaður möguleiki! [...] Það þyrfti að taka þetta saman og skoða hvernig þetta er raunverulega. Það eru færri tækifæri [fyrir konur]!

Sagði Sigrún um sérsvait ríkislögreglustjóra. Marktækur munur er á svörum karla og kvenna, þegar spurt var um fullyrðinguna: **Konur jafnt og karlar ættu að starfa í sérsvait ríkislögreglustjóra**⁷⁸. En eins og sjá má á töflu 4.8.9 þá voru nær sjö af hverjum tíu konum mjög eða frekar sammála því að konur jafnt og karlar ættu að starfa í sérsvait ríkislögreglustjóra, á móti þremur af hverjum tíu körlum. Einn af hverjum fjórum körlum og ein af hverjum fimm konum voru hvorki sammála né ósammála. Aftur á móti voru tveir af hverjum fimm körlum voru frekar eða mjög ósammála því að konur jafnt og karlar ættu að starfa í sérsvait ríkislögreglustjóra, á móti einni af hverjum tíu konum.

Tafla 4.8.9 Konur jafnt og karlar ættu að starfa í sérsvait ríkislögreglustjóra. Samanburður á svörum karla og kvenna (N=338).

	Mjög sammála	Frekar sammála	Hvorki sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála
Karl	18,2%	14,3%	25,2%	24,1%	18,2%
Kona	46,2%	21,2%	21,2%	7,7%	3,8%
Alls	22,5%	15,4%	24,6%	21,6%	16,0%

Laufey tjáði sig um sérsvaitina, starf sem henni finnst spennandi, en karlaveldið fælir hana frá. Einnig efast hún um að þeir munu taka á móti konum í starfið:

Þarna ertu komin í rosa karlaveldi held ég! [...] Þeir myndu ábyggilega alveg...eða, ég veit það ekki... ég veit ekki hvort þeir, jú jú þeir myndu örugglega taka, eða ég veit það ekki...hún [kona sem fengi inngöngu] þyrfti að vera helvíti kröftug eða öflug.

Spurt var um fullyrðinguna: **Konur hafa ekki þann líkamlega styrk sem þarf til að vera í sérsvait ríkislögreglustjóra** og mældist marktækur munur á svörum karla og kvenna⁷⁹, en eins

⁷⁸ $\chi^2(4) = 28,1; p = 0,000$

⁷⁹ $\chi^2(4) = 19,4; p = 0,001$

og sjá má á töflu 4.8.10 þá eru konur frekar ósammála því að konur hafi ekki þann líkamlega styrk sem þarf til að vera í sérsveit ríkislögreglustjóra, aftur á móti telja karlar frekar að konur hafi ekki þann líkamlega styrk sem þarf til. Helmingur kvenna í lögreglunni voru frekar eða mjög ósammála því að konur hafi ekki þann líkamlega styrk sem þarf til að vera í sérsveit ríkislögreglustjóra, á meðan tæpur helmingur karla var frekar eða mjög sammála fullyrðingunni.

Tafla 4.8.10 Konur hafa ekki þann líkamlega styrk sem þarf til að vera í sérsveit ríkislögreglustjóra. Samanburður á svörum karla og kvenna (N=339).

	Mjög sammála	Frekar sammála	Hvorki sammála né ósammála		Mjög ósammála
			sammála	ósammála	
Karl	20,9%	26,8%	23,0%	16,4%	12,9%
Kona	3,8%	15,4%	25,0%	26,9%	28,8%
Alls	18,3%	25,1%	23,3%	18,0%	15,3%

Elín kom inn á sérsveitina og líkamlegan styrk karla og kvenna:

Eins og með sérsveitina, þangað mega konur ekki fara og það er óskiljanlegt. [...] Þeir segja: þær eru of aumar. Þær geta ekki borið allan þennan þunga búnað og labbað fjöll og firnindi. Svo spyr maður: Hvenær eru þeir að bera þennan þunga búnað? Og hvenær eru þeir að labba fjöll og firnindi. Þú veist? Það eru engin rök fyrir því. Nú er norska sérsveitin að taka inn konur, þannig það eru engin rök fyrir þá að taka ekki inn konur. Og þetta er launahækkun líka!

Laufey kom inn á lág laun almennra lögreglumanna og bar saman við sérsveitina:

Lögreglan á að vera með áhættuþóknun eins og sérsveitin. Því sérsveitin er ekki endilega fyrst á staðinn. Við erum fyrst á staðinn og svo er kallað á sérsveitina.

María kom inn á þetta með líkamlega styrkinn og hvernig körlum er treyst frekar vegna þess:

Karlarnir í lögreglunni hafa þennan líkamlega styrk...þeir svona detta þannig stundum ofar vegna þess. [...] Þeir höfðu þetta fram yfir okkur, eða treyst betur vegna þess...

Spurt var hvort **karlar væru hæfari en konur til að starfa í sérsveit ríkislögreglustjóra**, og var marktækur munur á svörum karla og kvenna⁸⁰, en eins og sjá má á töflu 4.8.11 þá eru tæplega helmingur kvenna er frekar eða mjög ósammála því að karlar séu hæfari en konur til að starfa í sérsveit ríkislögreglustjóra, á móti tveimur af hverjum tíu körlum. Helmingur karla

⁸⁰ $\chi^2(3) = 24,6$; $p = 0,000$ Til að fá gilt kí-kvaðratpróf voru flokkarnir *frekar ósammála* og *mjög ósammála* sameinaðir.

er mjög eða frekar sammála staðhæfingunni að karlar séu hæfari en konur til að starfa í sérsveitinni, á móti rúmlega fjórðungi kvenna.

Tafla 4.8.11 Karlar eru hæfari en konur til að vera í sérsveit ríkislögreglustjóra. Samanburður á svörum karla og kvenna (N=344).

	Mjög sammála	Frekar sammála	Hvorki sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála
Karl	25,6%	29,7%	26,3%	5,1%	13,3%
Kona	11,8%	11,8%	29,4%	13,7%	33,3%
Alls	23,5%	27,0%	26,7%	6,4%	16,3%

Framgangur karla og kvenna í lögreglunni

Sigrún talaði um hvernig ólík störf væru ætluð körlum og konum innan lögreglunnar, og hvernig konum væri beint í áttir þar sem eru færri tækifæri til framgangs í starfi:

[Konum] er frekar beint í þær áttir þar sem eru léleg, færri tækifæri að vinna sig upp. Eins og fræðslu, rannsóknnum með kannski minni mál, sem kannski hentar þeim en in the long run ekki gott fyrir þær.

Marktækur munur er á svörum karla og kvenna þegar spurt var um fullyrðinguna: **Konur og karlar eru jafnhæf til að vera í stjórnendastöðum**⁸¹. En eins og sjá má á töflu 4.8.12 þá er mikill meirihluti kvenna mjög sammála þessari fullyrðingu, á móti rúmlega helmingi karla. Þriðjungur karla og 15% kvenna var frekar sammála. Rúmlega 4% karla og tæplega 2% kvenna var frekar ósammála. Enginn karl og kona voru mjög ósammála þessari fullyrðingu.

Tafla 4.8.12 Konur og karlar eru jafnhæf til að vera í stjórnendastöðum. Samanburður á svörum karla og kvenna (N=346).

	Mjög sammála	Frekar sammála	Hvorki sammála né ósammála	Frekar ósammála
Karl	54,1%	33,0%	8,8%	4,1%
Kona	80,8%	15,4%	1,9%	1,9%
Alls	58,1%	30,3%	7,8%	3,8%

Guðrún talaði um að engin kona væri í æðstu stjórnendastöðum innan lögreglunnar og að það hefði neikvæð áhrif fyrir lögreglukonur:

⁸¹ $\chi^2(2) = 13,1$; $p = 0,001$ Til að fá gilt kí-kvaðratpróf voru flokkarnir *hvorki sammála né ósammála* og *frekar ósammála* sameinaðir.

Hvernig eru konur að komast áfram í öllum stofnunum, öllum fyrirtækjum, það er þetta fóstrasamband. Eða þú veist, þú velur þér einhvern sem er kominn lengra og þú lærir af honum. Þú ferð í herminám, þú horfir á viðkomandi og þú lærir. Við [konur] höfum engar fyrirmyndir í lögreglunni!

Hvort karlar séu hæfari en konur til að vera yfirlögregluþjónar þá mældist marktækur munur á svörum karla og kvenna⁸², en eins og sjá má á töflu 4.8.13 þá er engin kona mjög eða frekar sammála því að karlar séu hæfari en konur til að vera yfirlögregluþjónar, en nær einn af hverjum þrettán körlum eru mjög eða frekar sammála. Níu af hverjum tíu konum eru þessu frekar eða mjög ósammála, á móti sjö af hverjum tíu körlum.

Tafla 4.8.13 Karlar eru hæfari en konur til að vera yfirlögregluþjónar. Samanburður á svörum karla og kvenna (N=346).

	Mjög sammála	Frekar sammála	Hvorki sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála
Karl	2,0%	5,4%	22,1%	21,4%	49,0%
Kona	0,0%	0,0%	7,7%	5,8%	86,5%
Alls	1,7%	4,6%	19,9%	19,1%	54,6%

Einnig mældist marktækur munur á svörum karla og kvenna þegar spurt var hvort konur væru hæfari en karlar til að vera yfirlögregluþjónar⁸³, en eins og sjá má á töflu 4.8.14 þá er engin kona mjög eða frekar sammála því að konur séu hæfari en karlar til að vera yfirlögregluþjónar, en tæplega 3% karla eru mjög eða frekar sammála. Það vakti athygli að þrjár af hverjum fjórum konum er mjög ósammála fullyrðingunni, á móti helmingi karla.

Tafla 4.8.14 Konur eru hæfari en karlar til að vera yfirlögregluþjónar. Samanburður á svörum karla og kvenna (N=345).

	Mjög sammála	Frekar sammála	Hvorki sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála
Karl	1,0%	1,7%	23,9%	22,9%	50,5%
Kona	0,0%	0,0%	17,3%	7,7%	75,0%
Alls	0,9%	1,4%	22,9%	20,6%	54,2%

⁸² χ^2 (2) = 25,1; p = 0,000 Til að fá gilt kí-kvaðratpróf voru flokkarnir *hvorki sammála né ósammála*, *frekar sammála* og *mjög sammála* sameinaðir.

⁸³ χ^2 (2) = 11,3; p = 0,003 Til að fá gilt kí-kvaðratpróf voru flokkarnir *hvorki sammála né ósammála*, *frekar sammála* og *mjög sammála* sameinaðir.

Kannað var hvort lögreglumenn teldu að það yrði til góðs fyrir lögregluna ef fleiri konur væru í stjórnunar og ábyrgðarstöðum, og marktækur munur var á svörum karla og kvenna⁸⁴, en eins og sjá má á töflu 4.8.15 þá eru tæplega sjö af hverjum tíu konum mjög eða frekar sammála því að það væri til góðs fyrir lögregluna ef fleiri konur væri í stjórnunar- og ábyrgðarstöðum, en aðeins þrír af hverjum tíu körlum eru á því máli. Rúmlega 11% karla og tæplega 6% kvenna eru þessu frekar eða mjög ósammála.

Tafla 4.8.15 Það væri til góðs fyrir lögregluna ef fleiri konur væru í stjórnunar- og ábyrgðarstöðum. Samanburður á svörum karla og kvenna (N=345).

	Mjög sammála	Frekar sammála	Hvorki sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála
Karl	12,6%	17,7%	58,4%	5,5%	5,8%
Kona	57,7%	11,5%	25,0%	0,0%	5,8%
Alls	19,4%	16,8%	53,3%	4,6%	5,8%

Jafnrétti er handan við hornið

Einnig var kannaður munur á svörum lögreglumanna við fullyrðingum um konur og karla eftir aldurshópum. Almennt má segja að ekki hafi komið fram marktækur munur á svörum lögreglumanna, en marktekt mældist í þeim fullyrðingum sem snúa að sérsveit ríkislögreglustjóra. Það er skýrt að yngsti aldurhópurinn, lögreglumenn á aldrinum 20-29 ára, hefur aðra sýn á aðkomu kvenna að starfi sérsveitarinnar en aðrir aldurshópar.

Í viðhorfi til fullyrðingarinnar: Konur jafnt og karlar ættu að starfa í sérsveit ríkislögreglustjóra, vakti athygli að rúmlega þriðjungur lögreglumanna í yngsta aldurshópnum er mjög ósammála því að konur jafnt og karlar starfi í sérsveit ríkislögreglustjóra (36,4%), á móti 13,8% þeirra sem eru 30 ára og eldri⁸⁵. Einn af hverjum fjórum lögreglumönnum á aldrinum 20-29 ára er frekar ósammála fullyrðingunni, á móti einum af hverjum fimm lögreglumönnum 30 ára og eldri (21,3%) (tafla 4.8.16).

⁸⁴ $\chi^2 (3) = 57,7$; $p = 0,000$ Til að fá gilt kí-kvaðratpróf voru flokkarnir *frekar ósammála* og *mjög ósammála* sameinaðir.

⁸⁵ $\chi^2 (4) = 15,0$; $p = 0,005$ Könnuð var marktekt á flokkunum *20-29 ára* og *30 ára og eldri*.

Tafla 4.8.16 Konur jafnt og karlar ættu að starfa í sérsveit ríkislögreglustjóra. Samanburður á svörum eftir aldri lögreglumanna (N=338).

	Mjög sammála	Frekar sammála	Hvorki sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála
20 - 29 ára	18,2%	15,2%	6,1%	24,2%	36,4%
30 - 39 ára	20,9%	16,4%	26,4%	20,9%	15,5%
40 - 49 ára	20,6%	15,5%	29,9%	18,6%	15,5%
50 - 59 ára	29,5%	12,8%	21,8%	24,4%	11,5%
60 ára eða eldri	20,0%	20,0%	30,0%	25,0%	5,0%
Alls	22,5%	15,4%	24,6%	21,6%	16,0%

Það sama átti við um fullyrðinguna: Konur hafa ekki þann líkamlega styrk sem þarf til að vera í sérsveit ríkislögreglustjóra (sjá töflu 4.8.17). Fjórir af hverjum tíu lögreglumönnum í yngsta aldurshópnum er mjög sammála því að konur hafi ekki þann líkamlega styrk sem þarf til að vera í sérsveit ríkislögreglustjóra, á móti 15,7% þeirra sem eru 30 ára og eldri⁸⁶. Að auki var einn af hverjum fimm lögreglumönnum á aldrinum 20-29 ára frekar sammála fullyrðingunni, á móti einum af hverjum fjórum lögreglumönnum 30 ára og eldri (25,8%).

Tafla 4.8.17 Konur hafa ekki þann líkamlega styrk sem þarf til að vera í sérsveit ríkislögreglustjóra. Samanburður á svörum eftir aldri lögreglumanna (N=339).

	Mjög sammála	Frekar sammála	Hvorki sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála
20 - 29 ára	42,4%	21,2%	15,2%	12,1%	9,1%
30 - 39 ára	18,0%	24,3%	24,3%	18,9%	14,4%
40 - 49 ára	16,5%	24,7%	28,9%	17,5%	12,4%
50 - 59 ára	10,3%	30,8%	12,8%	21,8%	24,4%
60 ára eða eldri	20,0%	20,0%	40,0%	10,0%	10,0%
Alls	18,3%	25,4%	23,0%	18,0%	15,3%

Það vakti athygli að nær helmingur lögreglumanna í yngsta aldurshópnum er mjög sammála því að karlar séu hæfari en konur til að starfa í sérsveit ríkislögreglustjóra á móti 21,2% þeirra sem eru 30 ára og eldri (tafla 4.8.18).

⁸⁶ $\chi^2(4) = 14,5$; $p = 0,006$ Könnuð var marktækt á flokkunum 20-29 ára og 30 ára og eldri

Tafla 4.8.18 Karlar eru hæfari en konur til að starfa í sérsveit ríkislögreglustjóra. Samanburður eftir aldri lögreglumanna (N=344)⁸⁷.

	Mjög sammála	Frekar sammála	Hvorki sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála
20 - 29 ára	46,9%	15,6%	25,0%	0,0%	12,5%
30 - 39 ára	25,0%	27,7%	23,2%	8,0%	16,1%
40 - 49 ára	20,6%	26,8%	29,9%	7,2%	15,5%
50 - 59 ára	17,5%	32,5%	26,3%	3,8%	20,0%
60 ára eða eldri	17,4%	26,1%	30,4%	13,0%	13,0%
Alls	23,5%	27,3%	26,5%	6,4%	16,3%

Fleiri atriði vöktu athygli, sem annars vegar náðu ekki að uppfylla skilyrði kí-kvaðratpróf vegna fámennis í hópum eða hins vegar náðist ekki að mæla marktækan mun. Þessi tölfræði er samt sem áður mjög áhugaverð út af fyrir sig og lýsandi fyrir andrúmsloftið meðal lögreglumanna.

Það vakti m.a. athygli að fjórðungur lögreglumanna í yngsta aldurshópnum er mjög sammála því að bæði karlar og konur starfi í lögreglunni, en í rauninni eru karlar færari til að framkvæma hættuleg og erfið verkefni. Eru það mun íhaldssamari viðhorf en viðhorf eldri lögreglumanna, en voru þau á bilinu 2,7-15% sem voru mjög sammála fullyrðingunni (tafla 4.8.19). Er þetta í samræmi við ofangreind atriði sem snúa að sérsveit ríkislögreglustjóra, en sveitin er talin framkvæma hættulegustu og erfiðustu verkefni í lögreglunni.

Tafla 4.8.19 Það er í lagi að bæði karlar og konur starfi í lögreglunni, en í rauninni eru karlar færari til að framkvæma hættuleg og erfið verkefni. Samanburður á svörum eftir aldri lögreglumanna (N=338)⁸⁸.

	Mjög sammála	Frekar sammála	Hvorki sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála
20 - 29 ára	27,3%	15,2%	24,2%	21,2%	12,1%
30 - 39 ára	2,7%	25,2%	18,9%	26,1%	27,0%
40 - 49 ára	6,2%	22,7%	33,0%	16,5%	21,6%
50 - 59 ára	14,3%	19,5%	27,3%	18,2%	20,8%
60 ára eða eldri	15,0%	25,0%	40,0%	5,0%	15,0%
Alls	9,5%	22,2%	26,6%	19,8%	21,9%

⁸⁷ χ^2 (3) = 11,6; p = 0,009 Til að fá gilt kí-kvaðratpróf voru flokkarnir *frekar ósammála* og *mjög ósammála* sameinaðir.

⁸⁸ χ^2 (9) = 13,4; p = 0,144

Það vakti sérstaka athygli að einn af hverjum fjórum lögreglumönnum í yngsta aldurshópnum telur stöðu kvenna vera aðeins eða mun betri en stöðu karla í lögreglunni, og engin í þeim aldurshópi telur stöðu karla vera mun betri en kvenna. Því er oft haldið fram að elsti aldurshópurinn sé íhaldssamastur, en enginn af lögregluönnum sem eru 60 ára og eldri er þeirrar skoðunar að staða kvenna sé betri en karla í lögreglunni (tafla 4.8.20). Ef fyrri kaflar skýrslunar eru skoðaðir, þá er nokkuð ljóst að staða kvenna í lögreglunni er ekki betri en karla.

Tafla 4.8.20 Hvaða fullyrðing lýsir best viðhorfi þínu til stöðu karla og kvenna í lögreglunni? Samanburður á svörum eftir aldri lögreglumanna (N=333)⁸⁹.

	Staða karla er mun betri	Staða karla er aðeins betri	Staða kynjanna er jöfn	Staða kvenna er aðeins betri	Staða kvenna er mun betri
20 - 29 ára	12,1%	30,3%	33,3%	12,1%	12,1%
30 - 39 ára	14,2%	30,2%	43,4%	7,5%	4,7%
40 - 49 ára	17,9%	33,7%	34,7%	11,6%	2,1%
50 - 59 ára	11,5%	32,1%	46,2%	7,7%	2,6%
60 ára eða eldri	19,0%	33,3%	47,6%	0,0%	0,0%
Alls	14,7%	31,8%	40,8%	8,7%	3,9%

Niðurstöður skoðaðar eftir aldurshópum eru í samræmi við niðurstöður rannsókna sem sýna að yngri kynslóðir í dag hafi íhaldssamari viðhorf til hlutverka kynjanna og almennt neikvæð viðhorf til jafnréttis en hinir sem eldri eru (Andrea Sigrún Hjálmsdóttir, 2007). Auður Magndís Leiknisdóttir (2005), í óbirtri ritgerð sinni um viðhorf til jafnréttismála í upphafi 21. aldarinnar, bendir m.a. á að karlar, þeir sem eru aðeins með grunnskólapróf eða framhaldsskólapróf og ungt fólk hafa frekar, en aðrir hópar, viðhorf sem eru ekki vænleg til árangurs í jafnréttismálum.

Nokkur orð um viðhorf til kvenna í lögreglunni

Var því varpað fram í byrjun kaflans hvort að viðhorf til kvenna geti útskýrt brotthvarf kvenna frá lögreglunni. Konur í lögreglunni eru meðvitaðar um að staða karla í lögreglunni sé betri en kvenna. Meirihluti kvenna gerir sér grein fyrir því að karlar og konur hafi ekki jafna möguleika innan lögreglunnar og tvær af hverjum þremur finnst stundum, oft eða alltaf komið öðruvísi fram við þær en karla. Vegna þessa þá kæmi það ekki á óvart að neikvæð

⁸⁹ Gögn uppfylla ekki forsendur kí-kvaðratprófs vegna fámennis í hópum.

viðhorf og framkoma í garð kvenna gæti útskýrt brotthvarf kvenna frá lögreglunni að einhverju leiti.

Að auki er ljóst á niðurstöðunum að konur eru meiri „jafnréttissinnar“, en nær allar konur telja karla og konur jafnhæf til að sinna starfi lögreglumanna og að konur og karlar eigi að sinna sömu störfum innan lögreglunnar. Nær allar konur eru á því að karlar og konur séu jafnhæf til að vera í stjórnendastöðum innan lögreglunnar, en karlar voru aftur á móti síður sammála þessum fullyrðingum.

Hægt er að túlka niðurstöður þannig að konur treysti sér, og öðrum konum, en að karlar eru ekki tilbúnir til að treysta eða viðurkenna konur sem jafningja sína. Til dæmis treysta konur sér, og öðrum konum, til þess að framkvæma hættuleg og erfið verkefni til jafns við karla, og konur telji sig ekki þurfa vernd karla í hættulegum verkefnum. Aftur á móti virðast karlar síður treysta konum fyrir slíkum verkefnum og eru þriðjungur karla á því að karlar þurfi að vernda konur. Ljóst er að því erfiðari sem verkefnin eru talin vera því síður eru karlar tilbúnir til þess að samþykkja að konur jafnt og karlar sinni þeim. Nær allar konur treysta sér, og öðrum konum, til að starfa við hlið karla í ávana- og fíkniefnadeild LRH, en aðeins tveir af hverjum þremur körlum eru á því máli. Sérsvæitin er augljóslega talið vígi karla, en konur eru almennt opnari fyrir því en karlar að konur jafnt sem karlar starfi í sveitinni og að konur hafi þann líkamlega styrk sem þarf til að vera í sveitinni. Karlar eru frekar sammála því en konur að karlar séu hæfari en konur til að vera í sérsvæitinni. Viðhorfin til sérsvæitarinnar eru sér á báti og í samræmi við fræðin, en þar sem völd og virðing er þar eru konur ekki (Gyða Margrét Pétursdóttir, 2009; Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands, 2012).

Orðræða samfélagsins er á þeim nótum að jafnréttið komi með næstu kynslóð, og að um leið og meiri endurnýjun eigi sér stað þá muni viðhorf til jafnréttis breytast. Þessar niðurstöður sýna hið andstæða, viðhorf yngsta aldurshópsins eru mun íhaldssamari en þeirra sem eldri eru. Þetta á sérstaklega við í viðhorfum til staða sem veita völd og virðingu, sérsvæitarinnar. Yngsti aldurshópurinn frekar en aðrir aldurshópar, telja að karlar séu hæfari en konur til að annast erfið og hættuleg verkefni. Það vekur sérstaka athygli að á sama tíma og yngsti aldurshópurinn veitir svör sem telur konur síður hæfar, þá telur fjórðungur aldurshópsins stöðu kvenna vera betri en karla innan lögreglunnar. Það er að nokkru leyti í takt við niðurstöður annarra rannsókna sem sýna að þegar hlutur kvenna eykst að einhverju marki þá er talið að staðan sé jöfn og jafnvel að staða kvenna sé betri og að bætt staða kvenna sé á kostnað karla, að þeir missi spón úr aski sínum við aukinn hlut kvenna (Gyða Margrét

Pétursdóttir, 2009). Niðurstöður þessarar rannsóknar benda til að yngsti aldurshópur lögreglukarla óttist um stöðu sína og sé annt um að viðhalda henni. Lögreglumenn á aldrinum 20-29 ára eru almennt reynsluminnstu lögreglumennirnir, það kann að vera að hinir reynslumeiri hafi meiri reynslu af því að starfa með konum og hafi þar af leiðandi jákvæðari viðhorf til kvenna. Ljóst er, sama hvaða ástæður liggja að baki því að yngsti aldurshópurinn líti svona á konur í lögreglunni, að mikil þörf er á reglulegri jafnréttisfræðslu meðal lögreglumanna.

V. Tillögur að úrbótum

Ljóst er að jafnrétti í lögreglunni er ábótavant. Konur eru aðeins 12,6% lögreglumanna, þrátt fyrir að hafa verið 17-33% brautskráðra nemenda frá Lögregluskóla ríkisins síðan 1999. Brotthvarf kvenna er mjög mikið og ástæðurfyrir því margar, en flestar eiga þær það sameiginlegt að vera hluti að neikvæðri vinnumenningu lögreglunnar. Vinnumenning lögreglunnar er körlum hliðhollari en konum. Nær engin kona er í efstu starfsstigum lögreglunnar, og virðast þær hafa minni aðgang að þeim þrátt fyrir að þær sækist eftir aukinni ábyrgð til jafns við karla. Samræming fjölskyldulífs og atvinnu virðist ekki há konum, en konum í lögreglunni gengur betur að viðhalda jafnvægi á milli vinnu og einkalífs en körlum í lögreglunni. Lögreglumenn, karlar og konur, upplifa í miklum mæli einelti, eða tveir af hverjum tíu lögreglumönnum, og konur upplifa í miklu mæli kynferðislega áreitni, eða þrjár af hverjum tíu konum. Lögreglumenn sem hafa upplifað einelti og kynferðislega áreitni benda á að yfirmenn og samstarfsmenn séu gerendur. Það að lögreglumenn upplifi að yfirmenn séu að beina slíkum neikvæðum og kynferðislegum athöfnum og athugasemdum gegn sér gefur vísbendingar um skort á fagmennsku og stjórnendahæfni. Það er ljóst að bregðast þarf við þeim skorti, fræða þarf stjórnendur um einelti og kynferðislega áreitni. Neikvæð viðhorf í garð kvenna eru algeng. Konur þykja ekki jafn hæfar, þykja ekki hafa næga líkamlega burði til að sinna öllum störfum lögreglu og þær þykja ekki eins góðir stjórnendur og karlar. Aftur á móti kemur fram að konur treysta sér og öðrum konum til þessara verka. Konur eru ekki fullir þátttakendur í öllum hliðum lögreglustarfsins, en konur hafa hvorki fullan aðgang að öllum störfum lögreglunnar né félagsskap lögreglumanna. Oft er talið að jafnréttið komi með næstu kynslóð, þess eru ekki vísbendingar í gögnunum. Yngsti hópur lögreglumanna virðist vera sá allra íhaldssamasti gagnvart hlutverkum kynjanna inn á heimilum og í lögreglunni. Það er ljóst að lögreglan verður að bregðast við þessum niðurstöðum. Höfundar skýrslunar leggja hér fram tillögur að úrbótum:

Almennt

- Vinna þarf sérstaklega að því að jafna stöðu kynjanna innan lögreglunnar, stuðla að því að störf flokkist ekki í sérstök kvenna- og karlastörf og leggja sérstaka áherslu á að jafna hlut kynjanna í stjórnunar- og áhrifastöðum. Lagt er til að ráðist verði í sértækar aðgerðir í samræmi við lög um jafna stöðu og jafnan rétt karla og kvenna nr. 10/2008.

- Vinna að samþættingu kynja- og jafnréttissjónarmiða í allri stefnumótun og ákvörðunum lögreglunnar í samræmi við lög um jafna stöðu og jafnan rétt kvenna og karla. Kynjasamþætting er heildstæð aðferð til þess að ná fram jafnrétti, sem felur í sér að skipuleggja, bæta, þróa og leggja mat á stefnumótunarferli þannig að sjónarhorn kynjajafnréttis sé á öllum sviðum fléttað inn í stefnumótun og ákvarðanir þeirra sem taka þátt í stefnumótun.
- Endurskoða þarf jafnréttisáætlun og setja sér markmið sem byggja á niðurstöðum rannsóknar. Vinna þarf sérstaklega gegn einelti, kynferðislegri áreitni og hugmyndum um ólík hlutverk karla og kvenna, svokölluðum staðalímyndum. Setja þarf fram aðgerðir, úthluta þeim til ábyrgðaraðila ásamt tímaramma. Meta þarf svo reglulega árangur þeirra umbóta/verkefna sem ráðist er í. Mikilvægt er að tryggja fjármagn með slíkri áætlun.
- Koma þarf á öflugri og reglulegri fræðslu um jafnréttismál til stjórnenda og starfsfólks lögreglunnar.
- Ráða þarf jafnréttisfulltrúa í fullt starf, með sérfræðiþekkingu á sviði jafnréttismála, til að bregðast við niðurstöðum rannsóknarinnar og vinna að bættri stöðu kvenna innan lögreglunnar. Fulltrúinn myndi hafa yfirumsjón með jafnréttismálum, sinna fræðslu og ráðgjöf um jafnréttismál, vinna að stefnumótun og áætlunum um jafnrétti hjá lögreglunni, fylgja eftir slíkri jafnréttisstefnu, ásamt því að stuðla að því að jafnréttismál séu sjálfsagður þáttur í starfi lögreglunnar. Fordæmi fyrir slíku starfi eru hjá Reykjavíkurborg og Háskóla Íslands.
- Efla þarf gagnaöflun, rannsóknir og sértækar úttekir sem nauðsynlegar eru til grundvallar jafnréttisstarfi. Má þar nefna m.a. upplýsingar um starfsaldur karla og kvenna í lögreglunni.
- Gagnsæi varðandi framgang í starfi. Það skortir kyngreindar upplýsingar m.a. um umsækjendur og skipanir í stöður, bæði frá embætti ríkislögreglustjóra og innanríkisráðuneytinu.

Einelti og kynferðisleg áreitni

- Ljóst er að margir lögreglumenn upplifa einelti og kynferðislega áreitni í starfi. Setja þarf á laggirnar utanaðkomandi fagråd að fordæmi Þjóðkirkjunnar sem tekur á kynferðislegri og kynbundinni áreitni. Niðurstöðurnar sína að gerendur eru oft yfirmenn brotaþola. Mikilvægt er að brotaþolar hafi aðgang að aðilum sem eru óháðir lögreglunni. Mikilvægt er að úrræði sem eru í boði séu vel kynnt og aðgengileg öllum

sem á þurfa að halda. Ef fram kemur kvörtun eða grunur um einelti eða kynferðislega áreitni er mikilvægt að bregðast við eins fljótt og hægt er.

- Ríkislögreglustjóra og lögregluembættunum ber skylda til að láta einelti og kynferðislega áreitni ekki viðgangast á vinnustaðnum. Mikilvægt er að láta skýr boð út ganga um að einelti og kynferðisleg áreitni sé ekki liðin innan lögreglunnar. Yfirstjórnir embætta skulu tryggja að starfsumhverfi sé gott bæði frá félagslegu og andlegu sjónarmiði. Setja þarf reglur um umgengni og siði sem gilda á vinnustaðnum og ætlast er til að allir fylgi, þ.á.m. yfirmenn. Stjórnendur þurfa að sýna gott fordæmi, og taka á árekstrum og vandamálum um leið og þau koma upp.
- Móta þarf skýra stefnu um forvarnir gegn einelti og kynferðislegri áreitni og siðareglur þar sem afstaða er tekin gegn einelti og kynferðislegri áreitni.
- Reglubundin og markviss fræðsla þarf að fara fram innan allra embætta lögreglu. Fræða þarf stjórnendur og starfsmenn um einelti og kynferðislega áreitni, mannleg samskipti, jafnrétti og önnur siðræn gildi.
- Opin umræða þarf að fara fram innan lögregluembættanna um hugsanlega þætti í vinnumhverfinu sem geta ýtt undir einelti og kynferðislega áreitni.

Heimildaskrá

- Andrea G. Dofradóttir, Kristjana Stella Blöndal & Friðrik H. Jónsson. (2004). *Einelti og kynferðisleg áreitni í Háskóla Íslands: Unnið fyrir jafnréttisnefnd*. Reykjavík: Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands.
- Andrea Hjálmsdóttir (2007). *Eru þau með jafnréttið í farteskinu? Viðhorf nemenda í 10.bekk til jafnréttis kynjanna*. Óbirt lokaverfni: Háskólinn á Akureyri, Félagsvísinda- og lagadeild.
- Arnar Gíslason, 2003. Karlmennska innan lögreglunnar. *Vera*, 22(1), 56-59.
- Auður Magnús Leiknisdóttir (2005). *Bráðum kemur betri tíð - Um viðhorf til jafnréttismála í upphafi 21. aldar*. Óbirt lokaverkefni: Háskóli Íslands, Félagsvísindadeild.
- Bird, S. R. (2003). Sex composition, masculinity stereotype dissimilarity and the quality of men's workplace social relations. *Gender, Work and Organization*, 10(5), 579-604.
- Brewer, J. D. (1991). Hercules, Hippolyte and the Amazons – or policewomen in the RUC. *The British Journal of Sociology*, 42(2), 231-247.
- Craig, L. (2006). Does father care mean fathers share? A comparison of how mothers and fathers in intact families spend time with children. *Gender and Society*, 20(2), 259-281.
- Connell, R. (2006). The Experience of Gender Change in Public Sector Organizations. *Gender, Work and Organization*, 13(5), 435-452.
- Connell, R. W. & Messerschmidt, J. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & Society*, 19(6), 829-859.
- Creswell, John W. (2003). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. (2. útgáfa). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Dóms- og kirkjumálaráðuneytið. (1997). *Skýrsla nefndar um bættu stöðu kvenna innan lögreglunnar*. Reykjavík: Dóms- og kirkjumálaráðuneytið.
- Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands. (2012). *Staða og þróun jafnréttismála við Háskóla Íslands 2008-2011*. Reykjavík: Höfundur.
- Flood, M. (2008). Men, Sex, and Homosociality: How Bonds between Men Shape Their Sexual Relationships with Women. *Men and Masculinities*, 10, 339-359.
- Forsætisráðuneytið. (2002). *Jafnrétti kynjanna við opinbera stefnumótun: nefndarálit*. Sótt 7. júní 2013 af: http://www.forsaetisraduneyti.is/media/Skyrslur/jafnretti_kynjanna.pdf
- Guðjón Hauksson. (2002). *Karlmennska – það er ég!: Hugmyndir lögreglumanna um lögreglustarfið, karlmennsku og kynferði*. Óbirt BA ritgerð: Háskóli Íslands, Félagsfræði.
- Gyða Margrét Pétursdóttir. (2006). Skreppur og Pollýanna: Um ólíka möguleika og sýn kynjanna innan vinnustaða Reykjavíkurborgar á samræmingu fjölskyldulífs og atvinnu. Í Úlfar Hauksson (ritstj.), *Rannsóknir í félagsvísindum VII: Erindi flutt á ráðstefnu í október 2006*, 435-444. Reykjavík: Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands.
- Gyða Margrét Pétursdóttir. (2009). *Within the Aura of Gender Equality: Icelandic Work Cultures, relations and family responsibility. A holistic approach*. Reykjavík: Háskóli Íslands.

- Harding, Sandra. (1987). Introduction: Is there a feminist method? Í Harding, S. (ritstj.), *Feminism & Methodology* (bls. 1-14). Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Helga Dís Sigurðardóttir. (2007). *Með löggum skal land byggja – mat á menntun og þjálfun lögreglufólks*. Óbirt MA-ritgerð: Háskóli Íslands, félagsvísindasvið.
- Hill, J., Hawkins, A.J., Ferris, M. & Weitzman, M. (2001). Finding an extra day at week: The positive influence of perceived job flexibility on work and family life balance. *Family relations*, 50(1), 49-58.
- Hochschild, A. R. & Machung, A. (1989). *The Second Shift: Working Parents and the Revolution at Home*. New York: Viking.
- Horn, R. (1997). Not 'One of the Boys': women researching the police. *Journal of Gender Studies*, 6(3), 297-308.
- Ingibjörg Ýr Jóhannsdóttir (2012). *Töffarar, kerlingar og kynbombur: Hvaða hlutverk spila kyn og kyngervi í störfum kvenna í lögreglunni*. Óbirt BA-ritgerð: Háskólinn á Bifröst, félagsvísindasvið.
- Katrín Björg Ríkharðsdóttir og Ingólfur Ásgeir Jóhannesson. (2012). Er hægt að bjóða kynjakerfinu birginn? Reynsla átta kvenna af smíðum og tölvunarfræði. Netla – vef tímarit um uppeldi og menntun. Menntavísindasvið við Háskóla Íslands.
- Landspítali Háskólasjúkrahús. (2013). *Niðurstöður starfsumhverfiskönnunar Landspítala 4. – 18. mars 2013*. Óútgefin skýrsla.
- Lewis, J. (2001). The decline of the male breadwinner model: Implications for work and care. *Social politics*, 8(2), 152-169.
- Martin, S.E. (1996). Doing Gender, Doing Police Work: an Examination of the Barriers to the Integration of Women Officers. *Australian Institute of Criminology Conference*.
- Martin, S.E. (1999). Police Force or Police Service? Gender and Emotional Labor. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 561, 111-126.
- Milkie, Melissa A. & Peltola, Pia. (1999). Playing all the roles: Gender and the work-family balancing act. *Journal of Marriage and the Family*, 61(2), 476-490.
- Norræna ráðherranefndin. (2000). *QPSNordic, Norræni spurningalistinn um sálfélagslega þætti í vinnunni* (Vinnueftirlitið býddi).
- Ólafur Örn Bragason. (2005) *Heiðarleiki lögreglu: könnun meðal starfandi lögreglumanna á Íslandi*. Reykjavík: Ríkislögreglustjórnin.
- Rannsóknarstofa í kvenna- og kynjafræðum við Háskóla Íslands. (2003). *Viðhorfskönnun um jafnréttismál*. Reykjavík: IMG Gallup.
- Reiner, Robert. (1992). *The Politics of the Police*. (2.útg.). Hertfordsire: Harvester Wheatsheaf.
- Ríkislögreglustjóri. (2012). *Jafnréttismál lögreglunnar, stefna og framkvæmdaráætlun*. Sótt af 7. apríl 2013 af <http://www.logreglan.is/upload/files/jafnr%E9ttis%E1%E6tlun%20j%FAn%ED%202012.pdf>.

- Steinunn Einarsdóttir. (2007). *Hlutfallskröfur til karla og kvenna í þrekprófum lögreglunnar*. Óbirt námsritgerð: Háskóli Íslands, menntavísindasvið.
- Thomas Brorsen Smidt. (2012). *Klámvæðin ger kynferðisleg áreitni*. Reykjavík: Mannréttindaskrifstofa Reykjavíkurborgar og MARK – Miðstöð margbreytileika og kynjarannsókna við Háskóla Íslands.
- Vinnueftirlitið. (2008). *Einelti og kynferðisleg áreitni á vinnustöðu: Forvarnir og viðbrögð*. Reykjavík: Vinnueftirlitið.
- Vísir. is. (2012, 27. október). *Íslensk ungmenni íhaldssamari en fyrir 20 árum*. Sótt þann 8. september 2013 af <http://www.visir.is/islensk-ungmenni-ihaldssamari-en-fyrir-20-arum/article/2012121029102>.
- VR. (2006). *Fyrirtæki ársins og launakönnun 2006*. Reykjavík: VR.
- Þorlákur Karlsson, Margrét Jónsdóttir og Hólmfríður Vilhjálmsdóttir. (2007). *Kvennanafn lækkar launin: tilraun á mögulegum skýringum á óútskýrðum launamuni karla og kvenna*. Reykjavík: Háskólinn í Reykjavík.
- Þóra Kristín Þórsdóttir og Kolbeinn Stefánsson. (2010). Verkskipting kynjanna fyrir og eftir bankahrun: Karlar verja meiri tíma í heimilisstörf en þeir gerðu árið 2005. Fréttabréf Þjóðmálastofnunar Háskóla Íslands nr. 10.

Lög og reglugerðir

Lögreglulög nr. 90/1996.

Lög um jafna stöðu og jafnan rétt kvenna og karla nr. 10/2008

Reglugerð um starfsstig innan lögreglunnar nr. 1051/2006.

VI. Viðaukar

Vikauki I: Aðrar töflur og myndir

Tafla V.1 Menntun lögreglumanna, samanburður á körlum og konum eftir aldurshópum⁹⁰.

	Grunnskóli og/eða annað nám eftir grunnskóla (þó ekki stúdentspróf)	Stúdentspróf	Nám í háskóla (grunnám og framhaldsnám)
20 - 29 ára karlar	44,4%	33,3%	22,2%
20 - 29 ára konur	40,0%	40,0%	20,0%
30 - 39 ára karlar	51,7%	32,6%	15,7%
30 - 39 ára konur	18,2%	36,4%	45,5%
40 - 49 ára karlar	46,8%	28,6%	24,7%
40 - 49 ára konur	44,4%	44,4%	11,1%
50 ára - 59 ára karlar	62,5%	18,1%	19,4%
50 ára - 59 ára konur	60,0%	40,0%	0,0%
60 ára eða eldri karlar	90,5%	4,8%	4,8%
60 ára eða eldri konur	100,0%	0,0%	0,0%

Tafla V.2 Fjöldi lögreglumanna árin 2002-2013 eftir kyni⁹¹.

Ár	Karl	Kona	Alls
2013	570	82	652
2012	576	77	653
2011	573	74	647
2010	586	77	663
2009	587	80	667
2008	603	79	682
2007	596	75	671
2006	612	76	688
2005	610	69	679
2004	605	64	669
2003	602	57	659
2002	572	43	615

⁹⁰ Ekki hægt að fá gilt marktektarpróf vegna fámennis í hópum.

⁹¹ Fjöldi lögreglumanna miðast við 1. febrúar ár hvert, nema árin 2007 og 2009 þá er miðað við 1. september og árið 2008 er miðað við 1. október.

Tafla V.3 Fjöldi brautskráðra karla og kvenna úr Lögregluskólanum

Ár	Karl	Kona	Alls
2002	34	12	46
2003	27	10	37
2004	28	7	35
2005	25	6	31
2006	27	7	34
2007			*
2008	59	19	78
2009	10	5	15
2010	17	4	23
2011			*
2012	14	5	19

Tafla V.4 Hlutfall kvenna eftir starfsstigum lögreglunnar árin 2002 – 2013, og árið 1996 til samanburðar.

	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	1996
Yfirlögregluþjónn	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Aðstoðaryfirlögregluþjónn	3,7%	3,3%	3,4%	3,1%	3,0%	3,2%	3,4%	4,0%	3,8%	3,6%	3,4%	3,2%	0,0%
Aðalvarðstjóri/lögreglufulltrúi	14,4%	15,2%	9,9%	11,2%	11,9%	9,6%	8,6%	9,1%	8,1%	8,2%	7,4%	4,6%	2,2%
Varðstjóri/Rannsóknarlögreglumaður	10,0%	10,4%	10,9%	10,4%	11,0%	9,7%	9,0%	7,2%	4,9%	5,1%	6,3%	4,3%	3,1%
Aðstoðarvarðstjóri	-	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	5,7%	0,0%
Lögreglumaður	16,7%	14,0%	14,7%	15,5%	15,7%	16,6%	16,7%	17,4%	18,0%	16,7%	14,3%	13,2%	8,2%
Heildarhlutfall kvenna í lögreglu	12,6%	11,8%	11,4%	11,6%	12,0%	11,6%	11,2%	11,0%	10,2%	9,6%	8,6%	7,0%	4,3%

Tafla V.5 Hluttur lögreglumanna sem hafa orðið fyrir neikvæðum athöfnum eða athugasemdum á síðastliðnum sex mánuðum og staða þeirra sem beina þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þeim

	Öðru hverju eða oftar	Karlkyns yfirmaður	Kvenkyns yfirmaður	Karlkyns samstarfsmaður	Kvenkyns samstarfsmaður	Karlkyns undirmaður	Kvenkyns undirmaður	Karlkyns utanað-komandi aðili	kvenkyns utanað-komandi aðili
Að skoðanir þínar og viðhorf voru hunsuð	36,2%	71,9%	17,5%	43,0%	12,3%	4,4%	1,8%	7,0%	5,3%
Öviðráðanlegu vinnuálagi	33,3%	87,9%	20,9%	16,5%	5,5%	1,1%	0,0%	6,6%	4,4%
Að gert var lítið úr þér eða hæðst að þér í tengslum við starf þitt	31,4%	38,8%	6,8%	44,7%	15,5%	15,5%	5,8%	33,0%	25,2%
Að komið væri af stað slúðri eða orðrómi um þig	31,3%	33,3%	8,1%	60,6%	26,3%	23,2%	10,1%	14,1%	11,1%
Að legið var á upplýsingum sem hafa áhrif á frammistöðu þína	29,7%	73,7%	12,6%	42,1%	5,3%	5,3%	3,2%	7,4%	9,5%
Að óskráð var á þig eða þú varst skotsþónn reiðskasts	29,7%	36,5%	6,3%	13,5%	5,2%	3,1%	0,0%	50,0%	39,6%
Hótun um ofbeldi eða líkamlega valdbeitingu eða orðið fyrir valdbeitingu	28,5%	1,1%	1,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	97,8%	60,0%
Fengið fyrirmæli um að vinna verkefni sem ekki eru samboðin hæfni þinni	28,3%	85,6%	16,7%	16,7%	6,7%	2,2%	2,2%	3,3%	3,3%
Móðgandi eða sérandi athugasemdir um þig, skoðanir þínar eða um einkalíf þitt	27,9%	34,8%	10,1%	52,8%	19,1%	15,7%	4,5%	27,0%	19,1%
Ögrandi hegðun, svo sem fingrabendingum, komið var of nálægt þér, þér ýtt eða hrítt eða staðið í vegi þínum	27,5%	4,5%	2,3%	3,4%	0,0%	4,5%	0,0%	91,0%	55,1%
Verið hunsuð/-aður eða skilin(n) útundan	25,5%	62,0%	21,5%	48,1%	19,0%	8,9%	5,1%	2,5%	3,8%
Að fái úthlutað verkefni með óraunhæfum eða ómögulegum markmiðum eða tímamörkum	24,8%	81,3%	30,0%	8,8%	5,0%	2,5%	1,3%	6,3%	5,0%
Að brugðist var við spurningum þínum eða tilraunum til samræðna með þógn eða fjandsamlegum viðbrögðum	23,4%	44,0%	13,3%	38,7%	9,3%	5,3%	1,3%	26,7%	22,7%
Að fylgst var óeðlilega mikið með vinnu þinni	22,7%	80,0%	20,0%	17,3%	5,3%	4,0%	0,0%	5,3%	5,3%
Stöðugri gagnrýni á vinnu þína og framlag	19,1%	42,6%	11,5%	21,3%	6,6%	6,6%	3,3%	34,4%	31,2%
Ásöknum í þinn garð	19,0%	44,3%	9,8%	24,6%	4,9%	9,8%	0,0%	32,8%	31,2%
Þrýstingi um að krefjast ekki einhvers sem þú átt rétt á (t.d. veikindaleyfis, frís, ferðakostnaðar)	16,1%	91,8%	12,2%	4,1%	2,0%	0,0%	0,0%	2,0%	0,0%
Verið svipt(ur) ábyrgð á mikilvægum verkefnum eða þeim skipt út fyrir léttvægari eða óþægilegri verkefni	15,3%	89,6%	12,5%	16,7%	2,1%	4,2%	2,1%	4,2%	0,0%
Viðbendingum frá öðrum um að þú ættir að hætta í starfi þínu	13,1%	23,8%	4,8%	14,3%	0,0%	4,8%	0,0%	64,3%	59,5%
Endurteknum ábendingum um glappaskot þín eða mistök	12,2%	47,5%	5,0%	45,0%	2,5%	15,0%	2,5%	22,5%	17,5%
Óeðlilega mikilli stríðni og hæðni	9,7%	41,9%	9,7%	61,3%	16,1%	25,8%	6,5%	9,7%	6,5%
Hrekkjum af fólki sem þér semur ekki við	4,8%	21,4%	14,3%	42,9%	21,4%	14,3%	0,0%	21,4%	0,0%

Tafla V.6 Hluttur lögreglumanna sem hafa orðið fyrir kynferðislegum athöfnum eða athugasemdum á síðastliðnum sex mánuðum og staða þeirra sem beina þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þeim.

	Einu sinni eða oftar	Karlkyns yfirmaður	Kvenkyns yfirmaður	Karlkyns samstarfsmaður	Kvenkyns samstarfsmaður	Karlkyns undir- maður	Kvenkyns undir- maður	Karlkyns utanað- komandi aðili	kvenkyns utanað- komandi aðili
Athugasemdum um líkama þinn, klæðnað eða lífsstíl sem þú kærðir þig ekki um	17,9%	33,3%	3,3%	56,7%	13,3%	10,0%	5,0%	25,0%	18,3%
Öðrum athugasemdum af kynferðislegum toga s.s. niðrandi tali og bröndurum sem þú kærðir þig ekki um	7,4%	24,0%	12,0%	64,0%	24,0%	12,0%	12,0%	28,0%	20,0%
Að orðrómi af kynferðislegum toga var komið af stað um þig	6,3%	9,5%	0,0%	47,6%	23,8%	28,6%	19,1%	14,3%	4,8%
Líkamlegri snertingu af kynferðislegum toga, s.s. klappi, klipi eða faðmlagi sem þú kærðir þig ekki um	5,4%	11,1%	0,0%	55,6%	5,6%	0,0%	0,0%	22,2%	38,9%
Glápi eða öðru óþægilegu augntilliti af kynferðislegum toga	5,1%	37,5%	0,0%	50,0%	6,3%	6,3%	0,0%	12,5%	25,0%
Séð myndir og/ eða niðrandi efni af kynferðislegum toga sem þú kærðir þig ekki um eða olli þér óþægindum	5,0%	21,4%	14,3%	35,7%	28,6%	14,3%	7,1%	35,7%	28,6%
Að einhver gerðist kynferðislega áleitun(n) við þig sem þú kærðir þig ekki um og fannst óþægilegt og sem ekki fól í sér hótun eða loford um umbun	3,9%	15,4%	0,0%	15,4%	7,7%	0,0%	7,7%	23,1%	46,2%
Tölvupóstum eða símtölum af kynferðislegum toga sem þú kærðir þig ekki um	1,5%	0,0%	0,0%	40,0%	20,0%	0,0%	0,0%	20,0%	40,0%
Tillögu eða kröfu um kynferðislegt samneyti sem þú kærðir þig ekki um gegn umbun	1,2%	25,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	25,0%	50,0%

Tafla V.7 Karlar eru hæfari en konur til að starfa í ávana- og fíkniefnadeild LRH. Samanburður á svörum karla og kvenna (N=343)⁹².

	Mjög sammála	Frekar sammála	Hvorki sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála
Karl	5,8%	8,2%	37,8%	12,7%	35,4%
Kona	0,0%	0,0%	17,3%	13,5%	69,2%
Alls	5,0%	7,0%	34,7%	12,8%	40,5%

⁹² Ekki tókst að fá gilt marktektarpróf vegna fámennis í hópum.

Viðauki II: Viðtalsrammi fyrir viðtöl við lögreglukonur sem hafa hætt störfum

Hluti I: Af hverju þetta starf?

Vinnusaga í lögreglunni

Af hverju þetta starf?

Hvenær byrjaðir þú fyrst í lögreglunni? Fyrir (afleysingar) eða eftir lögregluskólann?

Hvenær fórst þú í nám í Lögregluskóla ríkisins?

Hversu lengi varstu starfandi í lögreglunni?

Hafðiru ánægju af starfi þínu sem lögreglumaður?

Hluti II: Af hverju hættirðu?

Framgangur

Hvernig fannst þér framgangur þinn í starfi?

Hafðiru stjórnunarábyrgð í lögreglunni?

Sóttistu eftir aukinni ábyrgð og/eða stöðuhækkun?

Fékkstu þá auknu ábyrgð eða stöðuhækkun?

Vinna og einkalíf

Hvernig gekk þér að samræma vinnu og einkalíf þegar þú varst starfandi lögreglukona?

Átt þú börn?

Var erfitt eða auðvelt að taka frí úr vinnu vegna veikinda barna?

Var erfitt eða auðvelt að taka fæðingarorlof?

Líðan í starfi

Hvernig myndir þú lýsa starfsandanum í lögreglunni?

Leið þér vel í starfi? Fannst þér þú geta verið þú sjálf í vinnunni?

Hvernig mundir þú lýsa sambandi þínu við fyrrverandi vinnufélagana? (Konur/karla og vinir/kunningjar)

Hvernig mundir þú lýsa samskiptum þínu við fyrrverandi yfirmenn þína? (Sanngirni? Traust? Hvetjandi? Streita?)

Telur þú þig hafa orðið fyrir einelti í starfi þínu eða í tengslum við starf þitt hjá lögreglunni?

Ef já: Hver var staða þess/þeirra sem lagði/lögðu þig í einelti?

Tilkynntiru einelti? Ef já: Hvert og var brugðist við því? Hvernig?

Ef nei: Af hverju ekki?

Telur þú þig hafa orðið fyrir kynferðislegri áreitni í starfi þínu/í tengslum við starf þitt hjá lögreglunni?

Ef já: Hver var staða þess/þeirra sem beitti/beittu þig kynferðislegri áreitni?

Tilkynntir þú kynferðislegu áreitnina? Ef já: Hvert og var brugðist við því?
Hvernig?

Ef nei: Af hverju ekki?

Þekkir þú einhverja í lögreglunni sem höfðu verið áreitt/ur kynferðislega af samstarfsfélaga/yfirmanni?

Viðhorf innan lögreglunnar til lögreglukvenna

Hvernig finnst þér framganga lögreglukvenna almennt í lögreglunni?

Konur og karlar hafa jafna möguleika innan lögreglunnar?

Stjórnendastöður? Sérveitin? Ávana- og fíkniefnadeild LRH?

Var ólíkt komið fram við konur og karla í lögreglunni?

Hluti III: Hvað þyrfti að breytast til þess að þú kæmir tilbaka?

Hvaða breytingar þurfa að eiga sér stað innan lögreglunnar til að þú myndir vilja snúa aftur til starfa hjá lögreglu?

Hverju, ef einhverju mætti breyta varðandi grunnnámi í lögregluskólanum?

Viðauki III: Spurningalisti sendur á alla lögreglumenn

Vinnumenning lögreglunnar

Ágæti lögreglumaður.

Óskað er eftir þátttöku þinni í meðfylgjandi könnun sem er send til allra lögreglumanna. Um er að ræða könnun á líðan og samskiptum í starfi, á samspili vinnu og einkalífs og viðhorfi til stöðu karla og kvenna innan lögreglunnar.

Fullum trúnaði er heitið við meðhöndlun gagna og ekki verður hægt að rekja svör listans til einstaklinga, og nafn þitt mun að sjálfsögðu hvergi koma fram við úrvinnslu könnunarinnar. Athugaðu að þér er ekki skylt að svara einstökum spurningum né spurningalistanum í heild. Okkur þætti hins vegar vænt um ef þú gætir svarað öllum þeim spurningum sem eiga við um þig. Eingöngu er verið að kanna viðhorf, þ.e. persónulegar skoðanir, og því er ekki um nein rétt eða röng svör að ræða, aðeins skoðanir.

Könnunin er ekki löng og skiptist í átta hluta, og það ætti að taka um það bil 10-15 mínútur að svara henni. Vinsamlegast svaraðu spurningarlistanum og sendu okkur eins fljótt og unnt er.

Könnunin er hluti af samstarfsverkefni embættis ríkislögreglustjóra og Háskóla Íslands. Verkefnið er styrkt af Nýsköpunarsjóði námsmanna. Niðurstöður rannsóknarinnar verða kynntar á haustmánuðum ársins 2013.

Með von um góð viðbrögð,

Finnborg Salome Steinþórsdóttir nemi hjá embætti ríkislögreglustjóra.

Athugið: Aðeins er hægt að svara þessari könnun einu sinni

1. hluti: Starfið

1.1. Hver er aldur þinn?

20 - 29 ára

30 - 39 ára

40 - 49 ára

50 - 59 ára

60 ára eða eldri

1.2. Kyn?

Karl

Kona

1.3. Hvaða menntun hefur þú lokið fyrir utan nám í Lögregluskóla ríkisins? Vinsamlegast merktu við það nám sem þú laukst síðast.

Stúdentspróf

Annað framhaldsnám eftir grunnskóla (þó ekki stúdentspróf)

Grunnnám í háskóla (BA/BS eða B.ed. gráðu)

Framhaldsnám úr háskóla (MA/MS/M.ed. eða Ph.d. gráðu)

Annað, hvaða menntun?

1.4. Hversu lengi hefur þú starfað í lögreglunni?

☐ 0-4 ár
☐ 5-9 ár
☐ 10-14 ár
☐ 15-19 ár
☐ 20 ár eða lengur

1.5. Ert þú í dagvinnu, vaktavinnu og/eða tekur þú bakvaktir? Merkið við allt sem við á:

☐ Dagvinna ☐ Vaktavinna ☐ Bakvaktir

1.6. Hversu mikla eða litla ánægju hefur þú af starfi þínu sem lögreglumaður?

☐ Ég hef mikla ánægju af starfi mínu
☐ Ég hef nokkra ánægju af starfi mínu
☐ Ég hef frekar litla ánægju af starfi mínu
☐ Ég hef alls enga ánægju af starfi mínu

1.7. Hefur þú sóst eftir aukinni ábyrgð og/eða stöðuhækkun á síðastliðnum fimm árum?

☐ Já
☐ Nei

1.8. Fékkst þú þá auknu ábyrgð eða stöðuhækkun sem þú sóttist eftir?

☐ Já
☐ Nei

1.9. Hvernig finnst þér framgangur ferils þíns innan lögreglunnar vera?

☐ Ég er mjög ánægð(ur) með framgang ferils míns
☐ Ég er sátt(ur) við framgang ferils míns
☐ Framgangur ferils míns er ekkert sérstakur
☐ Ég er nokkuð ósátt(ur) við framgang ferils míns
☐ Ég er mjög ósátt(ur) við framgang ferils míns

1.10. Hvað af eftirfarandi býst þú við að lýsi starfshögum þínum best eftir fimm ár?

☐ Ég geri ráð fyrir því að vera starfandi á öðrum vettvangi
☐ Ég er óviss hvort ég verði starfandi innan lögreglunnar
☐ Ég geri ráð fyrir því að vera starfandi innan lögreglunnar

1.11. Hver er hjúskaparstaða þín?

☐ Einhleyp(ur) ☐ Í sambúð/gift/kvæntur ☐ Fráskilin(n) ☐ Ekkja/ekkill

1.12. Átt þú börn (hér er átt við eigin börn, stjúp börn og fósturbörn)?

☐ Já ☐ Nei

1.13. Hve mörg börn búa á heimilinu?

☐ Eitt ☐ Tvö ☐ Þrjú ☐ Fjögur ☐ Fimm eða fleiri

1.14. Aldur barna, skráðu inn fjölda á hverju aldursbili

- ☐ 0-2 ára, fjöldi
- ☐ 3-5 ára, fjöldi
- ☐ 6-8 ára, fjöldi
- ☐ 9-11 ára, fjöldi
- ☐ 12-14 ára, fjöldi
- ☐ 15-17 ára, fjöldi
- ☐ 17 ára og eldri, fjöldi

1.15. Að hve miklu leyti þarft þú að annast aldraða foreldra/ættingja?

- ☐ Mjög litlu eða engu leyti
- ☐ Frekar litlu leyti
- ☐ Nokkru leyti
- ☐ Frekar miklu leyti
- ☐ Mjög miklu leyti

2. hluti: Samspil vinnu og einkalífs

2.1. Samspil vinnu og einkalífs

	Mjög sjaldan eða aldrei	Fremur sjaldan	Stundum	Fremur oft	Mjög oft eða alltaf
a) Hafa kröfur, sem gerðar eru til þín í vinnunni, neikvæð áhrif á fjölskylduna og heimilislífið?	☐	☐	☐	☐	☐
b) Hafa kröfur, sem gerðar eru til þín heima fyrir, neikvæð áhrif á vinnuna?	☐	☐	☐	☐	☐

2.2. Hvernig gengur þér að samræma vinnu og einkalíf?

☐ Vel ☐ Frekar vel ☐ Hvorki vel né illa ☐ Frekar illa ☐ Illa

2.3. Varst þú frá vinnu á sl. ári vegna veikinda barna?

- ☐ Nei, aldrei
- ☐ 1-3 dagar
- ☐ 4-6 dagar
- ☐ 7-11 dagar
- ☐ 12 dagar eða fleiri

2.4. Hefur þú tekið fæðingarorlof?

☐ Já ☐ Nei

2.5. Hversu oft hefur þú nýtt rétt þinn til fæðingarorlofs?

- ☐ Einu sinni
- ☐ Tvisvar
- ☐ Þrisvar
- ☐ Fjórum sinnum
- ☐ Fimm sinnum eða oft

2.6. Hversu langt fæðingarorlof hefur þú tekið? Vinsamlegast miðið við síðustu fæðingarorlofstöku eða fyrirhugað fæðingarorlof

- ☐ Tvo mánuði eða styttra
- ☐ Þrjá til fimm mánuði
- ☐ Sex mánuði
- ☐ Lengra en sex mánuði

2.7. Frí vegna veikinda barna og fæðingarorlof

	Mjög auðvelt	Frekar auðvelt	Hvorki auðvelt né erfitt	Frekar erfitt	Mjög erfitt
a) Telur þú að það sé erfitt eða auðvelt fyrir karla í lögreglunni að taka frí úr vinnu vegna veikinda barna undir 13 ára aldri?	☐	☐	☐	☐	☐
b) Telur þú að það sé erfitt eða auðvelt fyrir konur í lögreglunni að taka frí úr vinnu vegna veikinda barna undir 13 ára aldri?	☐	☐	☐	☐	☐
c) Telur þú að það sé erfitt eða auðvelt fyrir konur í lögreglunni að taka fæðingarorlof í 6 mánuði?	☐	☐	☐	☐	☐
d) Telur þú að það sé erfitt eða auðvelt fyrir karla í lögreglunni að taka fæðingarorlof í 6 mánuði?	☐	☐	☐	☐	☐

2.8. Ertu sammála eða ósammála að feður eiga að taka þátt í umönnun og uppeldi barna sinna til jafns við mæður barnanna?

- ☐ MJÖG sammála
- ☐ FREKAR sammála
- ☐ HVORKI sammála né ÓSAMMÁLA
- ☐ FREKAR ÓSAMMÁLA
- ☐ MJÖG ÓSAMMÁLA

2.9. Telur þú karla eða konur hæfari til að annast uppeldi barna eða telur þú að kynin séu jafnhæf?

- ☐ Karlar eru hæfari til að annast uppeldi barna
- ☐ Karlar og konur eru jafnhæf til að annast uppeldi barna
- ☐ Konur eru hæfari til að annast uppeldi barna

3. hluti: Yfirmenn og stjórndur

3.1. Ertu sammála eða ósammála eftirfarandi fullyrðingum um þinn næsta yfirmann:

	Mjög sammála	Frekar sammála	Hvorki sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála
a) Næsti yfirmaður minn er sanngjarn við starfsfólk	☐	☐	☐	☐	☐
b) Næsti yfirmaður minn hrósar starfsfólki þegar það stenst væntingar um árangur í starfi	☐	☐	☐	☐	☐
c) Næsti yfirmaður minn eykur samvinnu starfsfólks og virkjar það til þátttöku	☐	☐	☐	☐	☐
d) Næsti yfirmaður minn tekur á vandamálum um leið og þau koma upp	☐	☐	☐	☐	☐
e) Samskipti mín við næsta yfirmann valda mér streitu	☐	☐	☐	☐	☐

3.2. Ertu sammála eða ósammála eftirfarandi fullyrðingum um karla og konur í lögreglunni:

	Mjög sammála	Frekar sammála	Hvorki sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála
a) Konur og karlar hafa jafna möguleika innan lögreglunnar	☐	☐	☐	☐	☐
b) Konur og karlar eru jafnhæf til að vera í stjórndastöðum	☐	☐	☐	☐	☐
c) Karlar eru hæfari en konur til að vera yfirlögregluþjónar	☐	☐	☐	☐	☐
d) Konur eru hæfari en karlar til að vera yfirlögregluþjónar	☐	☐	☐	☐	☐
e) Karlar eru hæfari en konur til að starfa í sérsveit ríkislögreglustjóra	☐	☐	☐	☐	☐
f) Konur eru hæfari en karlar til að starfa í sérsveit ríkislögreglustjóra	☐	☐	☐	☐	☐
g) Karlar eru hæfari en konur til að starfa í ávana- og fíkniefnadeild LRH (ÁFD)	☐	☐	☐	☐	☐
h) Konur eru hæfari en karlar til að starfa í ávana- og fíkniefnadeild LRH (ÁFD)	☐	☐	☐	☐	☐
i) Það væri til góðs fyrir lögregluna ef fleiri konur væru í stjórndunar- og ábyrgðarstöðum	☐	☐	☐	☐	☐
j) Það væri til góðs fyrir lögregluna ef fleiri karlar væru í stjórndunar- og ábyrgðarstöðum	☐	☐	☐	☐	☐

3.3. Í þínum störfum hjá lögreglunni hefur kona verið þinn næsti yfirmaður?

☐ Já ☐ Nei

4. hluti: Vinnumenning

4.1. Hvernig er starfsandinn á vinnustaðnum?

	Mjög lítið eða alls ekki	Fremur lítið	Nokkuð	Fremur mikið	Mjög mikið
a) Einkennist af samkeppni	☐	☐	☐	☐	☐
b) Hvetjandi og styðjandi	☐	☐	☐	☐	☐
c) Einkennist af tortyggni og vantrausti	☐	☐	☐	☐	☐
d) Afslappaður og þægilegur	☐	☐	☐	☐	☐
e) Stífur og reglufastur	☐	☐	☐	☐	☐

4.2. Framkoma

	Alltaf	Oft	Stundum	Sjaldan	Aldrei
a) Hefur þú tekið eftir því að komið sé ólíkt fram við konur og karla á vinnustaðnum?	☐	☐	☐	☐	☐
b) Hefur þú tekið eftir því að komið sé ólíkt fram við eldri og yngri starfsmenn á vinnustaðnum?	☐	☐	☐	☐	☐

4.3. Hversu oft á síðastliðnum 6 mánuðum hefur eftirfarandi athöfnum eða athugasemdum verið beint gegn þér í starfi þínu eða í tengslum við starf þitt hjá lögreglunni?

a) Að legið var á upplýsingum sem hafa áhrif á frammistöðu þína

☐ Aldrei ☐ Öðru hverju ☐ Mánaðarlega ☐ Vikulega ☐ Daglega

a.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:

- ☐ Karlkyns yfirmaður
- ☐ Kvenkyns yfirmaður
- ☐ Karlkyns samstarfsmaður
- ☐ Kvenkyns samstarfsmaður
- ☐ Karlkyns undirmaður
- ☐ Kvenkyns undirmaður
- ☐ Karlkyns utanaðkomandi aðili
- ☐ Kvenkyns utanaðkomandi aðili

b) Að gert var lítið úr þér eða hæðst að þér í tengslum við starf þitt

☐ Aldrei ☐ Öðru hverju ☐ Mánaðarlega ☐ Vikulega ☐ Daglega

b.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:

- ☐ Karlkyns yfirmaður
- ☐ Kvenkyns yfirmaður
- ☐ Karlkyns samstarfsmaður
- ☐ Kvenkyns samstarfsmaður
- ☐ Karlkyns undirmaður
- ☐ Kvenkyns undirmaður
- ☐ Karlkyns utanaðkomandi aðili
- ☐ Kvenkyns utanaðkomandi aðili

c) Fengið fyrirmæli um að vinna verkefni sem ekki eru samboðin hæfni þinni

☐ Aldrei ☐ Öðru hverju ☐ Mánaðarlega ☐ Vikulega ☐ Daglega

c.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:

- ☐ Karlkyns yfirmaður
- ☐ Kvenkyns yfirmaður
- ☐ Karlkyns samstarfsmaður
- ☐ Kvenkyns samstarfsmaður
- ☐ Karlkyns undirmaður
- ☐ Kvenkyns undirmaður
- ☐ Karlkyns utanaðkomandi aðili
- ☐ Kvenkyns utanaðkomandi aðili

d) Verið svipt(ur) ábyrgð á mikilvægum verkefnum eða þeim skipt út fyrir léttvægari eða óþægilegri verkefni

☐ Aldrei ☐ Öðru hverju ☐ Mánaðarlega ☐ Vikulega ☐ Daglega

d.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:

- ☐ Karlkyns yfirmaður
- ☐ Kvenkyns yfirmaður
- ☐ Karlkyns samstarfsmaður
- ☐ Kvenkyns samstarfsmaður
- ☐ Karlkyns undirmaður
- ☐ Kvenkyns undirmaður
- ☐ Karlkyns utanaðkomandi aðili
- ☐ Kvenkyns utanaðkomandi aðili

e) Að komið væri af stað slúðri eða orðrómi um þig

☐ Aldrei ☐ Öðru hverju ☐ Mánaðarlega ☐ Vikulega ☐ Daglega

e.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:

- ☐ Karlkyns yfirmaður
- ☐ Kvenkyns yfirmaður
- ☐ Karlkyns samstarfsmaður
- ☐ Kvenkyns samstarfsmaður
- ☐ Karlkyns undirmaður
- ☐ Kvenkyns undirmaður
- ☐ Karlkyns utanaðkomandi aðili
- ☐ Kvenkyns utanaðkomandi aðili

f) Verið hunsuð/-aður eða skilin(n) útundan

☐ Aldrei ☐ Öðru hverju ☐ Mánaðarlega ☐ Vikulega ☐ Daglega

f.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:

- ☐ Karlkyns yfirmaður
- ☐ Kvenkyns yfirmaður
- ☐ Karlkyns samstarfsmaður
- ☐ Kvenkyns samstarfsmaður
- ☐ Karlkyns undirmaður
- ☐ Kvenkyns undirmaður
- ☐ Karlkyns utanaðkomandi aðili
- ☐ Kvenkyns utanaðkomandi aðili

g) Móðgandi eða særandi athugasemdir um þig, skoðanir þínar eða um einkalíf þitt

- ☐ Aldrei ☐ Öðru hverju ☐ Mánaðarlega ☐ Vikulega ☐ Daglega

g.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:

- ☐ Karlkyns yfirmaður
- ☐ Kvenkyns yfirmaður
- ☐ Karlkyns samstarfsmaður
- ☐ Kvenkyns samstarfsmaður
- ☐ Karlkyns undirmaður
- ☐ Kvenkyns undirmaður
- ☐ Karlkyns utanaðkomandi aðili
- ☐ Kvenkyns utanaðkomandi aðili

h) Að óskrað var á þig eða þú varst skotspónn reiðiskasts

- ☐ Aldrei ☐ Öðru hverju ☐ Mánaðarlega ☐ Vikulega ☐ Daglega

h.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:

- ☐ Karlkyns yfirmaður
- ☐ Kvenkyns yfirmaður
- ☐ Karlkyns samstarfsmaður
- ☐ Kvenkyns samstarfsmaður
- ☐ Karlkyns undirmaður
- ☐ Kvenkyns undirmaður
- ☐ Karlkyns utanaðkomandi aðili
- ☐ Kvenkyns utanaðkomandi aðili

i) Ögrandi hegðun, svo sem fingrabendingum, komið var of nálægt þér, þér ýtt eða hrint eða staðið í vegi þínum

☐ Aldrei ☐ Öðru hverju ☐ Mánaðarlega ☐ Vikulega ☐ Daglega

i.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:

- ☐ Karlkyns yfirmaður
- ☐ Kvenkyns yfirmaður
- ☐ Karlkyns samstarfsmaður
- ☐ Kvenkyns samstarfsmaður
- ☐ Karlkyns undirmaður
- ☐ Kvenkyns undirmaður
- ☐ Karlkyns utanaðkomandi aðili
- ☐ Kvenkyns utanaðkomandi aðili

j) Vísbendingum frá öðrum um að þú ættir að hætta í starfi þínu

☐ Aldrei ☐ Öðru hverju ☐ Mánaðarlega ☐ Vikulega ☐ Daglega

j.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:

- ☐ Karlkyns yfirmaður
- ☐ Kvenkyns yfirmaður
- ☐ Karlkyns samstarfsmaður
- ☐ Kvenkyns samstarfsmaður
- ☐ Karlkyns undirmaður
- ☐ Kvenkyns undirmaður
- ☐ Karlkyns utanaðkomandi aðili
- ☐ Kvenkyns utanaðkomandi aðili

k) Endurteknum ábendingum um glappaskot þín eða mistök

☐ Aldrei ☐ Öðru hverju ☐ Mánaðarlega ☐ Vikulega ☐ Daglega

k.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:

- ☐ Karlkyns yfirmaður
- ☐ Kvenkyns yfirmaður
- ☐ Karlkyns samstarfsmaður
- ☐ Kvenkyns samstarfsmaður
- ☐ Karlkyns undirmaður
- ☐ Kvenkyns undirmaður
- ☐ Karlkyns utanaðkomandi aðili

☐	Kvenkyns utanaðkomandi aðil				
l) Að brugðist var við spurningum þínum eða tilraunum til samræðna með þögn eða fjandsamlegum viðbrögðum					
☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aldrei	Öðru hverju	Mánaðarlega	Vikulega	Daglega	
l.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:					
☐	Karlkyns yfirmaður				
☐	Kvenkyns yfirmaður				
☐	Karlkyns samstarfsmaður				
☐	Kvenkyns samstarfsmaður				
☐	Karlkyns undirmaður				
☐	Kvenkyns undirmaður				
☐	Karlkyns utanaðkomandi aðili				
☐	Kvenkyns utanaðkomandi aðili				
m) Stöðugri gagnrýni á vinnu þína og framlag					
☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aldrei	Öðru hverju	Mánaðarlega	Vikulega	Daglega	
m.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:					
☐	Karlkyns yfirmaður				
☐	Kvenkyns yfirmaður				
☐	Karlkyns samstarfsmaður				
☐	Kvenkyns samstarfsmaður				
☐	Karlkyns undirmaður				
☐	Kvenkyns undirmaður				
☐	Karlkyns utanaðkomandi aðili				
☐	Kvenkyns utanaðkomandi aðili				
n) Að skoðanir þínar og viðhorf voru hunsuð					
☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aldrei	Öðru hverju	Mánaðarlega	Vikulega	Daglega	
n.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:					
☐	Karlkyns yfirmaður				
☐	Kvenkyns yfirmaður				
☐	Karlkyns samstarfsmaður				
☐	Kvenkyns samstarfsmaður				
☐	Karlkyns undirmaður				
☐	Kvenkyns undirmaður				

☐	Karlkyns utanaðkomandi aðili				
☐	Kvenkyns utanaðkomandi aðili				
o) Hrekkjum af fólki sem þér semur ekki við					
☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aldrei	Öðru hverju	Mánaðarlega	Vikulega	Daglega	
o.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:					
☐	Karlkyns yfirmaður				
☐	Kvenkyns yfirmaður				
☐	Karlkyns samstarfsmaður				
☐	Kvenkyns samstarfsmaður				
☐	Karlkyns undirmaður				
☐	Kvenkyns undirmaður				
☐	Karlkyns utanaðkomandi aðili				
☐	Kvenkyns utanaðkomandi aðili				
p) Að fá úthlutuð verkefni með óraunhæfum eða ómögulegum markmiðum eða tímamörkum					
☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aldrei	Öðru hverju	Mánaðarlega	Vikulega	Daglega	
p.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:					
☐	Karlkyns yfirmaður				
☐	Kvenkyns yfirmaður				
☐	Karlkyns samstarfsmaður				
☐	Kvenkyns samstarfsmaður				
☐	Karlkyns undirmaður				
☐	Kvenkyns undirmaður				
☐	Karlkyns utanaðkomandi aðili				
☐	Kvenkyns utanaðkomandi aðili				
q) Ásökunum í þinn garð					
☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aldrei	Öðru hverju	Mánaðarlega	Vikulega	Daglega	
q.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:					
☐	Karlkyns yfirmaður				
☐	Kvenkyns yfirmaður				
☐	Karlkyns samstarfsmaður				
☐	Kvenkyns samstarfsmaður				
☐	Karlkyns undirmaður				
☐	Kvenkyns undirmaður				

☐	Karlkyns utanaðkomandi aðili				
☐	Kvenkyns utanaðkomandi aðili				
r) Að fylgst var óeðlilega mikið með vinnu þinni					
☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aldrei	Öðru hverju	Mánaðarlega	Vikulega	Daglega	
r.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:					
☐	Karlkyns yfirmaður				
☐	Kvenkyns yfirmaður				
☐	Karlkyns samstarfsmaður				
☐	Kvenkyns samstarfsmaður				
☐	Karlkyns undirmaður				
☐	Kvenkyns undirmaður				
☐	Karlkyns utanaðkomandi aðili				
☐	Kvenkyns utanaðkomandi aðili				
s) Þrýstingi um að krefjast ekki einhvers sem þú átt rétt á (t.d. veikindaleyfis, frís, ferðakostnaðar)					
☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aldrei	Öðru hverju	Mánaðarlega	Vikulega	Daglega	
s.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:					
☐	Karlkyns yfirmaður				
☐	Kvenkyns yfirmaður				
☐	Karlkyns samstarfsmaður				
☐	Kvenkyns samstarfsmaður				
☐	Karlkyns undirmaður				
☐	Kvenkyns undirmaður				
☐	Karlkyns utanaðkomandi aðili				
☐	Kvenkyns utanaðkomandi aðili				
t) Óeðlilega mikilli stríðni og hæðni					
☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aldrei	Öðru hverju	Mánaðarlega	Vikulega	Daglega	
t.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:					
☐	Karlkyns yfirmaður				
☐	Kvenkyns yfirmaður				
☐	Karlkyns samstarfsmaður				
☐	Kvenkyns samstarfsmaður				
☐	Karlkyns undirmaður				

☐	Kvenkyns undirmaður
☐	Karlkyns utanaðkomandi aðili
☐	Kvenkyns utanaðkomandi aðili

u) Óviðráðanlegu vinnuálagi

☐	☐	☐	☐	☐
Aldrei	Öðru hverju	Mánaðarlega	Vikulega	Daglega

u.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:

☐	Karlkyns yfirmaður
☐	Kvenkyns yfirmaður
☐	Karlkyns samstarfsmaður
☐	Kvenkyns samstarfsmaður
☐	Karlkyns undirmaður
☐	Kvenkyns undirmaður
☐	Karlkyns utanaðkomandi aðili
☐	Kvenkyns utanaðkomandi aðili

v) Hótun um ofbeldi eða líkamlega valdbeitingu eða orðið fyrir valdbeitingu

☐	☐	☐	☐	☐
Aldrei	Öðru hverju	Mánaðarlega	Vikulega	Daglega

v.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:

☐	Karlkyns yfirmaður
☐	Kvenkyns yfirmaður
☐	Karlkyns samstarfsmaður
☐	Kvenkyns samstarfsmaður
☐	Karlkyns undirmaður
☐	Kvenkyns undirmaður
☐	Karlkyns utanaðkomandi aðili
☐	Kvenkyns utanaðkomandi aðili

5. hluti: Einelti

Áður en þú svarar næstu spurningu vinsamlegast lestu eftirfarandi skilgreiningu á einelti:

Einelti: Ámælisverð eða síendurtekin ótilhlýðileg háttsemi, þ.e. athöfn eða hegðun sem er til þess fallin að niðurlægja, gera lítið úr, móðga, særa, mismuna eða ógna og valda vanlíðan hjá þeim sem hún beinist að.

5.1. Telur þú þig hafa orðið fyrir einelti í starfi þínu eða í tengslum við starf þitt hjá lögreglunni?

Já

Nei

5.2. Hver er staða þess/þeirra sem lagði/lögðu þig í einelti? Merktu við allt sem við á:

Karlkyns yfirmaður

Kvenkyns yfirmaður

Karlkyns samstarfsmaður

Kvenkyns samstarfsmaður

Karlkyns undirmaður

Kvenkyns undirmaður

Karlkyns utanaðkomandi aðili

Kvenkyns utanaðkomandi aðili

5.3. Hefur þú tilkynnt eineltið?

Já

Nei

5.4. Hvers vegna tilkynntir þú ekki eineltið? Merktu við allt sem við á:

Taldi eineltið ekki nægilega alvarlegt

Leysti málið sjálf(ur)

Taldi að það yrði ekkert gert í málinu

Vildi ekki blanda yfirmönnum í málið

Þorði ekki að tilkynna vegna ótta við geranda/gerendur

Annað

5.5. Hverjum tilkynntir þú eineltið? Merktu við allt sem við á:

Samstarfsmanni

Næsta yfirmanni

Trúnaðarmanni

Jafnréttisfulltrúa lögreglunnar/embættis

Jafnréttis-, eineltis- og áreitnisteymi lögreglunnar

Annars aðila, hvers?

5.6. Var brugðist við tilkynningu þinni/tilkynningum þínum í því skyni að hafa áhrif á atburðarásina?

Já

Nei

5.7. Hver brást við og með hvaða hætti?

Svar:

6. hluti: Andrúmsloft vinnustaðar

6.1. Hversu oft á síðastliðnum 6 mánuðum hefur eftirfarandi athöfnum eða athugasemdum verið beint gegn þér í starfi þínu eða í tengslum við starf þitt hjá lögreglunni?

a) Athugasemdum um líkama þinn, klæðnað eða lífsstíl sem þú kærðir þig ekki um

☐ Aldrei ☐ Einu sinni ☐ Tvisvar til fimm sinnum ☐ Oftar en fimm sinnum

a.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér?

- ☐ Karlkyns yfirmaður
- ☐ Kvenkyns yfirmaður
- ☐ Karlkyns samstarfsmaður
- ☐ Kvenkyns samstarfsmaður
- ☐ Karlkyns undirmaður
- ☐ Kvenkyns undirmaður
- ☐ Karlkyns utanaðkomandi aðili
- ☐ Kvenkyns utanaðkomandi aðili

b) Öðrum athugasemdum af kynferðislegum toga s.s. niðrandi tali og bröndurum sem þú kærðir þig ekki um

☐ Aldrei ☐ Einu sinni ☐ Tvisvar til fimm sinnum ☐ Oftar en fimm sinnum

b.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér?

- ☐ Karlkyns yfirmaður
- ☐ Kvenkyns yfirmaður
- ☐ Karlkyns samstarfsmaður
- ☐ Kvenkyns samstarfsmaður
- ☐ Karlkyns undirmaður
- ☐ Kvenkyns undirmaður
- ☐ Karlkyns utanaðkomandi aðili
- ☐ Kvenkyns utanaðkomandi aðili

c) Séð myndir og/eða niðrandi efni af kynferðislegum toga sem þú kærðir þig ekki um eða olli þér óþægindum

☐ Aldrei ☐ Einu sinni ☐ Tvisvar til fimm sinnum ☐ Oftar en fimm sinnum

c.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:

- ☐ Karlkyns yfirmaður
- ☐ Kvenkyns yfirmaður
- ☐ Karlkyns samstarfsmaður
- ☐ Kvenkyns samstarfsmaður
- ☐ Karlkyns undirmaður
- ☐ Kvenkyns undirmaður
- ☐ Karlkyns utanaðkomandi aðili
- ☐ Kvenkyns utanaðkomandi aðili

d) Að orðrómi af kynferðislegum toga var komið af stað um þig

- ☐ Aldrei ☐ Einu sinni ☐ Tvisvar til fimm sinnum ☐ Oftar en fimm sinnum

d.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:

- ☐ Karlkyns yfirmaður
- ☐ Kvenkyns yfirmaður
- ☐ Karlkyns samstarfsmaður
- ☐ Kvenkyns samstarfsmaður
- ☐ Karlkyns undirmaður
- ☐ Kvenkyns undirmaður
- ☐ Karlkyns utanaðkomandi aðili
- ☐ Kvenkyns utanaðkomandi aðili

e) Glápi eða öðru óþægilegu augntilliti af kynferðislegum toga

- ☐ Aldrei ☐ Einu sinni ☐ Tvisvar til fimm sinnum ☐ Oftar en fimm sinnum

e.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:

- ☐ Karlkyns yfirmaður
- ☐ Kvenkyns yfirmaður
- ☐ Karlkyns samstarfsmaður
- ☐ Kvenkyns samstarfsmaður
- ☐ Karlkyns undirmaður
- ☐ Kvenkyns undirmaður
- ☐ Karlkyns utanaðkomandi aðili
- ☐ Kvenkyns utanaðkomandi aðili

f) Tölvupóstum eða símtölum af kynferðislegum toga sem þú kærðir þig ekki um

☐ Aldrei ☐ Einu sinni ☐ Tvisvar til fimm sinnum ☐ Oftar en fimm sinnum

f.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:

- ☐ Karlkyns yfirmaður
- ☐ Kvenkyns yfirmaður
- ☐ Karlkyns samstarfsmaður
- ☐ Kvenkyns samstarfsmaður
- ☐ Karlkyns undirmaður
- ☐ Kvenkyns undirmaður
- ☐ Karlkyns utanaðkomandi aðili
- ☐ Kvenkyns utanaðkomandi aðili

g) Líkamlegri snertingu af kynferðislegum toga, s.s. klappi, klipi eða faðmlagi sem þú kærðir þig ekki um

☐ Aldrei ☐ Einu sinni ☐ Tvisvar til fimm sinnum ☐ Oftar en fimm sinnum

g.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:

- ☐ Karlkyns yfirmaður
- ☐ Kvenkyns yfirmaður
- ☐ Karlkyns samstarfsmaður
- ☐ Kvenkyns samstarfsmaður
- ☐ Karlkyns undirmaður
- ☐ Kvenkyns undirmaður
- ☐ Karlkyns utanaðkomandi aðili
- ☐ Kvenkyns utanaðkomandi aðili

h) Að einhver gerðist kynferðislega áleitinn(n) við þig sem þú kærðir þig ekki um og fannst óþægilegt og sem ekki fól í sér hótun eða loforð um umbun

☐ Aldrei ☐ Einu sinni ☐ Tvisvar til fimm sinnum ☐ Oftar en fimm sinnum

h.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:

- ☐ Karlkyns yfirmaður
- ☐ Kvenkyns yfirmaður
- ☐ Karlkyns samstarfsmaður
- ☐ Kvenkyns samstarfsmaður
- ☐ Karlkyns undirmaður

☐	Kvenkyns undirmaður
☐	Karlkyns utanaðkomandi aðili
☐	Kvenkyns utanaðkomandi aðili

i) Tillögu eða kröfu um kynferðislegt samneyti sem þú kærðir þig ekki um gegn umbun

☐	☐	☐	☐
Aldrei	Einu sinni	Tvisvar til fimm sinnum	Oftar en fimm sinnum

i.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:

☐	Karlkyns yfirmaður
☐	Kvenkyns yfirmaður
☐	Karlkyns samstarfsmaður
☐	Kvenkyns samstarfsmaður
☐	Karlkyns undirmaður
☐	Kvenkyns undirmaður
☐	Karlkyns utanaðkomandi aðili
☐	Kvenkyns utanaðkomandi aðili

j) Kröfu um kynferðislegt samneyti sem þú kærðir þig ekki um og sem fylgdi hótun um refsingu eða höft af einhverju tagi ef þú neitaðir

☐	☐	☐	☐
Aldrei	Einu sinni	Tvisvar til fimm sinnum	Oftar en fimm sinnum

j.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:

☐	Karlkyns yfirmaður
☐	Kvenkyns yfirmaður
☐	Karlkyns samstarfsmaður
☐	Kvenkyns samstarfsmaður
☐	Karlkyns undirmaður
☐	Kvenkyns undirmaður
☐	Karlkyns utanaðkomandi aðili
☐	Kvenkyns utanaðkomandi aðili

k) Kynferðislegri valdbeitingu, tilraun til nauðgunar eða nauðgun

☐	☐	☐	☐
Aldrei	Einu sinni	Tvisvar til fimm sinnum	Oftar en fimm sinnum

k.1) Hver er staða þess/þeirra sem beindu þessum athöfnum eða athugasemdum gegn þér? Merktu við allt sem við á:

☐	Karlkyns yfirmaður
☐	Kvenkyns yfirmaður

☐	Karlkyns samstarfsmaður
☐	Kvenkyns samstarfsmaður
☐	Karlkyns undirmaður
☐	Kvenkyns undirmaður
☐	Karlkyns utanaðkomandi aðili
☐	Kvenkyns utanaðkomandi aðili
6.2. Heyrast klámbrandarar/klámvísur á þínum vinnustað?	
☐	Já, oft
☐	Já, stundum
☐	Já, en sjaldan
☐	Nei, aldrei
6.3. Eru klámfengin veggspjöld, myndir, dagatöl eða annað þess háttar á þínum vinnustað?	
☐	Já
☐	Nei
7. hluti: Kynferðisleg áreitni	
<p>Áður en þú svarar næstu spurningu vinsamlegast lestu eftirfarandi skilgreiningu á kynferðislegri áreitni.</p> <p><i>Kynferðisleg áreitni:</i> Hvers kyns ósanngjörn og/eða móðgandi kynferðisleg hegðun sem er í óþökk og hefur áhrif á sjálfsvirðingu þess sem fyrir henni verður og er haldið áfram þrátt fyrir að gefið sé skýrt í skyn að hegðunin sé óvelkomin. Áreitnin getur verið líkamleg, orðbundin eða táknræn. Eitt tilvik getur talist kynferðisleg áreitni ef það er alvarlegt.</p>	
7.1. Telur þú þig hafa orðið fyrir kynferðislegri áreitni í starfi þínu eða í tengslum við starf þitt hjá lögreglunni?	
☐	Já
☐	Nei
7.2. Hver er staða þess sem beitti þig kynferðislegri áreitni? Merktu við allt sem við á:	
☐	Karlkyns yfirmaður
☐	Kvenkyns yfirmaður
☐	Karlkyns samstarfsmaður
☐	Kvenkyns samstarfsmaður
☐	Karlkyns undirmaður
☐	Kvenkyns undirmaður
☐	Karlkyns utanaðkomandi aðili
☐	Kvenkyns utanaðkomandi aðili
7.3. Hvar átti kynferðislega áreitnin sér stað? Merktu við allt sem við á:	
☐	Í vinnunni

☐ Á skemmtun og/eða í samkomum tengdu starfinu

☐ Annars staðar, hvar?

7.4. Hefur þú tilkynnt kynferðislegu áreitnina?

☒ Já
 ☐ Nei

7.5. Hvers vegna tilkynntir þú ekki kynferðislegu áreitnina? Merktu við allt sem við á:

☐ Taldi kynferðislegu áreitnina ekki nægilega alvarlega

☐ Leysti málið sjálf(ur)

☐ Taldi að það yrði ekkert gert í málinu

☐ Vildi ekki blanda yfirmönnum í málið

☐ Þorði ekki að tilkynna vegna ótta við geranda/gerendur

☐ Annað

7.6. Hverjum tilkynntir þú kynferðislegu áreitnina? Merktu við allt sem við á:

☐ Samstarfsmanni

☐ Næsta yfirmanni

☐ Trúnaðarmanni

☐ Jafnréttisfulltrúa lögreglunnar/embættis

☐ Jafnréttis-, eineltis- og áreitnisteymi lögreglunnar

☐ Annars aðila, hvers?

7.7. Var brugðist við tilkynningu þinni/tilkynningum þínum í því skyni að hafa áhrif á atburðarásina?

☒ Já
 ☐ Nei

7.8. Hver brást við og með hvaða hætti?

☐ Svar:

7.9. Þekkir þú einhvern í lögreglunni sem hefur verið áreitt/ur kynferðislega af samstarfsfélagi / yfirmanni? Merktu við allt sem á við.

☐ Nei

☐ Já, ég þekki eina konu sem hefur verið áreitt kynferðislega af samstarfsfélagi/yfirmanni í vinnunni eða utan vinnu

☐ Já, ég þekki nokkrar konur sem hafa verið áreittar kynferðislega af samstarfsfélagi/yfirmanni í vinnunni eða utan vinnu

☐ Já, ég þekki einn karl sem hefur verið áreittur kynferðislega af samstarfsfélagi/yfirmanni í vinnunni eða utan vinnu

☐ Já, ég þekki nokkra karla sem hafa verið áreittir kynferðislega af samstarfsfélagi/yfirmanni í vinnunni eða utan vinnu

8. hluti: Viðhorf til karla og kvenna

8.1. Viðhorf til stöðu karla og kvenna

	Staða karla er mun betri	Staða karla er aðeins betri	Staða kynjanna er jöfn	Staða kvenna er aðeins betri	Staða kvenna er mun betri
a) Hvaða fullyrðing lýsir best viðhorfi þínu til stöðu karla og kvenna í íslensku samfélagi almennt?	☐	☐	☐	☐	☐
b) Hvaða fullyrðing lýsir best viðhorfi þínu til stöðu karla og kvenna í lögreglunni?	☐	☐	☐	☐	☐

8.2. Hversu sammála eða ósammála ertu eftirfarandi fullyrðingum um karla og konur í lögreglunni?

	Mjög sammála	Frekar sammála	Hvorki sammála né ósammála	Frekar ósammála	Mjög ósammála
a) Karlar og konur eru jafnhæf til að sinna starfi lögreglumanna	☐	☐	☐	☐	☐
b) Karlar og konur eiga að sinna sömu störfum innan lögreglunnar	☐	☐	☐	☐	☐
c) Það er í lagi að bæði karlar og konur starfi í lögreglunni, en í rauninni eru karlar færari til að framkvæma hættuleg og erfið verkefni	☐	☐	☐	☐	☐
d) Konur jafnt og karlar ættu að starfa í ávana- og fíkniefnadeild LRH (ÁFD)	☐	☐	☐	☐	☐
e) Konur jafnt og karlar ættu að starfa í sérsveit ríkislögreglustjóra	☐	☐	☐	☐	☐
f) Konur hafa ekki þann líkamlega styrk sem þarf til að vera í sérsveit ríkislögreglustjóra	☐	☐	☐	☐	☐
g) Karlar þurfa að vernda konur í hættulegum verkefnum	☐	☐	☐	☐	☐
h) Bæði karlar og konur eiga að vera meðlimir í Lögreglukórnum	☐	☐	☐	☐	☐
Svara könnun					

Þessi könnun er framkvæmd með Outcome Vefkannanakerfinu.

Ef þú hefur áhuga á því að kynna þér Outcome vefkannanakerfið og möguleika þess, hafðu þá samband við okkur.

www.outcome.is / kannanir@outcome.is / 533 1440